

„hogy szagolhasd a szabadság izzadt talpát”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
VII. ÉVFOLYAM 1996. 8. (214.) SZÁM — ÁPRILIS 20.

ára 500 lej

JÁNOSHÁZY GYÖRGY

Elnémult költő

Ebédje slambuc volt, itala lőre,
gallérja koszlott és modora nyers,
de mint csapból a víz, ömlött belőle
a mámoros, gyönyörű szó, a vers.

Most címe, bankbetétje, új ruhája,
lever-jén tíz szerkesztő tiszteleg,
göröngy helyett babért kínál a pálya —
de cserbenhagyták, jaj, az istenek:

kihált, kifulladt, megfáradt, hiába
erőlködik verejtékező, kába
agyának nincs egy sánta ríme sem —

és önnön szobra alján ácsorogva,
amíg vállukra verdes peckesen,
mágában mások verseit susogja.

Olmék fejek

Ezek az ősi dzsungelből kiásott
fejek akárha bazaltóriások
válláról hulltak volna földre hajdan
egy rettentő, eposzi viadalban:

megannyi emberarcú szikla; rajtuk
a kősisak még, négerforma ajkuk
lebígygyed megvetőn, szemük lecsukva,
rég nem a tájat nézik, önmagukba

tekintenek némán, a ki tudja honnan
jött, furcsa népre, mely csodát teremtett:
a jaguáros trópusi vadonban

kultúrát, melynek nagyságát ma néhány
kő őrzi csak évezrek omladékán
az eltörpült, elkorcsosult jelennek.

XIV. Lajos táncol

Egykorú metszet alá
A király táncol. Renyhe, kényes
lába ütemre lépeget,
s bókoltva bámulják a fényes
nagyúri dámák, hercegek.

A király táncol. Hugonották
épp komplottálnak valahol,
holland ijesztgeti a flottát,
ágyút önt angol és spanyol,

s kifosztott földön zendülésre
készül az éhez paraszt —
de a király, mint cifra lepke,

csak illeg, szökdös egy araszt,
s az Udvar népe megígézőve
mered a felséges balettre.

Paulovics László: A búcsú

SZÓCS ISTVÁN Lehet-e a líra alanya a kritika állítmánya?

(Antihümériádákról)

A Látó idei 1-es számában, a borítólap belső felén, a Hadikikötő rovatban, a haviparancs így kezdődik: *Ha születnek jó könyvek, lesznek jó kritikák is.* S hogy egy pillanatra se okozzon félreértést ez a "ha", így folytatódik: *Addig azonban...* Addig azonban — lám, a szerkesztő ezt csak előrebocsátott mentegőzésnek szánta — két kritikát is közöl Orbán János Dénes *Hümériáda* című verskötetéről, zavarban hagyva az olvasót, hogyan értelmezze mindezt: a két kritikát is érdemlő kötet jó, és jók akkor a kritikák is? Vagy — se-se? Addig is azonban, amíg a szándékra fény derül, nem szeretném átengedni a magasabb szerkesztési művészet kifinomult ujj-játékának a gondolataimat és a tárgyra térek: Berszán István szerint ez a könyv közönséges szemét, és nyilván ezért nem is érdemes érdemi kritikát írni, csak egy ingerült förmedvényt... s valóban, az ő második díjjal jutalmazott kritikája kritikán — kívüli.

Nem baj az, hogy ilyeneket ír: "még senki nem járatta le ennyire magát... gátlástalan, post-freudi szexmajom" "nyelvvidéke folyton elkeveredik az (ál)lírai alanytárgy alfelével"... "kloáka-költészet... önrikkancs ajánlkozás... kocsmái nagyfiú... *ars onanica*... a szerző szexuálcinizmusa magával elégtí ki önmagát... beteges hajlamú magamutogatás... exhibicionizmus... a vigyor szálnalmas erőlködésbe rándul" s hogy félre ne értsük, mindez nem Orbán "lírai hőisére" vonatkozik, hanem rá
>>>>> folytatás a 2. oldalon

- Szöveggyűjtemény: CAMUS
- Fekete Vince versei
- Bálint Tibor tévéjátéka
- Bánki Éva: Bolyai János Üdvtanáról
- Sigmond István: Molekulák
- Lászlóffy Csaba novellája
- Szócs István: Számok nyúgében
- Pázmány Péter: Az halálról
- SERÉNY MÚMIA

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtanulul kézbesítjük a HELIKON-t

8

Lehet-e a líra alanya a kritika állítmánya?

>>>>> folytatás az 1. oldalról

magára; nyomtatékosan tisztázza: "Hümér bamba képében megrökönyödve ismerjük fel az "irodal-mából" kikandikáló Szerzőt"; aztán következnek mégilyesmik: szánszálmasan nevetséges, perverz, pocsek, ronda, vásári pamflet, röhögés kedvéért röhögő, vásott elemista, feldúlt kocsmá undorító sivársága; a költő számára felrajzolt lehetséges jövőképen is csak holmi kinövés és ember-nél kóros mértékű bőrhámlás van felmutatva: "ki kell nőnie és levedlenie"...

Ismételem, nem kifogásolom, hogy éppen ilyenket ír, ha egyszer ez a véleménye; a bajszerintem az, hogy egy másod-díjas kritikához képest mind e sok ingerült leminősítés mellett semmi lényegest, sőt, semmi igazán őszintét sem mond. Az még nem tesz mélyenszántóvá egy bírálót, ha említetnek benne *szerves metonomia*, (?) *ambiguitás*, az *eredendő ösztökéltség latens erői*, az *archaikus mitológák egymásra vonatkoztatott újraformálása* és az *egyneműsítő tendencia kódszerű írástechnikája*. Sőt, továbbmehe-tünk. Amikor egy kis dörgede-lemben, ilyeneket olvas az ember: "Derrida dekonstruktiviz-musa épp a differencia-elv alapján helyez mindent egyazon szintre egy elemi kód mozgásának diszkurzusa-iban" — az legalább olyan sikam-lósan hat, mint Orbán versében a *Marcia pelcsája*, mikor is költőnk "a nyelvi játszmák poén-értékét" deklarálja.

Arról van szó ugyanis, hogy Orbán János jó versei mellett ír rosszakat is, és a szép versei mel-lett — különösen e kötetében — ír *disznó-verseket* is. (Magyarul ezeket ugyanis *disznó-*, esetleg *malacverseknek* mondjuk és nem "a pornoambiguitás exteriorizált paradigmaesztikájának".) Berszán István ezt vallja: "lehetni lehet, de nem vagyok köteles (iroda-lomként) el is fogadni az efféjét". Ebben tökéletesen egyetérthetni vele; ám akkor miért küld be róla kritikát — egy kritika-pályázatra? Hiszen arra sem kötelezhető senki, például (egyelőre, de lehet, ezt is megérjük), hogy iroda-lomtudományi doktorátusát Löwy Árpád "Disznó-Toldi"-já-nak az elemzésével szerezze meg. De ha már vállalkozik rá, akkor — mondjon is valamit róla.

Ha ugyanis, manapság, egy nyugdíjas dilettáns, vagy félanal-fabéta úrhölgy disznóságokat ír, az valóban nem tartozik sem az irodalomra, sem a kritikára; ha azonban egy avatott irodalmár, egy tehetséges "költő", egy na-

gyon is öntudatos fiatalember ír közlésre szánt "malacságokat" — az *jelenség*. Az olyan jelenség, amit a kritikusnak feltétlenül ér-telmeznie kell. Annál inkább, mi-vel ez nem Orbán egyéni bün-beesése, hanem világjelenség: év-tizedek óta, világirodalmi rangú-nevezetességű vagy annak felfúj-t szerzők írásai telvék az Orbán-nál mocskosabb, perverzebb, töme-gességükben unalmasabb disznóságokkal. Hát akkor a tudós kritikusnak nem azt kellene viz-sgálnia, hogy *viszonyul* kritikájának alanya és tárgya mindezekhez?

Disznóverseket a költő kü-lönböző okokból produkálhat.

Például: a hagyomány fenntartásának szándékával. Mert malacságokat *már a régi görögök is* írtak; sőt, jóval előttük, tízezer évekkel előbb a barlangrajzolók is képítették disznó ábrákat földá-

leb...ák, és sok becsületsértő kité-tele. Lehetséges ocsmánykodni pusztán karrierizmusból is, hogy az ember "felzárkózhassék", hogy jelezze, őt sem a posztmo-dern gölya költötte... Senki sem tagadja, hogy az utóbbi három-negy évtizedben világszerte kép-telenül felerősödött az a kultúra-ellenes közönségesség-áramlat, amit finomkodva nevezhet az ember "a trivialitás új kultuszá-nak", de ami durva egyszerűség-gel, magyarul, csak: elaljasodás. Ez viszont egyáltalán nem azo-nos a költészet minden korban fel-felágaskodva szabadszájús-kodásával. Különbözik egy leírt trágárság sohasem olyan "bri-záns" nem olyan kínosan ag-resszív, mint egy megjelenített, eljátszott, tálalt közönségesség, mert nem nyilvánosan, nem kol-lektíve kell elviselni.

Ez a *neotrivialitás* a nagyvilá-giasságot ágaló vidéki színját-szásban például nagyon izgágán jelen van, hosszú évek óta; Ber-szán Istvánnak ez alkalmat adha-

Muhi Sándor: félelet

latti, nem tudatalatti üregek falá-ra. (Néha egész érdekeseket is.) Amióta van vers — van disznó-vers is. Sőt léteznek (disznó)-nyelvutatók, akik szerint maga az emberi ősnyelv is obszcén hangcsoportok ritmikus ismét-elgetése útján indult el a fejlődés és a mai csúcok felé.

Elképzelhető az is, hogy a köl-tő *lázadásnak* szánja a trágársága-it, tiltakozásnak a kiürült szólamok, az álkegyes semmit-mondás, a steril nagyképűség és a tilalomgyártó ideológiai bürok-rácia ellen. Vagy lázadásnak egy olyan uralmi mentalitás ellen, amely őt, mint etnikai, vagy poli-tikai, vagy meggyőződésbeli ki-sebbséget nem akarja felnőttnek tekinteni, vagy mint társadalmi többségit, "azaz mint szegény-embert nem akarja egyenrangú-ként" kezelni.

Vagy azért malackodik, mert *elsodorja* a "trend", a korszellem elfajzása, vagy — újatkeresése. Hogy milyen könnyű elsodród-ni, azt bizonyítja már Berszán Ist-ván kritikájának címe, *Hümért*

tott volna az állásfoglalásra. Azonban nem láttam soha a tilta-kozók oldalán. Nyomasztó gon-dolatot szül ez: vajon ő a triviali-tást nem szenvedheti, vagy csak Orbán Jánost? Végül is Berszán kinyilvánítja tájékozottságát, s céloz arra, hogy "Az idióta »scifi« képregényektől kezdve a legna-gyobb kasszasikert hozó színes amerikai filmekig" számtalan példáját találjuk az olyan "művé-szi" produkcióknak, melyek "az öncélú értékrombolás kultuszát is megteremtik." Akkor miért csak Orbán Jánoskára sújt le az ég haragja?

Berszán István csak kóros sze-mélyiségi, és egyéni-egyedi oko-kat hajlandó meglátni Orbánban, s ennek során kínosan durva célzá-sokat tesz; előbb az önkielégítésre, aztán ezt; "A szerző tud bánni a szavakkal, de magával nem". Eh-hez kinek mi köze az érintetten és szexológus orvosán kívül?

Van azonban olyan vonatko-zása is a Berszán kritikájának, ahol egyetérthetnék vele, ha nyíl-tabban, őszintebben és főleg ala-

posabban kimondaná a "pého-várdizmusról", illetve a ma való-ban elképesztő Rejtő Jenő-imá-datról a gondolatait. Ez sem Or-bán János egyéni, saját, külön íz-lésbeli eltévelyedése. Még bár azt sem mondhatnám, hogy nemze-déki, hiszen már több mint félév-százada tapasztalni, hogy létezik egy embertípus, akinek a számá-ra a szellem Csomolungmája — Rejtő Jenő "parodizáns" világké-pe. S ezek az olvasók s immáron írók valóságos szektát alkotnak és bigott türelmetlenséggel elháríta-nak minden kételyt e "nagyság" iránt. Pedig ennek a fajta humor-nak a forrása eredetileg a *sztereotí-pia parodizálása*. A rejtősisistáknál azonban a lényeg a *paródia sztereotí-pizálása*; ami, mint minden haj-lam a sztereotípiára, lélektani szempontból eléggé aggasztó.

Ha most én is nagy képet akarnék ölteni, avagy holmi ro-hadt cinizmus vigyorgó álarcját akarnám felöltöni, arra hivatkoz-hatnék, hogyhát ezeket az ifjakat is — nevelte valaki, nevelik vala-kik az egyetemen, rangosnak ki-kiáltott filosz-személyiségek, metailenyolának, és még arra sem tudják megtanítani őket, hogy mi a különbség Don Quijo-te és Pizskos Fred között?

Az irodalom oktatás helyzete sajnos hasonlít a vallásra neve-léshez. Éppen a minap fogadko-zott nekem egy kislány: "Jaj, alig várom, hogy konfirmálhassak, mert utána nem kell többet temp-lomba járnom"... Hát erről eny-nyit.

A másik, nem díjazott, csak "beküldött" kritikát László Noé-mi írta. Más hangon, mint egyes vanília-cukor illatú, csingilingi verseit. Finoman lirizáló esszé-pamf-let formájában. Már han-gútése is hangulatot teremt: Orbán kötete: "újítás, betörés, pa-ródia; bátor kinyilatkoztatása egy teljességgel profán, élet- (helyenként pedig szarszagú) evangéliumnak." És záróakkordjai: "Mi is bújik meg itt? Idő és halál, fájdalom és létkérdések — egyáltalán: *valami-ről szó van*. ... Hang szól eme ver-sek mögöl — és ez a hang már annyira sajátos, hogy igenis létjo-gosult".

Legvégül oszlassunk még el egy félreértést: nem Berszán Ist-ván írása pamflet, mivel a pamf-lethez elengedhetetlen a humor és a könnyedség. Ő komor és sú-lyosan felháborodott jegyzetírő. László Noémi szellemes, fürgén csapong, hol szúr meg csíp, hol simogat, incesleg, igazi pamfle-tista. Csak remélhetjük, hogy gyakran fog *beküldött* kritikákat írni, akár rossz könyvekről jó kri-tikát.

Orbán Jánosról pedig fogunk még hallani, kinövés és hamlás nélkül is.

FEKETE VINCE VERSEI

Mindazonáltal

hogy sem tárgyaink, sem közös dolgaink, sem szavaink, sem gesztusaink, modorunk, hangunk, haragunk, sem a kísérleteink, az oktalan próbálkozások, sem kéréshetetlen-ségünk, sem erélytelenségünk, sem a kín, sem a gyönyör, sem határozottságaink, sem tökéletlenségeink, sem az álmaink, sem az álmatlanságunk, sem az elszakadás, a le- győztetés, a lemondás, sem a pofonok, amiket adtunk, sem a pofok, amiket kaptunk, sem az önmérséklet, sem a becsvágy, sem a hiúságunk, az önsajnálataink, sem az, hogy vagyunk, hogy vagyunk-e, hogy létezőnk-e egyáltalán nem érdekesek már számotokra, s hogy nincs közünk hozzátok, hogy nincs közöttök hozzánk, befönt mindent a közöny, s hogy nem járunk egymáshoz fejfájás, munka, s még mi minden hihető vagy hihetetlen el- foglaltság, gyengélkedés, kimerültség okán, s mert nem szeretnénk egymást bizonytalan- ságban tartani, nem szeretnénk hitegetni, nem szeretnénk megismételni könnyelműen meg- tett ígéreteink, mindazonáltal — írjátok — egyszer, egyetlenegyszer kijöhetnétek fél négy körül az állomásra, amikor fújtatva és szuszogva, a városon áthaladva, meg- érkezik, betőfög utasaival az ingázók vonala.

Bódító fanyar

homály a kölcsönkért, vagontípusú lakás középső, legnagyobb szobájában. A szégyenlősen levetett ruhák, s csak az utolsó, a legkisebbik, amelyi- ket még mindketten magukon "felejtene". A haj- latokon szemérmesen bókászó szem, a pihés hónalj, a párnás, gyöngyházragyogású comb, az enyhén re- megő keblek, testeik didergése, az erős szpré illata, s a féktelen vágy, amely mindkettőjüket hajtja, hogy a titkolózó, az egymás testével ismerkedő, bártortalan kezdőmozdulatok után, enyhén fokozódó, elevenedő, aztán diszkrétén rángatózó vonaglásokba csapjon át. Aztán a pihegő pihenés, az édes nyálban úszkáló fogak. Ahogy szorítják egymást. A rádió kereséskálján zene után kutató kéz, a sötétedés bevéradása, a szomszéd- dok elől rejtőzködő, a lépcsőházban óvatossan le- osonó vigyázkodás. Az, hogy igazából férfinak érezhette magát. A többkilométeres gyalogút hazáig, és a búcsú, mielőtt bekéreztetni, s miután gyanakodva bár, de elhiszik a mesét. És az a kellemes érzés, amivel eltelve több- kilométeren ismét gyalog hazament.

Cseprők

Az ember kimos néhány olajos üveget. Megtölti a kádat melegvízzel (van), megfürödik. Kinéz, szép idő, jó kedve van. Kávé, cigaretta, majd levelet fr. A hatos idejében érkezik. Bérletét kifi- zeti. Senkinek sem tartozik.

Csak az Úristennek, akitől, bízást pár évet még — reméli — bekasszíroz. Mint az üvegekért a pénzt. Végül is örül, és nyugodt. Most a Fennvaló is szelíd. Nem veri. Lám, van melegvz. És félig a troli.

Hajnali valahol

A lábnyomok, a letört ágak, a ruháik fosz- lánnyai a bokrokon, a cserjéken, a fák le- nyúló ágain. Nem ismerik a tájat, valahová vezetnek ezek a nyomok, jeleket hagytak maguk után, hogy vigyenek beljebb a fák sűrűjébe, a lápos erdő mélyére, a süppedő mohaszőnyegek, a medvegombák, a molyhosti- nórúk, párduggalócák, tejelőgombák kedvelt helyeire. Múlnak a percek, az órák, a fák között szürkület, s csend, nyomasztó, mély- erdei csend, akár a vízfénéken. Pókhálók szövődékével arcukon, csillagmohával a talpuk alatt araszolnak valahol, valahol az órák, a percek, a napok, a hónapok, az évek, a nyár, az ősz, a tél túloldalán. Talán várják valakik valahol, török a gallyat, szaggattatják ruháikat, valahol a percek, az órák, napok, hónapok, az é- szakok, az évek, a csatakosra izzadt lepe- dők túloldalán. S fejtik a jeleket valahol, valahol.

Szellemiszirén

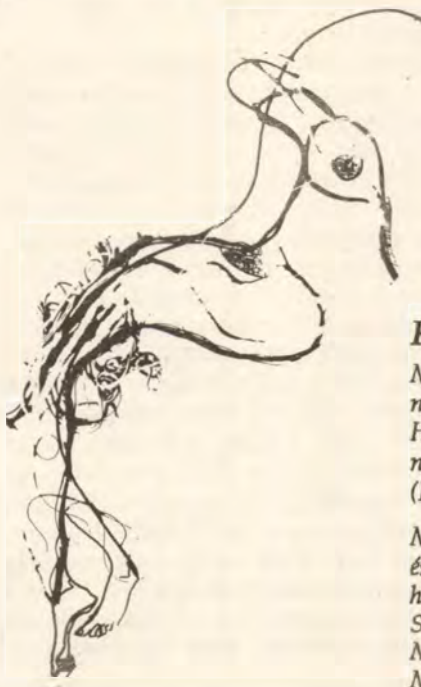
Meneteltek oldalt a jegenyék lelkesen, miközben hirtelen, két helységközben, az országúton meglepett minket az éj, egyszóval este lett.

Sziporkázva rengette törekeny testét az ég, s már szedtem volna testedet szét, ott a jegenyéknél, az út megett.

Kezemben voltál, mint a hal, éreztem, hogy verdesel, tátogsz már, s a leve- gőből nyeldesel; s mi tagadás, az alkalom, s a hölgyközel eszem vette s feltűzelt.

Csakhogy tornyosultak a fellegek, szemem hiába szórt lángnyelveket, s az eső tipegve eleredt, elhalt a tűz, s a vágy elgémberedett.

S te ismét boldogan ficáinkoltál, s azt kérdezted szemtelen: Figyelsz? Na szólj! Hát szólj már!

Kosár

Ó, asszonyom, ó, asszonyom, Ön érzi tán a hangomon, hogy asszonyom, hogy asszonyom... Ön érez tán egy szólamot, hogy szólanék, s csak szótagok, csak szótagok és zokszavak, konganak és zengenek, zengenek és bonganak...

Érzi, hogy szólnék(hebegve), hátrarogy egy kerevetre (hátha mégis sikeredne): hogy asszonyom, a képkeret, kilógok abból, s Ön nevet, majd bánatosan szegzi rám, mint födelet a sok hibám, mint födelet a sok hibám.

Ó, asszonyom, Ön felcsigáz, jól fel- tűzel, majd vízbe márt, vörösré pör- köl, és lehánt, s száználmasan, mint a medve, állok vigyázban, megmerevedve; komótosan míg elterül, topogok ott ügyetlenül, lustán, jaj, míg elterül.

S már lépnek oda, lelkesen, már nem is néznék szerte sem (bámul reám Ön peckesen), és szólanék gazdagabban, mondjuk, ihletett szavakban, de lel- kem-szellemem csak szuszog, állok ott, mint kaktuszok, s csak szótagok, csak szótagok.

Asszonyom, már látom, hogy mímel, s hogy míly ámmal, meg ímmel bán szürke szellemmel, szeginnyel, s tűnik min- dennek varázsa, akár víznek a csobba- nása.

Értem már, hiába hímezek szavaim közé díszeket, szellemem hiába lobogna ma, Ön úgyis kijózanítana: szava, arca, mozdulata. S hogy így elbánt velem, már jól tudom, még ott túl, a túlvilágon sem bocsájtja meg magának... Nem, nem. Nem Önnek, sajátmagának, alázatos szolg... volt Szellemem.

Permet

Micsoda alkonyat volt! A repülők zümmögve délre szálltak. Zuhogott a rés a mozdulat- ban. Micsoda alkonyat! Szédelegve tártam ajtót ki s ablakot. S álltam ott a rőt hu- zatban, mint a könnyű pára.

Isten, micsoda alkonyat! Messziről, a kékből fényes kardvillandásokkal közeledett az este. Permetként ittam volna fel szavaidat. De mö- göttem senki, tudtam.

Csak éveim foga vacog.

Fölösleg

Mennyi volt akkor? Mennyi lehetett? Vajon meny- nyi ideje? Mennyi bája volt s kelleme! Visszamenni? Hány évre, napra, órára kellene? A barna fotón meny- nyi folt, pecsét! Az emlékezeten mennyi pötty! (Isten, a ruha rajta még hogy lötyögött!)

Mormolgattuk, mondtuk. Akkor. Ott. Azokat a sorokat, és szavakat. Egy-egy hogy csábfított, vonzott! Most hogy taszít! (Tologat!) Mennyi ok és okozat! Silabizálgatjuk vaksin. Bejön a kép? Bejön. De. Már csak a szalagcím! Már csak a nagybetűk! Már csak a fölöslegük!

Középkori fondorlatok — VII.

A holdbéli lehetőség

Polgárcipők, kopogó topánkákból kinövő, izgató illatú harisnyaszarak. A keréknyom mentén elheverve a porban rekeszizmat ingerli valami (ördögi incselkedés volna?), s arra készíti, hogy üres gyomorral hánjon. Fogai összekoccannak.

Úgy fekszik ott, mint aki megköttyagosodott, álmos. S mint ahogyan némelykor az elfogyasztott boroktól tántorogva megérezte, ha egy pisze vagy horgasabb női orr — azt sem tudván, kihez tartozó — mohó csókkal tapad képesfeléhez, most is, zavartan, vagy inkább kínosan elvigyorodott, s megtántorodva előbb a falnak dőlt-esett; majd jobbnak látta, hogyha végigfekszik a kövön. De nem aludt el: még hallotta, mint halad el a közelében nyikorogva egy kőrisfa szekér. Vérmes szemfehérjének tulajdoníthatóan sötét bíborvörösre mázolvá, vászonponyvával felszerelve a hőség meg az eső ellen. Ilyen szekéren karikázott tova képzeletében az őgróf dár-dásai vagy a pökhendi Alba hercegecske elől az ő Thyl Ulenspiegele, vidáman suhintva hátra egyet-kettőt csipős ostrorával. Nesze nektek, görbe járású és gondolkodású (észjárású) halandók!...

Könnýű az örökifjú flamand csavargónak — nem úgy, mint ennek a sok, csont-bőr, koszban vicsgorgó fickónak, meg a lábmelegítő serpenyőjével hadakozó koldus-asszonynak, akit a mégkoldusabbak nem átallanak kifosztani olykor.

Mindegy. Ő most már nekilendült, hogy továbbálljon innen. Ebből a bűn — és büzfészekből. Párizsból. Csak egy újabb csetepaté vissza ne rántsa, bele ne kapaszkodjanak úri rongyaiba a felbérelt, törbe ejtő síhederek, kik az embert bajba, romlásba viszik.

"Értsétek meg végre, hogy Cyrano de Bergerac nem mondhat le a ritka alkalmáról — a holdbéli utazásról!"... Hátha sikerül egerutat nyernie. Krumpliföldeken, kukoricásban hallja saját lihegését, s vaddisznó csörtet a nyomában. Agyarával képes lenne felöklözni a törékeny és kétes dicsőséget.

Egy bokor mögé megbújva szükségét végzi. Zaklatotlan tépdesi a kortárs költők füzetecskéit. "Ugye megbocsájtjátok, Tristan L'Hermite, Dassoucy? Legalább a hátsó felem fedezve legyen!... Ugyanis elveszünk a sok, porlepte rongy papírral együtt. Hamarabb tűnünk el, mi magunk, mint a bűneink. Egy istenkáromló mondja ezt?! Nem vagyok álszenteskedő; sem álszerény. Sohase vágytam "a haza géniusza" lenni... (Ami igaz, igaz: kevésnek tartottam. A világé?... Esetleg.)

Tudata a Szajna-part felett lebeg — mekkorát forgott vele a felhőtlen ég vajon? —; de mákmezőket, erdőket, kastélyparkokat hagyva maga mögött, már látja a tengert, a partokat. ("Alomport kevertek volna italomba az este? Hányszor elszántam magam: ezután gyűlölni fogok minden fogadósnét — szépnemet!") Ha magához térne, akkor sem tudná megmondani, hol kódorgott az éjjel, s ki szabadította meg pénzes tarsolyától. Nem érzi a fején ékeskedő kék foltokat. Hát a fokhagymás bélszín szagát?... Mintha füst pisz-

kos felhője fojtogatná hirtelen, valahol a magasban. Mert kétségtelenül, ha lassan is, de érzi, hogy emelkedik. Látómezejében még feltűnik egy ájtatos körmenet, élén a sárga-piros ruhába öltözött bohócokkal (ahogy Thyl mondaná), a Notre-Dame-ből kígyózik a tömeg a vizeletszagú macskakövezeten. A Szűzanya magasba tartott szobra pironkodni látszik a csöcselék gyalázkodó szavai hallatán. Vagy talán a posztatak módjára szép bolondozva daloló leányokra irigykedik, akiknek nyaka a csipkedíszben szabadon forog.

"Ki is vagy te tulajdonképpen? Gőgös, indulatosan vagdalkozó poéta, vagy élvhajhász, kötekedő párbajhős? (Akár ez a szilaj népség körülötted, kiket Mazarin vaskeze sem képes fegyelemre szoktatni. A *parittyások*, igaz, rég elvéreztek; s Versailles a jó módor és a finomkodó ízlés szabályaival igyekszik hámba fogni a párizsiak eredendő nyughatatlanságát.) Lelked vacoghat, tele szkepticizmussal, rideg padlásszobádat nem fűtötte ki a pokol tüze. Nem emészt el a máglyatűz sem (az eretnekegetés ideje kezd lejárni); lásd, Théophile de Viau barátod is megúsza, örökös száműzetésre enyhítették ítéletét, miközben belehalt kínzása seibebe. "*Szemembe árnyék ujjá vág*"... Az ő elragadó lényéé; (nem hét menyét s két róka) kerget az ösvényeken; csak meg ne bomolj!..."

Holdtölte lett volna tegnap este, és Párizs környékéről, Clamart-ból kocogott hazafelé?... Útközben minden valószínűség szerint azt próbálta bizonygatni valakinek, hogy a Hold lakott égitest; Kopernikusznak és Keplernek is hasonló a véleménye. (A filozófus Cardanót egyenesen holdlakók lepték meg zárt ajtón keresztül. Termetük gyertyafény-nél állítólag tizenkét könyöknyi volt; arcuk olajszerű.)

No, ehhez még a Cyrano képzeletének is hozzá kell nőnie.

"En sem tagadom — mondta volt okító bosszúsán a minap egy szerzetes atya —, hogy a Föld forog, de nem abból az okból, amelyre Kopernikusz hivatkozik, hanem mivelhogy a pokol tüze, mint a Szentírásból tudjuk, a Föld középpontjában lévén, a kárhozottak a lángok hevétől menekülve a boltozat felé igyekeznek, s így megforgatják a Földet..." Ahogy a kutya forgatja a kereket, ha bele van zárva, s szaladni kezd — tette hozzá ő pléhpofával.

A hasára fordulva nyöszörög, lúdbőrözik; valami keménység gaskodik a nadrágjában. Erről eszébe jut a világmindenség központja: a Nap. A bölcs természet éppúgy helyezte el bennünk a nemzőszervet, akár a magházat az alma közepében, a magokat a gyümölcs belsőjében. Hányszor gondolta végig ezt már. A csíra is egy kicsiny nap, amely a fejeshagyma tömegének éltető sóit melengeti s táplálja...

Szemhéjáról rozsdás homály pereg le. Nyakcsigolyája ropog, ahogy fejét fordítaná. Fölfele sandítva megpillantja az omlásos tőboltzatot. "Néhány csíra bennem is kizöldült, idő előtt. Emiatt tartanak megszálottnak, istentelennek. Az a finomkodó szellemű, kis spanyol, aki a versailles-i udvarban megfordult, aranyozott bókokkal halmozott el. "Nem várja öntől senki, hogy csepűrágó bohóc módjára bukfencet vessen és fintorogjon — állította mérsélen. — Sokan kinyilatkoztatták, miszerint nem ismernek önnél

értelmesebb fiatalembert, valósággal új Szókratész lehetne... ha rendben tartaná tehetségét, és bűnös hajlandósággal nem fojtaná el Isten kegyelmét. De, mint hírlík, sajna, ködös hetvenkedésével a szabadgondolkodókat majmolja inkább..."

Cyrano szelleme, mint baljósan károgo
varjú, sötét jóslatokkal készül megrendíteni a
megszokott világrendet (bizonyára amiatt is
oly türelmetlen, mert rég nem mosakodott,
húsa bepállott a frinc-franc selyembe s bő-
rbe); most is tilos régiókban kalandozik, mint
legutóbb álmában, midőn belemélyesztette
fogát a Tudás Fájáról elcsent almába, s alig-
hogy megízlelte, a ködfelhőn át, a lélekván-
dorlásszerű furcsa gomolygásban — mint
mikor egy lámpás csillogóvá teszi a legártat-
lanabb vízcseppet is — fénygömb gyanánt
közelített a számtalan vékony szállal gön-
gyölített, áttetsző gomolyaghoz.

"Talán azzal a céllal indult volt el szellemem — villant meg agyában a lehetőség —, hogy egy királynak adjon lelket egy császárnő hasában; menet közben aztán beleütközött az én embriómba s mindjárt meg is állapodott... Talán azért mulasztotta el apám érdeklődni nálam, mikor anyámat megölelte, és nem kérdezte meg tőlem, hogy a mostani században kívánok-e élni vagy egy másikban? Egyáltalán meglelégszem-e azzal, hogy egy tökfílkó gyermeke legyek, vagy valamely rendkívüli férfi utódaiként akarom megállni a napvilágot? Ha nem zárnak be a természet mindeneket formáló méhébe s magam választhatom meg születésemet, talán így szóltam volna a Párkához: Kedves kisasszony, végy elő egy másik gomolyagot; jó ideje már, hogy a semmiben vagyok, s inkább ne létezzen további száz esztendőig, sem hogy ma legyek, és holnap máris megbánjam létezésemet!"

Elröhögné magát, de feje hátrahanyatlik.

"Minden locsogásban akad egy szemernyi igazság.... A gyűlölet meg az undor aligha megnyugtató neve a kielégülésnek."

A vitalitásnak viszont biztos jele az éhség-érzet. Ami most elmaradt. Még izzadtság-szag és parfümillat keveréke, de már fojtottan nyüszít érzékszerveiben a halál. Teste feléig-megdig mintha halott lenne már. (Hogy lehet, hogy tele vágyakkal mégis?)

"Szelj magadnak egy ürücombót — mondaná igaz cimboráként a flamand —, hogy visszatérjen beléd az erő. Mielőtt elragadna a kellemetlen álom."

De mit tegyen, ha nem reszket szájában
nyelve a zamattól?! Pedig körülötte lakomára
készül a világ; csak őt nem hívja senki. Talán
mert nem egyenlítette ki a számlát, miután
kardjával legutóbb egy előkelő ruhájú úton-
állót küldött a másvilágra?!... A lelkiismereti
szabadságért viszont megfizetett. Kár, hogy
buzgó természetbúvárkodásával nem segít
magán az, ki nem hisz a lélek kánonszép
halhatatlanságában. "Egyesek elpusztulnak,
mások könnyen kiheverik ugyanazt a sebet!"
— vetette oda a fiatalság önző fölényével a
vérző vállát sírva nyalogató, rücskös pofájú
bajtársnak egy alkalmi perpatvar után. — Az
én lelkem nem lesz bolond sietve elhagyni
átdöfött vagy lösmogyótól kilyuggatott lak-
helyét, mikor tudja, hogy innen egyenesen a
pokolba kell mennie!"

Szerencsére nem üldözték álmában démonok, arra kényszerítve, hogy a klostrom körül szaladgáljon, míg kifulladásig föl nem

>>>>>>>>>>>>

ébred. Legfeljebb ónkupájukba bámuló spi-
onokat látott ébredés előtt, s keményen mar-
kolta meg az izzadt párnát feje alatt.

Könnyű Thylnek. Akárhányszor vágná is le fejét a megveszekedett bosszúszomj, egészsége változatlanul kicsattanó, a szöke szakállszőre eleven tüske. Itt repül most is az ő feje fölött, elkeveredve a világmindenség önpusztító, s magát csakazértis újrateremtő forgatagával.

Kapkodó kézzel keresi magát. Arcának minden gyűrődéséből síró vagy röhögő grimaszok fakadnak. Hát eljőve mégis az anynyiszor ráolvasott ördög?!

Nem Isten tehetetlenségére haragszik,
hanem a gerendára, amelyik a fejére zuhant.

Sohasem képzelte, hogy holmi élvezkedők és paráználkodók lelket lehelhetnek a hullájába (az erkölcsöket féltő atya szerint alighanem ők csalták törbe); azért nem bánta volna, ha jóval több lámpás világítja meg előtte az utat. Legalább a fennvaló sem téved el ebben a bűzlő bugyorban.

"Ha abban a világban, ahonnan érkezett, a szüzességet, mint állítja, többre becsülik a testi érintkezésnél — billegezte magát, párját ölelve, kihívóan, akár egy hosszú farkú szarka, az arca fölé hajló (holdbéli?) lény —, akkor nem értem, hogy Isten miért nem a májusi harmat erejével ad nekik életet, ahogy például a gombákkal teszi, vagy legalább, mint a krokodilok esetében, a naptól hevített zsíros iszap útján?"

"Hagyd, nem látod, milyen szolid, becsületes arca van — segítette át zavarán a jövővényt a szerelmes, dundi nejecske. — A természet nyilván azért cselekszik, hogy ne legyen hiány fess fiatalemberekben."

Egy hangafűvel benőtt dombtetőn folyt a diskurzus; nem tűnt holdbéli tájnak. (Egyáltalán milyen egy holdbéli táj?)

"Sokáig estem" — csak erre emlékezett (amennyiben hitelt adhatunk a hagyatékát fellapozók pletykáinak); a halottak nyilván nem beszélnek. Ha volna remény, most torka szakadtából kiabálna. A betört fejre (mind egy, hogy kinek a büntetése volt) van gyógyír; ám a gondolat törekény jószág. A képzelet pedig tűnékeny, vagy egyenesen megkérdőjelezhető koholmány. Az például, hogy halántékán nem vér, hanem egy szétzúzott alma nedve gyöngyözött. Az ilyen badarság ellentmond minden földi logikának. Akárcsak az ő fantazmagóriái a geo- (vagy akár a helio) centrikus egyházi kinyilatkoztatásnak. Arra a cyranói ormánynál nagyobb lódításra pedig, hogy "a levegőnél könnyebb meleg levegő hajtóerejével emelkedtem a magasba" — miután két nagy edényt megtöltött párolgó gőzzel, vagy a még hihetlenebbre: hogy rengeteg harmattal töltött fiolát aggatott volna a testére — csak mosolyogni lehet. (Lásd: tojás-táncoltatás! Harmatcseppeket tesz el egy üres tojásba, majd a nyílást viasszal lezáród. A napsugarak hatására a tojás megremegek, mozogni kezd, sőt pár pillanatig a levegőbe emelkedhet.) Ez egy korabeli (boszorkány) szakácskönyvből vett "recept".)

Flegma kell az ilyesmihez (vagyis: hideg nedvesség). Már pedig aki a gascogne-i gárdacsoportban vagdalkozott, s két súlyos sebesülés után kényszerült tudós pályára lépnie, annak vére — hisz a természet forró mággal és sűrű vérral áldotta meg, ezzel büszkélke-

dett mindig! — annak buzgó eretnek vére bármely pillanatban epévé változik.

Azon a derűs dombon (végül is ott tartotunk) apró szeme mindent magába ivott, azt is, amit korábban elmulasztott fölfedezni, például a virágzó galagonybokrokat. S amilyen végtelenen érzékeny és rátarti volt, könnyen kaphatóvá vált (egyik eszelős mesterével) így kiáltani fel: "Adjátok nekem a kiterjedést és a mozgást, s én megalkotom a világot!" ... Vagy költő lévén, semmiben sem lelt tartós gyönyört — igaz *libertine* örökség —, csak a mozgásban hitt, s az átmenet kímérait hajszolta.

Egyről azonban mintha megfeledkezett volna (amit maga állított korábban): arról, hogy *egyszerre létezel is, nem is* (legalábbis az, aki kocsmában törzsvendég s kártyaasztalnál veri el a pénzét) —, mert *minden, ami van, egyben nincs*.

Még hogy a juhászkutyák megérezték volna rajta a hold illatát! És azért fenekedtek rá, mivel egy másik világból érkezett?!

Mire rájött, hogy a földön van (az ebek nem a holdutasra viczorogtak, csaholtak — csak a holdkórosra!), és, hogy a jámbor emberpár Isten gyarló teremtményei közül való — esendőségében tán még arra is képes lett volna, hogy elbőgje magát (akkora orrnak, pofának a fölös nedűit felszáritani egy egész asztalkendő szükségeltetett volna). Csak hát a csábító kígyó csempészte volt az ő lelkébe a bűnt. A testéről ne is beszéljünk...

Ti se vagytok makulátlanok — ne is kérdezzétek, miért. Nem született még emberi lény, aki ősapja-ősapja vétkéért ne táplálna testében: a hasában egy kígyót... Ti bélrendszernek nevezitek, de bizony csak kígyó az, sokszorosan összetekeredve. Ha beletek csikorgását halljátok, a kígyó sziszeg bennetek, s mohó vágyában, mely már az első emberpárt is falánkságra ingerelte, ő maga is enni kér. Ha aztán túlságosan sokat adtok neki, ti magatok kezdtek fulladozni, ha pedig, bármennyire is marja láthatatlan fogaival a gyomrotok, megtagadjátok ételét, mindjárt lármázni kezd s rátok ontja mérget, melyet doktoraitok epének neveznek.

Az emberben rágódó kígyó! Aszklepiosz, Scipio, Nagy Sándor, Martell Károly meg Edward angol király sírjában is kígyót talál-
tak, amint éppen vendéglátó gazdája holtte-
temén lakmározott... A hol(d)-volt-hol(d)-
nem volt-álmában Illés profétával, vagy egy
gyilkos nyelvű jezsuitával viaskodó Cyrano
azonban *nem volt abban az állapotban, hogy
értékelje az öreg derűjét.* Máskülönben meg-
adta volna rá a maga vaskosan egészséges
válaszát, amiképpen a korai halála után nap-
világot látott bölcs(elkedő) művében olvas-
ható: *"Igen, magam is észrevettem, hogy a kígyó
ki akar bújni a férfi testéből, s hasunk alján ott is
van a feje meg a nyaka. De Isten nem engedte
meg, hogy csupán a férfit gyötörje, inkább azt
akarta, hogy a nőnek is nekifeszüljön, belelővellje
a mérgét, és a cspése után kilenc hónapig meg-
maradjon a daganat."*

De tekintve, hogy akkoriban holdbéli utasnak képzelte magát, kire sok gyönyörűség és dolog vár még, kellemes fájdalom kezdett bizseregni benne, olyasmi, amit az embrió érezhet, amikor belé száll a lélek. Először is: előregedett szőrzete lehullt, és sűrű —

(A többit sejteni lehet.)

*Descartes: "James Thurber

ORBÁN JÁNOS DÉNES

A TANGÓ BŰVÖLETÉBEN

(részletek)

A találkozás elkerülhetetlen

ahol megáll a hatos
vagy többé meg sem áll már

a Nemzetinél este
egy elfelejtett háznál

és fürdés vajban tejben
vagy Szajnában Szamosban

a kézben néhány csillag
és tőr a sétabotban

az arc mögötti kertben
egy tükrön túli várnál

ahol megáll a hatos
vagy többé meg sem áll már

*A pont mögötti versben. Vagy amit kitalálnál..

A rózsá

Antitangó?

"rózsa virult az ágon"

"Mielőtt bármit elkövetnek,
gondoljanak a rózsakertre,
vagy még inkább egyetlen rózsatőre,
egyetlen egy rózsára, uraim."
(P. J.)

Ahogy felém jött álmaimban,
több, mint költészet. Bár, bevallom,
erkölcstelen lennék, ha mindezt
részletezném.

*De már nem fontosak, csupán az
utolsó. Abból is a rózsá,
mely mellett Ön állott meztelen,
és mosolygott*

könnyedén; de én csak a rózsát
bámultam, azt a sárga rózsát.
Már nem is tudom, mióta nem
figyeltem meg.

egy életemet közvetlenül
nem érintő dolgot. Azóta
tudom: csak a testem élt. Álmodom
a szolgája

volt csupán, és ábrándjaim a
test képzelgése. A lélek
egy kertet teremtett magának,
és egy rózsát

a kertbe. Míg a télbe hajló
évek el nem pusztítják, addig
a világ körülötte forog.
Egy álomnak,

egy többdimenziós nagy filmnek
kellett most fölébresztenie.
A rózsza minden levelére
és szirmára

emlékezem, és minden levél
s szírom éreztére. Mellét
már nem látom magam előtt, és
nem ismerem

vonalát, ízét, illatát. És azt hiszem, ebben semmi bűn. A rózsához képest Ön csak egy pók volt, Asszonyom.

BÁLINT TIBOR

Szürke és zöld partok

Tévéték

Két beteg fekszik egy szemészeti kórteremben. Mindkettő szeme be van kötve. Az innenső a vakok mozdulataival tapogatja a takaróját, állát némán, idegesen mozgatja. Egy idő után megszólal.

ELSŐ BETEG: Halló, fekszik még valaki ebben a szobában?

MÁSODIK BETEG: Egy másik ember, egy bekötött szemű.

ELSŐ BETEG: Az én szemem is be van kötve.

MÁSODIK BETEG: Nekem kilenc napig kell így feküdnöm!

ELSŐ BETEG: Nekem is kereken kilenc napig, a mindenit!

MÁSODIK BETEG: Engem szürkehályoggal műtöttek.

ELSŐ BETEG: Engem zöldhályoggal, ami sokkal rosszabb!

MÁSODIK BETEG: Én már olvasni sem tudtam, nemhogy tévét nézni. Egészen megrokkantam egy év alatt.

ELSŐ BETEG: Én oda jutottam, hogy már a feleségem vezetett át az úttesten, mint a vakot. Egy ideig mindketten hallgatnak.

MÁSODIK BETEG: Én rejtegetek egy kis mérget arra az esetre, ha a műtétem nem sikerül.

ELSŐ BETEG: Igazán?

MÁSODIK BETEG: A hadifogságot kibírtam, a flekktífusból föltápáskodtam, de vakon nem óhajtok élni!

ELSŐ BETEG: Én sem! A kifent borotvakésem itt a párnám alatt. Csak egy mozdulat, és már ki is léptem a világtalanok világából!

MÁSODIK BETEG: Tehát maga is?...

ELSŐ BETEG: Igen; de az én műtétemnek sikerülnie kell, mert a feleségem nem tudna megélni abból a kevés nyugdíjból, amit utánam kapna. Így hát a borotvával inkább a sorsot fenyegetem.

MÁSODIK BETEG: Mindjárt gondoltam.

Ismét mindketten némán gondolkoznak.

ELSŐ BETEG: Részemről tehát felelőtlenség volna meghalni.

MÁSODIK BETEG: Megint a halállal kezdi? Így kezdek valami vidámabbra gondolni!

ELSŐ BETEG: Vidámabbra? De hiszen ha azt mondom, hogy nem szabad meghalnom, ez úgy hangzik az én számból, mintha kacagnék. Mert más nyavalyám is vannak. Meg aztán ebben a vaksötétben mégsem az első szerenád idézi fel az ember.

MÁSODIK BETEG: Hanem mit idéz fel?

ELSŐ BETEG: Már gyermekkorunkból tudjuk, hogy a sötét azért rossz, mert nem láthatjuk benne a másik embert, és nem tudhatjuk, mikor fonódnak az ujjai a nyakunkra...

MÁSODIK BETEG: És a másik ember talán lát minket? Őt nem fenyegeti veszély? Ő ismeri a szándékainkat?

ELSŐ BETEG: Mond maga valamit. Az ember valójában jól érezni magát a saját sötétjében, ha a másik ember sötétje nem rémítene. És főként a határsértés, amelynek a mértékét nem tudja ellenőrizni, amikor a másik sötétség áthatol az ő fekete birodalmába.

MÁSODIK BETEG: Így aztán akkor is felordít, ha az ő kése szalad a másik lapockája alá.

ELSŐ BETEG: No igen. Ha nem ez volna a helyzet, az ember úgy érezni magát a saját sötétjében, mint egy rejtékhelyen, ahonnan ő mindent lát, de őt nem látja senki.

Ismét hallgatnak egy keveset.

MÁSODIK BETEG: Egy görög bölcs kiszúrta önmaga szemét, hogy többet lásson, mint mondotta volt. Maga érti ezt?

ELSŐ BETEG: Hogyne. Létezik magasabb rendű vakság is, amelyben az ember a világi hívságoktól elfordulva meggyújthatja saját belső fényeit.

MÁSODIK BETEG: Ha ilyen szépen beszél, miért fél úgy a megvakulástól? Kövesse a görögöt!

ELSŐ BETEG: Könnyű ezt mondani! De hol van bennünk akkora fény, hogy akár csak napokig is meglegyünk mesterséges világítás nélkül?

MÁSODIK BETEG: Jól mondta, gratulálok!

Később ismét a zöldhályogos szólal meg.

ELSŐ BETEG: Maga szerint ki nyitott be az imént hozzánk? Nő volt-e vagy férfi, és mit akart?

MÁSODIK BETEG: Szerintem nő nyomta le a kilincset, de csak bekukkintott, és már sietett tovább.

ELSŐ BETEG: Miből gondolja, hogy nő volt?

MÁSODIK BETEG: Abból, hogy a kilincs gyöngéden zörgött, nem úgy, mint amikor férfi teszi rá a mancsát. És a zörgés meg az ajtócsukódás között sajátosan az a picit szűnet volt, ami a női széttépkéntésnek felel meg.

ELSŐ BETEG: Én még abban is biztos vagyok, hogy a szakorvosnőt kereste, innen volt a csalódása is.

MÁSODIK BETEG: Ez természetes.

Csend; mozdulatlanul fekszenek.

ELSŐ BETEG: Mondtam a feleségemnek, mikor bejöttünk műtetre: ne félj, nem halok meg! Élnem kell, hogy legyen miből élnünk!

MÁSODIK BETEG: De hiszen megállapodtunk, hogy ezután csak vidám dolgokról

beszélgetünk. A halálról pedig jót vagy semmit!

ELSŐ BETEG: Hogyhogy jót? Ne hozzon zavarba!

MÁSODIK BETEG: Én csak azt mondom, amiről meg vagyok győződve!

ELSŐ BETEG: Akkor se reklámozza nekem a halált. Én élni óhajtanék, ha se karom, se lábam nem volna! Csak süssön rám a nap!

MÁSODIK BETEG: Lárifári! Hát a halál talán nem része, még ha befejező része is az életnek? A halálfelelem a kereszténység talál-mánya. Sőt már Ádám is csupán azon kesergett, hogy nem lehet örök életű. Szerintem az ember egy idő után úgy óhajta a halált, mint amikor elgyötörve szeretne kinyújtózkodni a takaró alatt!

ELSŐ BETEG: Oly meggyőzően beszél, a mindenit, hogy az ember végül hajlandó megnyugodni tőle!

MÁSODIK BETEG: Köszönöm.

Mindketten várakozón hallgatnak.

ELSŐ BETEG: Mondja: szeretett-e más nőt is a feleségén kívül? Bocsánat a kérdésért, de valamiről csak beszélgetnünk kell, hogy halálra ne unjuk magunkat. Tehát csalta-e már meg?

MÁSODIK BETEG: Szeretném tudni, mit ért ön a csaláson.

ELSŐ BETEG: Ha a házasságra vonatkoz-tatom, azt jelenti, hogy házastársi hűségemet megszegem. Vagyis a szavak, amelyeket házasságkötéskor mondtam, a feledésbe hullottak...

MÁSODIK BETEG: Ebben egyetértünk. De az alkalmi megbotlást én bocsánatos bűn-nek tartom, még ha a hűségeskü megszegését jelenti is. Mert ha akad egy-egy kalandocska, amely után csak vidámabban és ragaszkodó-ban térek vissza a nejemhez, mivel rövidítettem meg őt?... Épp ellenkezőleg, meghosszabbítottam nyugalmas napjainkat. Ebből pedig az kö-vetkezik, hogy sok szavunkat a legnagyobb óvatossággal kell használnunk!...

ELSŐ BETEG: Nagy kópé maga. Gratulá-lok!

MÁSODIK BETEG: Ezt az elismerést nem veszem komolyan. Igazi férifiúságért ezen a földön ember embernek még nem gratulált. És különben is én magam csak eljátszottam a lehe-tősséggel, mert liberális elveim ellenére a felesé-gemen kívül más nőt nem ismertem! Szavamat adom rá.

ELSŐ BETEG: Elhiszem, de mielőtt folytat-nánk a beszélgetést, szűnyókáljunk egy kicsit!

Mindketten kifelé fordulnak, nyakig magukra húzzák a takarót. Odakünn esik az eső, vékony fona-lakban.

2.

A szürkehályogos megmozdul, erőlködve föl akar ülni, aztán hátrahanyatlik, s megérinti a másik vállát.

MÁSODIK BETEG: Alszik?

A zöldhályogos dűnnýögve felel.

ELSŐ BETEG: Nem alszom. Hallgatom, ahogy az eső pöröl a bádogtetővel.

MÁSODIK BETEG: Azt hiszem, esik... Ha a jobb vállperecemről folyamatos fájdalom áramlik alá a karomban, aprószemű eső szitál.

ELSŐ BETEG: Szerintem is esik. Habár én inkább az orrommal érzem meg, és abból, hogy valami furcsa szomorúság fog el. Most azonban térjünk át valami egyébre.

MÁSODIK BETEG: Rendben van, de mi-ről beszélgetünk?

ELSŐ BETEG: Mindegy. Bármire terelődik a szó, megértjük egymást, igaz-e?

MÁSODIK BETEG: Épp ezen gondolkoz-tam én is. Még nem volt ember, akivel ennyire szót értettem volna.

ELSŐ BETEG: Ennek végtelenül örülök, és akkor is szeretnék találkozni önnel, ha fölnyílik a szemem!

MÁSODIK BETEG: Én is örülök, és házam ajtaja örökké nyitva lesz ön előtt!

Benczédi Lili: Várakozó

A képernyőn nagy betűkkel ez jelenik meg: KI-LENC NAP MŰLVA: Bejön az orvosnő fehér köpenyben, és mindkettőjük szeméről leoldja a kötést. A két férfi boldog erőlködéssel térdel föl az ágyban, és egymáshoz közel hajolva összelelkeznek, aztán bemutatkoznak egymásnak.

ELSŐ BETEG: Jobbágy!

MÁSODIK BETEG: Bismarck!

Majd könnyesen nevetve szétekintenek.

JOBBÁGY: Látok, látok, a doktornőt is látom!... Micsoda kimondhatatlan boldogság!...

BISMARCK: Én is látok, mindent látok!... Ez az orvostudomány és az orvosi kéz igazi csodája!

Az orvosnő mosolyogva paskolja meg Jobbágy arcát.

ORVOSNŐ: És különben hogy érzi magát, Jobbágy bácsi?

A kérdeztél lelkesen felel.

JOBBÁGY: Most már nagyon jól, nagyon jól, csokolom azt az áldott kezét!

Az orvosnő utána Bismarckhoz fordul.

ORVOSNŐ: És maga, Bismarck?

Aszürkehályogos hátrahanyatlak, és félre fordítja a fejét. Kedvetlenül válaszol.

BISMARCK: Köszönöm kérdését...

Miután a két műtött beteg magára marad, a szürkehályogos hangosan gondolkodik, mintha magában beszélne.

"Jobbágyának az arcát is megpaskolta ez a kis gyöngyvirág, de tőlem csak annyit kérdeztél: És maga, Bismarck?... Inkább vakultam volna meg, mint hogy lássam, amint Jobbágy könnyes szemű kutyahálával pislog arra a tenyérszerű tejfehér arcra, és fölötte a fekete kontyocskára. Pfuj, de undorító volt!..."

3.

Behozzák az ebédet. Mindkét beteg a maga asztalkájánál ül. Jobbágy csirkehúst eszik mohón, Bismarck valami krumppliasábokat szúr fel a villájára, de látoán a másik kiéhezetségét, ahogy tépi, szaggatja a húst pusztá kézzel, megdöbbenve nézi; a villa elakad a kezében.

JOBBÁGY: A feleségem nem tudott bejönni erre a nagy napra, mert náthás, de beküldött a nővértől egy fél grillcsirkét. Megkínálhatom egy jó falattal?

Bismarck leteszi a villát a tányérra, visszavonul, és bebjük az ágyába, magára húzza a takarót.

BISMARCK: Köszönöm, nem kérek. Remélem, a nővér nekem is behoz majd egy combot abból a csirkéből, amelyet állítólag a maga felesége küldött be...

Most Jobbágy kezében akad el a félig lerágott csont.

JOBBÁGY: Nem értem az ön viselkedését, már megbocsásson... Talán megbántottam valamivel?

Bismarck méginkább a fejére húzza a takarót.

BISMARCK: Ejnye, hagyjon már, ne mlesztáljon!... Unom már ezt az egész rühes kórházat, és unok mindenkit, magával együtt!...

Jobbágy még mindig dermedten fogja a csontot a kezében.

JOBBÁGY: Egyre nagyobb zavarba hoz a viselkedésével. Magyarázatot kérek!

BISMARCK: Készséggel felelek a kérdésére, ha előbb bevallja: milyen jogon van maga külön kosztán? Maga talán különb ember, mint én? Vagy talán egyenlőbb nálam?...

Jobbágy egyre döbbenetebben néz rá.

JOBBÁGY: De hiszen mondtam, hogy a feleségem küldte be...

BISMARCK: Nem tudtam, hogy az orvosnő a felesége, aki a konyhacséledtől küldi be a legjobb falatokat!

JOBBÁGY:

Idegesen föláll, kifelé indul, majd az ajtóból még visszaszól:

Szégyellje magát! Irigy kutya!

Bismarck némán pislog, de amikor szobatársa visszatér, kitör belőle a düh.

BISMARCK: Mit koslat, mint a kankutya? Hol a kilinccsel zörög, hol azt a rohadt ágyat nyikorgatja! Egy szemernyi sem tudok pihenni magától. Igazán furcsa!

Jobbágy úgy néz felé, mint aki nevetni készül.

JOBBÁGY: Hogy maga éntőlem?... No ehhez aztán pofa kell!... Az igazság az, hogy én szenvedek kilenc napja a maga csoszogásától, poszogásától meg a zsémbelődésétől!

Bismarck gúnyosan mosolyog.

BISMARCK: Én pedig a maga köhögésétől, bőfögésétől!

JOBBÁGY: Maga örökké éhes, mint a belpoklos!

BISMARCK: Igen? És ki zabálja fel kis keresztű felcsernőket fizetését? Talán én?

JOBBÁGY: Mit tegyek, ha engem imádnak a nők, magára pedig köpnek!

BISMARCK: Nyilván azt a gyönyörű zöldhályogját szerették meg, abba bolondultak bele!

JOBBÁGY: A zöldhályognak legalább szép színe van, míg a szürkehályog csak szürke lehet, akár csak a maga egyénisége!

BISMARCK: Vén trottil!

JOBBÁGY: Le van akkor is szarva!

BISMARCK: Fontolja meg, ember, hogy mit beszél, mert nem állok jót magamért!

Jobbágy kiugrik az ágyból, és végre tárja az ablakot, közben fintorog, jelezve, hogy milyen nehezen viseli el a másiknak még a szagát is. Bismarck ebben a pillanatban följajdul, mint akit megütöttek.

Megbolondult?! Ne csináljon itt cügöt, mert főbe ütöm!

Ekkor már Bismarck is ledobja magáról a takarót, s fölragadja az éjjeliszekrényhez támasztott sétatöb-ját, hogy belökje vele az ablakot. Jobbágy is előkapja a sarokból a maga sétatöb-ját, és erőlyesen mellbe bökí vele szobatársát. Válaszként a másik a vállára sújt vele, aztán szuszogva, izdattan, kétségbeesetten párbajozni kezdenek, amikor beront az orvosnő, és összecsapja a kezét.

ORVOSNŐ: Maguk megbolondultak!... No nézz oda! Alighogy visszaadtam a látásukat, máris verekedni kezdenek!... Igazán szégyenlem magamat mindkettőjük helyett!...

A fejét fogja döbbenetében.

4.

Mindkét beteg a saját ágya szélén ül, háttal egymásnak. Sokáig hallgatnak, majd Bismarck szenvedő hangon szólal meg.

BISMARCK: Ha azt hiszi, hogy a hallgatásával legyőz, nagyon téved! Én is tudok hallgatni!

JOBBÁGY: Azok után, ami történt, nincs semmi mondanivalóm!

BISMARCK: Én is le vagyok dermedve, annyira restellem az esetet...

JOBBÁGY: Megbántottuk ezt az angyalt, aki visszaadta a látásunkat.

BISMARCK: Szégyen és gyalázat!

Jobbágyának elerednek a könnyei, szája vonaglik.

JOBBÁGY: Nem bánom, legyek belpoklos, legyek ingyenlő, ha magának ez tetszik, de fogadjon el úgy, ahogy vagyok!

Bismarck szintén meg van hatódva, a szemét törli.

BISMARCK: Igaza volt annak a görögnek, aki kiszúrta a szemét: de bennünk annyi fény sincs, mint egy szentjánosbogár hátán.

JOBBÁGY: Épp ezért azt mondom, felejt-sük el a förtelmes verekedést, és béküljünk ki, mindketten elismervén a magunk gyalóságát!

Bismarck a szoba közepére megy, nyújtja a jobb-ját, s a könnyein át mosolyogva szól.

BISMARCK: Jöjjon hát akkor, és mondjuk egyszerre, hangosan: "Vak vezet világtalant!"

Jobbágy is föltápáskodik, odamegy a szobatársához; kezét fognak, átölelik egymást, és háromszor egymás után, szinte kiáltva ismétlik.

JOBBÁGY ÉS BISMARCK: Vak vezet világtalant, vak vezet világtalant, vak vezet világtalant!

SIGMOND ISTVÁN MOLEKULÁK

Birokra keltünk, igazunk s erőnk tudatában, s mi lett belőlünk? A vesztesek táborát gyarapítjuk, és sosem lesz új Bibliánk. Előírják nekünk a hitet, ám a bandába verődött koldusok elállják a templomok ajtaját, új utakat sehol sem találász. Csárdákban isszuk a bort, esszük a kenyeret, szentekké váltunk mindahányan, ki tudja, hányszor támadtunk fel s buktunk alá, és a hírek szerint keresztre feszítve szült anyánk. Könnybe mártott arccal játéknak véled a napfogyatkozást, s hiába esik víz az égből, az ereszeken vér csepeg a földre. S hogy végképp tragikomikus legyen az egész, hittanórára jelentkezel, de alkalmatlannak tekintenek, mert-hogy Júdás-fűszálból rengeteg zöldell a mennyei réten. Vesztesnek születél, vesztesként földelnek el, s egyfolytában csak azt üvöltöd, hogy írjátok meg az új Bibliát. Ki figyel rád? Isten halott, Fiát hiába várod, az apostolok mi magunk vagyunk: keserű kenyér, penészes kovász.

*

Kétezer éve siratjuk az ács fiát. Időnként feltámad, s megengedi, hogy a fejünkre húzzuk a töviskoronát. A keresztnél is sorban kell állni, kilyukasztott tenyered véres zászlóként lobog az arcod felett, a köpetekkel semmi gond, a magzatvíz csillogásától most is fénylik a fejed. A szellem is bohóckodott kedvére, a maszkok csereberéjét nem jegyzik fel celláink árnyékos szögletébe, a kübivel együtt kidobódnak a szemétre. Sikert sikerre halmozol. Elegáns kések trancsirozzák a hitedet, a többi már a moslékban fortog, az ügybuzgó szellem megpróbálja egyenesre merevíteni a testedet. Ne csodálkozz, hogy röhög a temető. S hogy még szebb legyen az ábra, a kintornások tedeumot kornyikálnak a keringő ritmusára. Mea culpa, mea maxima culpa. Ezt Isten üzeni neked. Hagyd futni őt; ott, azon a bolygón, ahol szögletesek a fejek és computerrel ácsolják a keresztet, már epekedve várják az ács fiát. Te meg kotord ki a szemétből a küblit, a Házsongárdban menyasszony leszel és balkán-sztár.

SERÉNY MÚMIA 62

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '96

AUREL DUMITRAȘCU

*La poetique
avant toute chose*

Hátulról nézve minden meztelen nő
egy frógépre hasonlít

ION MUREȘAN

Ablakból

Ha egyszer majd elérünk a városba
meglátod te is mint nyílnak ki a spaletták
mint dobják nők az utcára az este ott maradt
angyalok szárnyait.

IOANA CRĂCIUNESCU

Homokmatrac alatt

Egy-két napon belül majd tanúnak hívnak.
Egy-két nap múlva bíránk levetik
gázmaszkjaikat.
Gépfegyverzett határok, emlékeztet börtönébe részegült
ősök
(úszd át a nagy folyamot vesszőkosár, lónyereg,
lyukas tömlő alatt)
hogyan szagolhasd a szabadság izzadt talpát.
Sikertítő kolomp e keshedt nyak
gondolata
A világ makulátlan arca már alig lélegzik a
homokmatrac alatt.

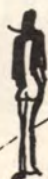
FRIEDERIKE MAYRÖCKER

Depresszió

anyám meséli
ahol bevásárol
van egy barátnője
még iskolás éveiből ismeri
hetvennégy éves mint ő
s ha megkérdezi tőle, hogy van, azt kiáltja:
reggel a tető
fejemre szakadt semmit sem hallani semmit sem látni

Fekete mint anarchiazászló

Vesd le már egyszer
e színt, asszony!
mondta a kis doktornő, még
csalánkiütésem kezelte
és szigorúan nézett
lentől fölfelé
kátrányos
szemeimbe

FLORIN MUGUR

Spinoza

Sokat járt-kelt Hollandia
utcain — zsebében barbarizmus elleni
falragaszokkal — aztán mikor
beteg lett
megírta kézikönyvét
a szivárványról melynek íme
húsz éve nem jutok
végére, folyton elrettent
az elkomorult indigó-szín
s folyton kérdezem
mit keres itt egy gyászos indigó
az ég hét csodája közt.

GHEORGHE GRIGURCU

Kor

E hatalmas úr arcod
melyen befelé csúsznak
kémkedő gesztusok.
Eleget érett a mélyben
az élet
lelkesezés nélküli ráncával
Egykor üde mosolyod volt
nyugodt és szabad éhed
akár egy kőnek.
Valaha fiatal és zseni voltál
mint egy szekrény

RICHARD WAGNER

Victor Jara emlékére

először összelapították ujjaid
azt hitték ettől eltörpülnek dalaidd
aztán megcsönkítették két karod
azt hitték így összetörhették szavaid
amikor ez sem használt
széthasították koponyád
hogy az értelmetlen reményben
kifeszítsék gondolataid

HORST SAMSON

Hóvers Eddához

a nekünk szabott tér
olyan keskeny
és egyhamar nem is változik
szövegeim tűzbe vethetem
bevallva majd lemondva
lehull egy fal
de tudni fogom-e ki vagyok
legalább
ajtónk előtt hőtömeg
sok pici fény
tudom naponta kihuny belőlük
a tél hideg és hosszú

KATHRIN SCHMIDT

Az éj

kék váza
melyben egymásnak virágzunk

REINHARD PREUSS

Nyíltan

Légy nyílt.
Egyenesedj
a csapás alatt.

KURT MARTI

* * *

sikerült házasság volt
mellette álltak a bizalmasok
sikerült házasság volt
minden úgy ment mint a karikacsapás
sikerült házasság volt
szilárd akár az acél
sikerült házasság volt
nyugodt akár a kő
sikerült házasság volt
minden úgy ment mint a karikacsapás
sikerült házasság volt
mert a börtön légbe pattant

ANISE KOLTZ

* * *

Folyton mossa kezét
ártatlanságában
csakhogy ezer keze van
én ezerlábú vagyok
mely sosem mosakszik

MIHAI URSACHI

Meghatározás

A hold ezüst dollár
világegyetem bal zsebében

LUCIAN VASILIU

Új korosztályok

Ide hallgass:
a múlt dossziéit elégették
feleadjuk a perzsa csapatok nagy mozgásait
feleadjuk a mögöttük kullogó besúgó könyörgését
jönnek majd új rigó-korosztályok
új korosztályok röppennek
jóslatok redves melléről

Szlafkay Attila fordításai

SAKI

Elsősorban elbeszéléseiről ismert angol író, irodalmunkban talán Karinthy lenne hozzá hasonló, hiszen elbűvölően szellemes és hihetetlenül kegyetlen.

Hector Hugh Munro néven született Burmában 1870-ben. Írói álnevét Omar Khajjám Rubáiját című versgyűjteményéből kölcsönzi, ahol egy pohárnokot hívnak Saki-nek.

Édesanyja korai halála után antipedagógus nagynénjei nevelik Devonben, kiknek értelmetlen és érthetetlen elképzeléseik a gyerekeknél és a szertartásokról, későbbi elbeszéléseinek gyakori témája lesz.

Tanulmányai befejezése után apja európai körútra viszi.

1893-ban a burmai rendőrség alkalmazottja

lesz, majd egy év múlva egészségügyi okokra hivatkozva felmentését kéri.

Visszatér Angliába, és a Westminster Graphic munkatársaként politikai pamfletteket közöl, így válik ismertté. Első novellái a Westminster Gazette-ben jelennek meg, majd kötetbe gyűjtve *Reginald* címen 1904-ben.

A Morning Post tudósítójaként újra bejárja Európát a Balkántól Párizsig. 1914-ben önkéntesként bevonul a háborúba, 1916-ban megsebesül, és belehal sérüléseibe.

Fontosabb művei:

Reginald Oroszországban (1910), Vad- és megvadabb állatok (1914, a Mesemondó is innen való), Mikor megjött William (regény).

Posztumusz: Békebeli játékok (1923), A négy-szögű tojás és más írások (1924) (kroki).

SAKI

A mesemondó

Forró nyári délután volt, és a vasúti kocsi ennek megfelelően fűledt; Templecombe, a legközelebbi állomás majd egy órányira volt még. A fülke utasai: egy fiúcska, két kislány, valamint a hozzájuk tartozó nagynéni, aki egy sarokülésen helyezkedett el. Vele szemben, a másik sarokülésen egy — a társaság számára ismeretlen — agglegény ült, de ez a gyerekeket cseppet sem zavarta abban, hogy eluralkodjon a fülkén. Mind a négyen konokul beszélgettek, voltak, igaz, csak bizonyos értelemben, oly módon, ami az embert egy házilággyal szembeni protokolláris kötelezettségek betartására emlékezteti, egy házilággyal szemben, amely már visszautasította, hogy elkedvetlenítsék.

A nagynéni megjegyzései jobbára "Ne...!"-vel kezdődtek, a gyerekek majd minden válasza következképpen "Miért?"-tel. Az agglegény hallgatott.

— Ne, Cyril, ne! — kiáltotta a néni, mikor a kisfiú ütögetni kezdte az ülés párnáit jókora porfelhőt kavarva — Nézelődj inkább — tette hozzá.

A gyerek kellenetlenül vonult az ablakhoz.

— Miért viszik el a bárányokat arról a mezőről? — kérdezte.

— Valószínűleg egy másikra terelik őket, ahol több a fű — mondta erőtlenül a néni.

— De ezen a mezőn is rengeteg van — ellenkezett a kisfiú — semmi más sincs ott csak fű. Néni, azon a mezőn c s a k fű van.

— Lehet, hogy a másikon jobb a fű — javasolta a néni bután.

— De miért? — hangzott el fürgén az elke-rülhetetlen kérdés.

— Ó, nézzétek csak! Tehenek! — kiáltott fel a néni. Kint majdnem mindegyik mezőn csapato-stul álltak, ő mégis úgy beszélt róluk, mintha valami ritkaságra hívná fel a figyelmet.

— De miért jobb a másik réten a fű? — kérdezte kitartóan Cyril.

Az agglegény helytelenítő tekintete szemöldökráncolássá változott. Kemény, ellenszenves ember — gondolta a néni, aki képtelen volt kielégítő magyarázattal szolgálni a szomszéd mező fűvének ügyében.

A kisebbik lány az utasok szórakoztatására szavalni kezdte az Úton Mandalay felé-t. Igaz, csak az első sort tudta, de igyekezett a végsőkig kihasználni az ismeret nyújtotta lehetőségeket. Álmos, de eltökélt és igen harsány hangon ismételte újra és újra a sort; az agglegénynek úgy tűnt, mintha a kislánnyal fogadtak volna, hogy nem sikerül kétezerszer megállás nélkül elismételnie. Akárki tette is, úgy látszott, veszteség áll.

— Gyertek ide, gyerekek, mesét fogok mon-dani — szólalt meg a néni, miután az agglegény

másodjára nézett rá, és elsőízben a beszélőre.

A gyerekek szórakozottan telepedtek le mellé a koci végébe. Nyilvánvalóan nagynén-jük mesemondó hajlama nem szerepelt valami előkelő helyen az értékrendjükben.

Mély meggyőződéssel hangjában, amelyet gyakori időközönként hallgatói hangos, ingerült és szeszélyes kérdésekkel szakítottak meg, fantáziátlan, és sajnálatosan érdektelen törté-netbe kezdett, egy kislányról, aki jó volt, és jóságának eredményeként rengeteg barátot szerzett. Egyszer egy megvadult bika támadt rá, de néhányan tüstént segítségére siettek, így adták tudtára, mekkora tisztelői kiváló jellemé-nek.

— Akkor is megmentették volna, ha nem lett volna annyira jó? — érdeklődött a nagyobb-ik kislány. Ez volt az a kérdés, amit az aggle-gény is fel szeretett volna tenni.

— Iliigen — felelte akadozva a néni — de nem hiszem, hogy olyan gyorsan segítettek vol-na, ha nem szerették volna annyira.

— Ez a legutóbbi történet, amit valaha is hallottam — mondta mély meggyőződéssel a nagyobbik lány.

— Én az első mondat után már nem is fig-yeltem, annyira buta volt — szólott Cyril.

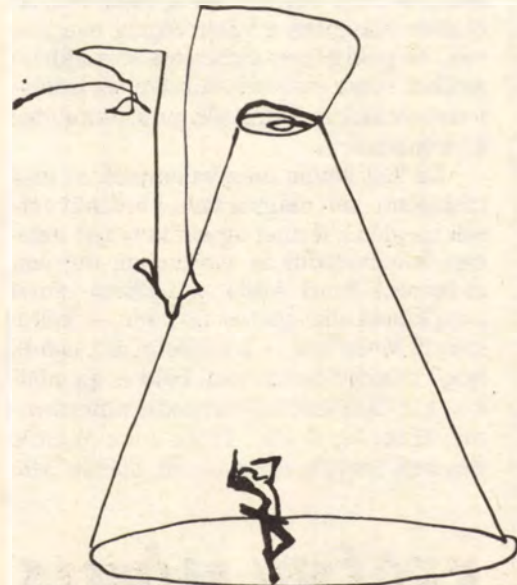
A kisebbik lány semmiféle megjegyzést sem tett a történetre, mert közben halkan újra el-kezdte ismételni kedvenc verssorát.

— Úgy tűnik, Ön nem túl sikeres mesélő — szólalt meg az agglegény a sarokban.

A néni felcsattanva védekezett a váratlan támadásra:

— Igen nehéz olyan történetet mondani, amit a gyerekek egyszerre ért és élvez is — mon-dta hűvösen.

— Ezzel sajnos nem értek egyet — szólott az agglegény.

Koronkai Ilma rajza

— Akkor nem mondana nekik Ön? — rep-likázott a néni.

— Mondjon nekünk mesét! — követelőzött a nagyobbik lány is.

— Egyszer volt, hol nem volt — kezdte a férfi — volt egyszer egy kislány, akit Berthának hívtak, és fantasztikusan jó volt.

A gyerekek néhány pillanattal azelőtt felcsi-gázott figyelme azonnal ellankadt. Minden ha-sonló kezdetű történet halálosan unalmas volt számukra, akárki is mesélte őket.

— Mindent megtett, amire kérték, mindig igazat mondott, vigyázott a ruháira, úgy ette a tejpudingot, mintha gyümölcsös piskóta lett volna, tökéletesen megtanulta a leckét és udva-riasan válaszolt a felnőttek kérdéseire.

— Szép volt? — kérdezte a nagyobbik kis-lány.

— Nem annyira, mint ti — felelte az aggle-gény — de szörnyen jól viselkedett. A három gyerek hirtelen figyelni kezdett. A szörnyű és a jó együtt említve olyan újdonság volt számuk-ra, amely önmagáért beszélt. Úgy tűnt, a való-ság hangja csendül ki belőle, amely mindig is hiányzott a néni történeteiből.

— Annyira jó volt, — folytatta az agglegény — hogy többször ki is tüntették érte. Nagy fém-érmekeket kapott: egyet mert szót fogadott, a má-sodikat a pontosságért, a harmadikat a jó magaviseletéért. Ott viselte őket a ruhájára tűz-ve, zajosan ütődtek egymáshoz minden lépése-ke. A városban, ahol lakott, egyetlen gyereknek sem volt három kitüntetése, így min-denki tudta, hogy Bertha kimagaslóan jól visel-kedik.

— Szörnyen jól — idézte Cyril.

— Jószágának híre az ország hercegének fü-lébe is eljutott, aki elrendelte, hogy — mivel ennyire jó volt — hetente egyszer sétálhasson a kertjében, amely kívül esett a városon. Gyönyör-ű kert volt, de soha, egyetlen gyerek sem jár-hatott benne, úgyhogy igen nagy megtisz-teltetés volt Berthára nézve, hogy beléphe-tett.

— Voltak bárányok abban a kertben? — igényeskedett Cyril.

— Nem voltak.

— Miért nem? — az elkerülhetetlen kérdés az előbbi válaszból következett.

A néni elfolytott egy mosolyt, amely inkább vigyorgásként volt jellemezhető.

— Azért nem voltak a kertben bárányok — szólott a mesélő — mert a Herceg édesanyja egy-szer azt álmodta, hogy a fiát vagy egy bárány, vagy ráeső falióra öli meg. Ezért a Herceg nem tartott sem bárányt a kertben, sem faliórát a palotában.

A néni nyelt egyet a csodálkozástól.

— És mi ölte meg a Herceget, egy bárány vagy egy óra? — kérdezte Cyril.

— Még mindig életben van, így nem tudjuk, valóra vált-e az álom — folytatta az agglegény közömbösen — akárhogy is lesz majd, a kert-ben nem voltak bárányok, csak kismalacok, akik fel-alá szaladgáltak...

— Milyen színűek voltak?

— Feketéek fehér arccal, de voltak köztük fehérek is fekete foltokkal és tiszta feketék is, és szürkék fehér foltokkal, néhányan pedig tiszta fehérek.

Itt a mesélő megállt, hogy a kert kincseit mélyen elültesse a gyerekek képzeletében, majd így folytatta:

— Bertha meglehetősen elkeseredett, mikor észrevette, hogy a kertben nincsenek virágok, mert szemében könnyekkel ígérte meg a néni-kének, hogy semmiképpen sem szakítja le őket, és most nem tudta, hogy tartsa be az ígé-retét. Pocsékul érezte magát, mikor észrevette, hogy nincs mit leszednie.

— De miért nem voltak virágok?

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

— Mert a kismalacok megették őket. A kertészek közölték a Herceggel, hogy nem tarthat egyszerre virágot is, meg malacot is, így ő úgy döntött, hogy inkább malacokat fog tartani.

Beleegyező mormogás nyugtázta a hercegi döntést, hiszen a legtöbbször másképpen cselekedtek volna.

— A kert tele volt látnivalóval. Kis, mesterséges tavak arany, kék és zöld halakkal, a fákon papagájok, akik okos dolgokat válaszoltak és énekesmadarak, akik népszerű dallamokat énekeltek. Bertha fel-alá járkált, és borzasztóan el volt magától ragadtatva. "Ha nem lettem volna annyira jó, soha nem jöhettem volna ide, és sohasem láthattam volna, mennyi érdekes dolog van itt". A három kitüntetés egymáshoz ütdöve csilingelt a séta közben, és ő önelégülten gondolt arra, mennyire jól is viselkedik. Hirtelen egy hatalmas farkas jelent meg a kertben, amely kövér kismalacot keresett zsákmányul az aznapi vacsorához.

— Milyen színű volt? — kérdezték a gyerekek felszágázott érdeklődéssel.

— Sárszínű, hosszú nyelve volt, és fátyolos szürke szemeiből elmondhatatlan könyörtelenség sugárzott. Az első, akit észrevett, Bertha volt, kinek mindig fehér és vakítóan tiszta köténye messziről magára vonta a figyelmet. Bertha is észrevette a feléje lopakodó farkast, és tiszta szívéből azt kívánta, bárcsak sohase engedték volna meg, hogy betegye ide a lábát. Szaladni kezdett, olyan gyorsan, ahogy csak tudott, de a farkas hatalmas ugrásokkal azonnal a nyomában termelt. Sikerült elérnie a sűrű mirtuszbokrokig, és elbújnia az egyikben. A farkas körülszimatolta a bokrot, fekete nyelve kilógott, szürke, fénytelen szemében őrjöngés kavargott. Bertha, aki borzasztóan félt, azt mondta magában: "Ha nem lettem volna olyan különösen jó, most biztonságban lehetnék valahol a városban."

A mirtuszok szaga megtévesztette a farkas szimatát, a sűrű bokrok elrejtették a kislányt annyira, hogy a farkas már azon gondolkodott, nem volna-e jobb egy malac után nézni. Bertha borzasztóan reszketett, hiszen a farkas mindössze pár lépésre volt tőle. A szófogadásért kapott érem hozzáütdött a jó magaviseletért és a pontosságért kapott kitüntetésekhez, és a farkas, aki szinte már odébbállt, azonnal felfigyelt a zajra. Berthant a bokrok közé, szürke szeme könyörtelenségtől és győzelemtől sugárzott, kirángatta Berthát onnan, és felfalta az utolsó morzsáig. Csak a cipőjét, ruhájának néhány darabját és a kitüntetéseit hagyta meg.

— De a malacok mind megmenekültek?

— Meg, mindannyian.

— A mese rosszul kezdődött — mondta a kisebbik lány, de aztán gyönyörű vége lett.

— Ez a legszebb történet, amit valaha is hallottam — tette hozzá a nagyobbik igen határozottan.

— Ez az egyetlen szép történet, amit hallottam — pontosított végül Cyril.

A nagynéni eltérő véleményen volt.

— Ez a történet teljesen alkalmatlan arra, hogy kisgyerekeknek meséljék... Majdnemhogy illetlen! Hosszú évek gondos nevelői munkáját tette tönkre!

— Mindenesetre — szólt az agglegény, miközben a leszálláshoz készülődve csomagjait szedegette — sikerült tíz percig csendben tartanom őket, és ez sokkal több, mint amire Ön képes volt.

Szegény asszony — gondolta, miközben leszállt a Templecomb-i állomás peronjára — a következő hat hónapban cseppnyi nyugta sem lesz, de talán még tovább sem, mert a gyerekek a legnagyobb társaság előtt rohamozzák meg, hogy meséljen nekik egyetlen történeteket.

PLAINER ZSUZSA fordítása

Virágos magánlira

"Csudák csudája: több a költőnk, mint a bírálónk és értelmezőnk", írja Montaigne *A költészetről* című esszéjében. Így aztán szabadon tenyészik a "flóra", és egynémely (verses) kötetből, mint a Benő Attilából is, virágoskertnyi gazdagság özőnöl az olvasó elé, s az olvasónak, aki ezt az első benyomást viszolyogtatónak érzi, kedve kerekedik amúgy kölcsösen belegázolni ebbe a színesen pulzáló világba. Féltő viszont, hogy még nem érti egészen a költőt, akit egyébként is a kritika a végén még elbizonytalaníthat — és akkor lesz majd lelkiismeretfurdalás. Szerencsére ez jelen esetben eléggé valószínűtlen, hiszen Benő Attilának a verssel kötött furcsa barátsága, mint írja, "hosszú távlatúnak ígérkezik." Komolyan? Hát akkor: áldásom e kapcsolatra.

Benő Attila szövirágait könnyű félreértelmezni. Ám ő nem tud másképp írni. Mit tehetnénk? Van neki életérzése, ami megkövetel egy bizonyos írásmódot. — à la romantique —, adja útmutatóul *Mondóka* című verséhez. S ez szerintem az egész kötetre jellemző. Még pontosabb leszek, ha kesergő szerelmesditi emlegetek ezekkel a versekkel kapcsolatban. Ez a kötet egyik erőnye. Olyan kitarított szomorúság árad a Benő-versekből, hogy ha pubertáskori kislány lennék, bizonyára végigsírnám az egész kötetet. Benő Attila, az ifjú kilép az életbe, s lám, máris ott áll a "bizonytalanság partján." (*Ha elindulnál*) Ezt az életet aztán elnevezi mindenféleképpen (*Kérdések*), de úgy árnyalja, hogy abból egyértelműen kiderüljön: semmi jó nincs benne. (*Égdarab, Most*) Van viszont kegyetlen törvény és szokás. A *Prózaian* című verset mindenkinek be kellene magolni, és akkor nem lenne több háború. A legszomorúbb az, hogy "a dolgok folyamából — az elme/súgja — nincs, mi kiemelne" (*Sodrásban*). "És nincs hová kiűzni bennünket/a rozsdázó Édenből." (***) Muszáj föl-alá járkálni benne, végigjárni állomásait. (*Állomások* a második ciklus címe.) Őszinte felháborodás a Benőé (költőnk most lépett ki a gyermekkorból), de mint később látni fogjuk, ez a fájdalmasan őszinte hangnem a kötet végéig megmarad. Ez pedig igen dicséretes korunkban, amikor rossz emberek mindenhez iróniával szoktak közeledni, sőt, magához ehhez az iróniához is.

De kell lennie még valaminek az első ciklusban, ami magyarázza a további versek meglétét. (Lehet ugyan kötetnyi versben felháborodni és síráskozni, de nem érdemes.) Benő Attila a *Látóhatár* címet adta kötetének első ciklusának, ami — költészetről lévén szó — körülbelül azt jelenti, hogy minden benne van. Föld és ég találkozik, a látóhatár mögött pedig nincs semmi. (Esetleg Isten, de ez nem biztos. Benőnél tényleg nincs — vö. *Fohász, Már*

nem —; ettől függetlenül lehet folyamodni hozzá, mint Benő is teszi *Tarzisz-álom* című versében.) Szóval a költő nézi a tájat, a látóhatárról pedig kiderül, hogy "csak a papír széle az." "Fordíts egy lapot magadban" (*Pirkadat*), adja ki magának az utasítást. És fordít. Mi pedig, akik ismerjük Benő Attilának a megismerésben szerzett tapasztalatait, kissé meglepődünk, amikor mégis talál az életben valami érdekeset. Sőt, amibe furcsa módon egyenesen beleszeret. A rejtélyről van szó, ami a versben szokott megoldottan "fölfényleni". (*Bűjőcska, Szerelmes vers a rejtelemhez*, a két vers pedig egymás után: Benő tud szerkeszteni.) Ezzel a rejtelemmel sincs azonban minden rendben, mert "Versben, tájban, hangban kerestelek téged/csontig, legutolsó sejtig felsebzett, /nevenincs szerelmem: rejtőzködő lényeg, /ámde elrejtettek előlem az éjek, /s mindenben, mindenhol csak magamra leltem" (*Mondóka*) (Kiemelés tőlem.) Hát ez az! A rejtelem már csak ilyen, mondhatni: természetéből következik, hogy ilyen legyen. Már értem is miért *Csontkalitka* a kötet címe. Nem maradt más, mint az "én", amiről — miért is ne — verset lehet írni. "A krónikás hegyezi tollát, /hogy tovább írja / az egyszemélyes történelmet." (*Pirkadat*) Tehát továbbírja. Teszi pedig mindezt azért, mert "pereg a nagy színes film, /és mi nézzük magunkat, /csakis mimagunkat, /mert mindenki más untat..." (*Mondóka helyett*) Ha pedig ehhez még hozzávesszük, hogy "az ajtón belül az unalom a társad" (*a tér*), akkor végképp baj van. Benő Attila már csak ezért is fenyegetve érzi magát, de úgy általánosabb szinten is rossz neki, "kereszt vagy a létbe feszítve" (*Kereszt*), írja, és vagy harminc verse variáció ugyanerre a témára. Azzal a különbséggel, hogy hol a "fény-éj", hol pedig a "fekete-fehér táj-színes táj" szimbólumpárokkal dolgozik: "nem vacogsz/csak a gyertya lángja fénye/tebenned fárad egyre/amíg az éj eloltja" (*Szembekötősdí*), illetve: "te csak/egyre/zarándokolsz/fekete-fehér tájakon át/a színekre/pirkadó/tájakig" (*Fekete-fehér tájakon*) Egyrészt van tehát a sötét tónusokat implikáló témaválasztás, másrészt a versek nyelvezete (amely olyan ritka mézédessre sikeredett Benőnél, hogy ha az ember nem alszik bele a versek olvasásába, akkor feltétlenül elő kell vennie Baudelaire *Egy dög* című versét ahhoz, hogy helyreálljon a lelki egyensúlya.) Különös oppozíció ez. Én belenyugvásnak nevezném. És minden okom megvan erre, hiszen Benő a kötet végén nem talál más megoldást, mint visszabújni önmagába (mindvégig ott volt), s efféléket írni "öltsd magadra csontkalitkádat (...)/mindhiába csak a bolond lázad." (*Ittlét*) Ejnye no, nem kell ennyire mellre szívni! Még fiatalnak tetszik lenni!

Nem tudom, mi hiányzik Benő Attila verseiből. Talán az, hogy a nála egyértelműen tragikus jelentőségű ténymegállapítás: "a mélység győz a lebegés fellett" (*Ha nem lehetek*), elnyerje — nem az ellentét, hanem a — normális értelmét.

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

*Benő Attila: *Csontkalitka*. Kriterion. Bukarest, 1995.

SERÉNY MÚMIA

CAMUS

CAMUS, Albert (Mondovi, Algéria, 1913. 11. 7. — Villeblevin, 1960. 1. 4.) francia regény- és drámaíró, esszéista. Algériába telepedett elzászi francia családból eredő apja, a földmunkás, elcsúszott az első világháborúban, így édesanyja, az írástudatlan spanyol munkásnével, igen nehéz körülmények között. A kiváló tehetséggel kiérdemelt ösztöndíj és tanárainak jóakarata segítette hozzá a középiskola elvégzéséhez. Az algériai egyetem filozófiai karának hallgatójaként nagy értékesítésbe kezd Plótinosz és Szent Ágoston, azaz a hellenizmus és a kereszténység viszonyáról, de tanulmányait szegénysége és betegsége (tüdőbaj) miatt nem fejezheti be. Színtársulatot szervez, maga is fellép, Ioan Karamazovot alakítja a Dosztojevszkij-regény tőle származó színpadi változatában, majd az algériai rádió és az Alger Republicain c. baloldali lap munkatársa lesz. 1934-ben belép a francia kommunista pártba, de összeegyeztethetetlennek érzi a pártfegyelmet meg a lelkiismereti szabadságot, ezért 1937-ben szakít a munkásmozgalommal. Ugyanabban az évben jelenik meg első kötete, az esszé-novellákat tartalmazó *Fonákja* és színe. A második világháború kitörésekor önként jelentkezik katonai szolgálatra, gyöngye egészségi állapota okán azonban alkalmatlannak minősítik. Párizsba megy, újságíróskodik. 1940 óta fiókjában heverő és 1942-ben kiadott *Közöny* (az eredetiben: *L'Étranger* = az idegen) c. regényével és *Sziszüphosz mítosza* c. esszéjével elbűvöli Sartre-ot s a többi egzisztencialistát, és egy csapásra beérkezett íróvá válik. Az *Ellenállásban* a Combat csoport tagjaként vesz részt, a felszabadulás után a hasonló című lap főszerkesztője, majd a Gallimard kiadó egyik vezető munkatársa. A *Lázadó ember* (1951) c. esszéjének megjelenése nyomán kényértőre vő viládba keveredik volt fegyvertársaival, a politikailag továbbra is elkölteztet egzisztencialistákkal. Az országúton hal meg, autószerencsétlenség következtében.

A *Fonákja* és színe meg a *Menyegző* (1938) c. lírai elmélkedés Camus-je az algériai nyomorúság tényei mellett észreveszi a mediterrán táj örömfakasztó szépségeit is, de már nem hisz az élet szükségképpeni értelemszerűségében és a történelem mindenfölkötti illetékségében. E kételkedés a világ képtelenségében állításává fordul át a *Közönyben*. A társadalom nem kínál követhető célokat, érvényes értékeket, megtartó kapcsolatokat az "idegen" Mersault számára, ő csupán egyetlen módon tudja bizonyítani értelemadó emberi mivoltát: az indokolatlan gyilkossággal és tette következményeinek közönyös vállalásával. Az *action gratuite* itt a világ öntudatlan abszurditása elleni ösztönös harc, amelyet éppen az abszurdizmus fegyverével vívhat meg. Mersault addig a pusztában jelenben időzött, cselekedeteit legfeljebb a pillanat érzéki benyomásai befolyásolták, nyíltan feltárt érzelmi-érzelmi ürességével viszont lerántotta a leplet az istenpótló közmegegyezés világnak burkolat ürességéről. Kivégzését abban a hiszemben várja, hogy igaza volt, mert létezésé időbeli, tehát szabadsággá lesz a halál fölöttében. Ezt nevezte a *Közöny*ről írott lelkes méltatásban Sartre (aki nem sokára leszögezi: "szabadságra vagyunk ítélve") az abszurditás "kegyelmi

állapotának". Camus szerint a hiábavalónak tetsző hőies erőfeszítés még többel kecsegtet. "Az abszurd — állítja a Sziszüphosz mítoszában — az emberi hívás és a világ hallgatása közti szembesítésből születik." Következésképpen "csak egyetlen valóban komoly filozófiai probléma van, s ez az öngyilkosság. Ítéletet mondani arról, hogy az élet érdemes-e, vagy nem érdemes élni, ez jelent választást a filozófia alapvető kérdéseire." Az öngyilkosság azonban önmagunk feladása. A szabad és értelmes emberi tett nem a lemondás, hanem a lázadás a képtelenség és a halál ellen. Lázadni négyféleképpen lehet: Don Juan, a komédiás, a hódító és az alkotó módján. A sziklagörgető Sziszüphosznak nincs ugyan jövője, nem képes változtatni a világon, mégis boldog, mert lázad. Ellenséges a szemében mindaz, ami túllép a közvetlenül adotton, és értéktelen az a fölismerés, amely egyszerre foszt meg "egy elveszett haza emlékeitől és az ígért föld reményétől" — a vallásos és a forradalmi metafizikától. A háborús megrázkódások és az *Ellenállásban* szerzett tapasztalatok hatására Camus némileg módosít nézeteit. Amint illegálisan terjesztett "nyílt leveleiből" — *Lettres à un ami allemand* (1943) — kitűnik, az életnek most sem tulajdonít emberközpontú történelmi célirányosságot, magasrendű, egyén fölötti értelmet, de minden helyzetben megmentendőnek tartja az embert, mert ő az egyetlen lény, amelyik értelmet tud kicsikarni a sorból.

Ez a meggyőződés hatja át a *Pestis* (1947) c. regényét is. Az oráni pestisjárvány az emberiségre rend szeresen, mégis mindig váratlanul rászakadó nagy csapásokat jelképezi, vagy inkább ittélünk visszaját, a meg-megújuló figyelmeztetést az emberi kudarc "el-nem-rejtettségére" (Heidegger). A város lakóinak választaniuk kell és választanak is: vagy elfogadják (például úgy, hogy isteni büntetésként fogják föl) a pestist, mint Paneloux atya (eleinte), vagy szembeszállnak vele, mint Bernard Rieux, az orvos, Jean Tarrou, az alkalmi filozófus, Raymond Rambert, az újságíró, és sokan mások, akik a rossz legyőzhetetlenségének tudatában is megteszik a tőlük telhetőt a bajba jutottak szenvedésének enyhítéséért — a hallgató égbolt alatt napról napra újakezdeni a csaknem kilátástalan küzdelmet: számukra immár nem hősiesség, csak tisztesség dolga, ténykérdés. Camus így von párhuzamot két regénye között: "A *Közöny* az ember mezítelenségét írja le az abszurditással szemben. A *pestis* az egyéni szempontok mélyszéles egyenértékűségét ugyanezzel az abszurditással szemben... Ezen túlmenően a *pestis* bebizonyítja, hogy az abszurditás semmire sem tanít meg." Csak arra — tehetjük

hozzá a mű ismeretében —, amit mindig is tudunk és mindig hajlamosak vagyunk feledni valamennyien, s ebben áll voltaképpen "az egyéni szempontok mélyszéles egyenértékűsége". Camus gondolkodói útján (közvetlenül: sohasem vallotta magát filozófusnak) A lázadó ember a következő állomás. Az író most úgy véli, az abszurditás elleni lázadásnak két hagyományos válfaja van: a metafizikus és a történelmi. Az elsőre többek között Sade, Dosztojevszkij, Nietzsche a példa, a másodikra Hegel, a francia polgári forradalom, valamint az egyéni erőszak és az állami parancsuralom, ideértve a "proletárdiktatúrát" is. Egyiket sem fogadja el, az első azért nem, mert elszigetelt és eredménytelen, a második azért nem, mert mértéktelenségre hajlik, visszaél hatalmával, alárendeli az egyes embert és erkölcsét a történelemnek. A lázadás egyetlen hiteles módjának a megszorítottakkal és megaláztatottakkal való közösségvállalást, az emberi mérték érvényre juttatását mondja, a lázadó ember feladatát pedig abban jelöli meg, hogy "megtanuljon élni és meghalni, és megtanulja elutasítani, hogy isten legyen, ahhoz, hogy ember lehessen". Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc leverésében tételeinek újabb igazolását látja. Utolsó nagy szépprózai alkotása, A bukás (1956) c. kisregény az alapvető lételmények közül a büntudatot és a szorongást elemzi. Jean Baptiste Clamance ügyvédekben, a párizsi "jó társaság" hajdani kedvencében elviselhetetlenné fokozódik a lappangó önvád, amiért egyszer télenül nézte végig egy vízbefülő kapálózást — lemondott a maga paradicsomáról. Történetével arra inti hallgatóit, hogy amszterdami kocsmák közönségét, hogy megváltásképpen ki-ki igyekezzék tudatosítani a szorongást magában és embertársában. A száműzetés és az ország (1957) novellái a létbevetettség történelmi színterével ismét szembeállítják a másikat, az erendendőt — a száműzetés földje: az elvont társadalom; az ország: az eleven közösség és a természet.

Egyéni egzisztencializmusát hirdeti Camus a színpadról is, de legjobb drámái éppoly kevéssé tekinthetők pusztán szemléltető eszközöknek, mint regényei. A véletlen is az abszurditás törvényszerűségét példázó *Felreértés* (1944) megtörtént eseményt dolgoz fel: a hosszú távollét után hazaérkező, felismerhetetlenségig megváltozott fiút megöli pénzéhes nővére és anyja. A *Caligulában* (1944) a lázadó ember típusai közül a hódító jelenik meg. A címszereplő, ráadásban a világ képtelenségére, valami nem evőlgi esztelenséget akar megvalósítani — "a Holdat akarja". E célból korlátlanul tágtítja saját szabadságát és elveszi a többiekét — emberi méltóságukkal és életükkel egyetemben. Kísérlete kudarcba fullad; a mások szabadsága ellen irányuló szabadság önmagát is fölemészti — itt ékezik Camus. Az igazak (1950) szerzőjeként a cél eszközt szentesítő erejében hívó Sztjepánnal szemben Kalajevnek ad igazat, annak a forradalmárnak, aki nem hajlandó ártatlanok vérére ontani az ügy érdekében.

A XX. századi embert léte alapjaiban érintő kérdésekre Camus még a franciáknál is ritkaságszámba menő klasszikusan tiszta nyelven adja meg a maga eredeti, sokszor szentségtörő és nemegyszer ellentmondásos — mert ittélünk megalapozhatatlanságában gyökérző — válaszait.

A pestis

(ismeretetés)

A mintegy harmadfélszáz oldalas regény 5 számozott fejezetből áll, leghosszabb közülük a második, legrövidebb a harmadik (a *pestis* "lélekana" fontosabb, mint "kórta-na"); a fejezetek rendre 8, 9, 2, 8, illetve 5 epizódra tagolódnak, amelyeket "ok különítenek el. A zárójelbe tett "fejezetcímek" szerénytelenségünk leleményei az alább következő vázlatban, a könnyebb áttekinthetőségért szolgálják. A mű mottója Daniel Defoe-tól való, és így szól: "Valamilyen bebörtönzést másfajta bebörtönzéssel ábrázolni éppoly ésszerű, mint bármilyen valóban létezőt valamilyen nem létezővel." A "valamilyen bebörtönzésnek" egyik esete itt — de csak a leginkább kézenfekvő, az öletadó — a német megszállás; a "másfajta bebörtönzés" természetesen maga a pestises létállapot, és egyfelől létezik (többfélecsős, sokértelmű regénytémaként), másfelől nem: a cselekmény színhelyén és idején, az algériai Oranban az 1940-es évek valamelyikén — a pestis a szerző képzeletének terméke.

1 (A pestis betörése)

A kezdőszakasz: "Azok a különös események, amelyekről ez a krónika szól, 194...-ben játszódtak le Oranban. Általános a vélemény, hogy nem is illeltek ide, mert kissé meghaladták mindazt, ami mindennapos. Márpedig első pillanatra Oran mindennapos város: francia főispáni székhely az algériai tengerparton, mindössze ennyi." Ki fog tűnni, hogy az "általános vélemény", a "mindennapos" meg a "mindössze ennyi" kifejezéseket a bölcselő mélyértelmű ironiája mondatja, a "kissé" és az "első pillanatra" megszorításokat ellenben az írói szabadság. Maradjunk egyelőre a városnál és lakóinál. Oran "nemtelen hely", mert nincsenek benne se galambok, se fák, se kertek; "sejtem nélküli város, azaz teljesen modern város", ugyanis kedvez a szokásoknak, s "azt lehet mondani, hogy minden a lehető legjobb itt" (vesd össze Voltaire Leibniz-parafázisával), csak az éghajlat szélsőséges. Mivel "nincs festőisége, nincs növényzete és nincs lelke, végül is megnyugtatón látszik: elalszunk benne". Igaz, páratlan tájba olvad bele, csupasz fennsík kellős közepén, ragyogó domboktól körülvéve, pompás öböl mellett, ám az öbölnek hátat fordít — kikötőváros létére elzárkózik a nagyvilágtól, hogy otthont adhasson a bensőségeknek. A város lakók főfoglalkozása a kereskedelem, üzletkötés, reggeltől estig dolgoznak a meg-gazdagodás reményében, elmélkedésre sem idejük, sem hajlamuk, hétfégi szórakozásaik, örömeik (kártya, kávéházi fecsegés) közepszerűek és ártatlanok; úgy szeretkeznek, hogy nem is tudnak róla, mindent egyöntetűen csinálnak, a betegség és a halál színe előtt azonban magukra maradnak, hiszen a jó egészség általános követelmény: "kortársaink végeredményben mindnyájan ilyenek". Az orániak tehát semmiképpen sem sejtették, milyen súlyos eseménysorozat zúdul rájuk a szóban forgó esztendő tavaszán. Ennek ellenére, az elbeszélő kénytelen feltárni és a maga részéről elhárítani az újabb kettősséget (hogy ti. a történendők rendellenesek is, meg nem is, és hogy az emberek ugyancsak különbözőek a nagy egyformaságban): a pestis tényei egyesek számára "egészen természetesnek fognak feltűnni, mások számára viszont valószerűtlennek. De egy krónikás elvégre nem lehet tekintettel az ilyen ellentmondásokra. Az ő feladata csupán annyi, hogy megmondja: »Ez történt.«. A krónikás — most (és igen sokáig még) Camus nem kívánja megnevezni, de mi hadd fedjük fel kilitét olvasói ár- >>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>>> folytatás a 11. oldalról

mányosságunkban —, szóval Bernard Rieux doktor, aki kényszerűen és hivatásszerűen belekeveredik mindabba, amit előad, botcsinálta történészként, de a maga tanúsága mellett az összes szereplő vallomása s a keze ügyébe akadt okiratokra támaszkodva alkotja meg szenvedélyesen tárgyilagos művét.

Április 16-ának reggelén Rieux döglött patkányba botlik a lépcsőházban, de csak akkor jön rá, hogy valami szokatlanul derített föl, amikor látja kell Michel úr, a házmaster megütözését. Beteglátogató körútja során az orvos városszerte tapasztalja a vérező patkányok előbújását, döglődését, kimúlását. A rágszálók a következő napokban, hetekben előbb tucatjával, majd százával, ezrével hullanak el, a város polgárai elképednek, nyugtalanodni kezdenek, s április 28-án, amikor az Adatj (adatgyűjtés, tájékoztatás) 8000 patkánytém összeszedéséről és elégetéséről számol be, az aggodalom tetőpontjára hág. A patkányok tömeges pusztulását, a kór ismert előjelét, az ismert tünetek követik, elsőnek éppen a házmaster testén: duzzadt nyirokcsomók, nyaki, hónalji, ágyéktáji daganatok, magas lázzal, hányási rohamokkal, légzési zavarokkal kísérve. Április 30-án, egy napra rá, hogy a hírügynökség és a sajtó a patkányözönös megfékezéséről tudósított, Michel úr megfullad. A járvány szót először Paneloux atya, a tekintélyes, művelt és harcos jezsuita ejti ki, de a küzdelmet Rieux doktor veszi föl ellene. Az ő közbelépésére rendelik el a tétovázó, felsőbb parancsra váró hatóságok a patkánytalanítást; az egyik hangadó kartárs, az orvosszakszervezet titkára, Richard csak a normális és az abnormális viszonylagosságáról hümmög a telefonba, amikor Rieux a véleményéről faggatja. Időközben megismerkedünk futólag a regény több más szereplőjével is. A régóta beteg Rieux-né magaslati gyógykezelésre utazik egy távoli városba; férj és feleség búcsúja ("Előlről fogjuk kezdeni") arra vall, hogy házasságuk — ők még nem tudják: jóvátehetetlenül — megromlott; másnap megérkezik az orvos édesanyja, hogy átvegye a háztartás gondját. Éppen csak megvillan Rieux egyik állandó páciense, az öreg spanyol asztmásnak az alakja, aztán Jean Tarrou utazóé, hogy egy-egy agyalágyult, illetőleg közömbös megjegyzést tegyenek a patkányok dögára: "előjönnek, előjönnek"; "érdekes". Raymond Rambert párizsi újságíró azért keresi föl Rieux-t, hogy értesüléseket szerezzen tőle az arabok életkörülményeiről. Minthogy azonban beismeri: nem tehet lapjában fenntartás nélküli elítélő nyilatkozatot, Rieux nem áll kötélnek. Később az orvost hívja magához volt betege, Joseph Grand városi kishivatalnok, azzal, hogy éppen levágta a kötélről Cottard nevű szomszédját, akit alig ismer: "De hát segítenünk kell egymást." Cottard minden áron el szeretné kerülni öngyilkossági kísérletének rendőri kivizsgálását, Rieux-nek azonban kötelessége jelentést tenni.

A házmaster halála lezárja a meglepetés korszakát, és megnyitja a pánikét: a kórnak egyre többen esnek áldozatul, olyanok is, akik nem házmasterek és nem is szegények. Elbeszélő ezen a ponton adja át a szót először egy másik krónikásnak, Jean Tarrou néhány héttel korábban jött Oranba, senki sem tudja, honnan és miért. Jómódú ember benyomását kelti, gyakran mutatkozik nyilvános helyeken, keresi az alkalmat a beszélgetésre és megfigyelésre. Följegyzéseit ridegnek tetsző szenvtelenség jellemzi, megelégedéssel tölti el a város csúnyasága meg az oraniak megannyi elgondolkodtató gyalogsága, fura szokása. Megemlékezik többek között egy katonás öltözékű öregúrrol és Othon vizsgálóbíróról. Az öregúr macskákat csalogat az erkélye alá, majd célba köpköd rájuk; a jól nevelt bagolyhoz hasonlító bíró élvezettel zsarnokosodik a szállodai étteremben két gyermekén, a "betanított kiskutyákon", és feleségén, a "fekete egéren". Tarrou szeme nem véletlenül akad meg e különölkön, bölcselmeiből ki-világlik, hogy maga is vonzódik az indokolatlan, érdek nélküli cselekedetekhez, vagy mindenesetre az értelmetlen és ártalmatlan időtöltéshez: "Kérdés: mit tegyünk, hogy ne veszítsük el az időnket? Felelet: éljük át egész terjedelmében! Módszai: egész napokat töltöni egy fogorvos előszobájában [...], sőt

állni a színházi pénztárnál, és nem váltani jegyet stb., stb. ..." S noha az "ismeretlen láz" halálos kimenetelű eseteiről lelkiismeretesen számot ad, bevallja: "Engem csak az érdekel, hogy megtaláljam a lelki békémet."

Rieux ismét ellátogat Grand és Cottard házába, hogy részt vegyen az öngyilkossági kísérlet tárgyában lefolytatott vizsgálaton. Amagánzóként, bor- és likőrgyűnökként nyilvántartott Cottard ezúttal kiönti a lelkét: letartóztatástól tart. Grand kicsi életének nagy titkából is fölsejlik valami az orvos előtt, amikor a hivatalnok szobájában dossziényi kéziratot pillant meg, és egy fekete táblát, rajta a következő elmosódott szavakkal: "virágba borult fasorain". Közben a vész teret nyer: a mirigydaganatok duzzadtabbak, gennyeznek, a tályogok megnyitása, fölmetszése eredménytelen; a megyei gyógyszeraktárban nincs oltóanyag; a halálesetek megsokszorozódnak; a sajtó hallgat; Richard doktor kijelenti: nincs felhatalmazása a betegek elkülönítésére. Egyedül Castellel, az idős, tapasztalt és bölcs kollégával tud szót érteni Rieux, és kibőki végre az ő unszolására: "szinte hihetetlen, de úgy látszik, mégiscsak pestis".

Elérkezett hát az ideje annak, hogy Rieux doktor szembenézzen a metafizikus struccpolitikával, és nemet mondjon rá, az embert kiváltságos lénynek és világcélnak tekintő humanizmussal, és nemet mondjon rá, az esszenciának vélt derűlátó előítélettel, és leszámoljon vele, az alapvető életérzéssel, a jövőhordozó emberi eséllyel, és leszűrje belőle a tanulságot. — "Polgártársaink ebben a tekintetben olyanok voltak, mint a többi emberek, önmagukra gondoltak, más szóval humanisták voltak: nem hittek a csapásban. A csapást nam szabták az ember mértékére, bebeszéljük tehát magunknak, hogy a csapás valószerűtlen, rossz álmom, majd csak elmúlik. De nem mindig múlik el, egyik rossz álmom jön a másik rossz álmom után, és az emberek múlnak el, és elsősorban a humanisták, mert nem voltak elővigyázatosak. A mi polgártársaink sem voltak vétekebbek, mint bárki más, csupán a mérsékletről feledkeztek meg, ennyi volt az egész. [...] Üzleteket kötöttek továbbra is, készülődtek utazásaikra, nézeteik voltak." Ráébredni a hiteles emberi mértékre, amely idegen a "nézetektől", még Rieux számára sem könnyű feladat: "alig érezte, hogy bensejében a jövő láttán könnyű émelgyés támad, melyet nyugtalanságnak neveznek." Alig, de mégis érezte, ennyi volt az egész, ennyiből fakadt képessége a kérdésre és a válaszdadásra: "Mi a teendő? Világosan felismerni azt, amit fel kell ismerni, aztán elkergetni a haszontalan szellemeket, és kellő módon intézkedni." — "Itt volt a bizonyosság, a mindennapi munkában. Minden egyéb csak fonalakon függ, jelentéktelen mozdulatokon múlik, nincs mire támaszkodni. Ellátni jól a mesterséget, ez a lényeg." Nem hallgathatjuk el persze, Rieux helyzete kiváltságos a pestisesek társadalmában: orvos. Lényeglátása szakmai ártalom és mentesültség. De hát ő a főszereplő, és példája ragadós, így mégis létrejön majd az egyéni szempontok mélységes egyenértékűsége.

Grand, aki statisztikai fölméréseket is végez, Cottard társaságában jelentkezik Rieux-nél a legújabb halálesetek mérlegével: 11 áldozat 48 óra leforgása alatt. Az orvos hűmez-hámoz, amikor a kór mibenlétéről kérdezősködnek látogatói. "Ugye... Nem olyan könnyű megmondani" — mosolyog a hivatalnok, majd elárulja, hogy hosszú évek óta dolgozik valamin. Grand életének gyötrő gondja ugyanis az, hogy nem tudja kifejezni magát. Azért nem emelkedhetet magasabbra a hivatali ranglét-rán, mert 22 esztendője képtelen megfogalmazni kérelmét-panaszát följebbvalóikhoz. Ezzel szemben — gondolja az orvos — azon kevesek közé tartozik, akiknek még van bátorságuk kimutatni jószágukat, szeretetüket felebarátaik iránt, és: bizonyára könnyvű ír! E sejttelemből maga Rieux is erőt merít, mert nem hiszi, hogy "a pestis tényleg befészkelődhet olyan városba, ahol szerény tisztviselők találhatók, akik tiszteltre méltó rögeszméket ápolnak."

Látszólag szintén nyelvészeti kérdéseken rágódik az a bizottság, amelyet Rieux követelésére hív-

tak össze a főispáni hivatalban. Helyes-e hivatalosan beismerni a pestisjárvány létezését, vállalva az ezzel járó súlyos megelőző intézkedéseket? A főispán és orvosbírói tagadólág válaszolnak. Rieux azzal vág vissza, hogy nem a megnevezés a fontos, hanem ami van: a pestisbacillus, amely a laboratóriumi vizsgálatok szerint eltér ugyan valamelyest a szokásostól, de kétségtelenül gyilkol; a mirigydaganatok, foltok, delíriumos lázak, amelyek 48 óra alatt végzetessé válnak; a veszély, hogy két hónapon belül a lakosság fele elpusztul. A vitaközö felek végül kiegyeznek a Richard által javasolt formulában: úgy kell cselekedniük, "mintha a betegség pestis lenne" (vesd össze a *mintha* filozófiájával).

A bizonytalanság napjaiban Cottard viselkedését hangulati szélsőségek irányítják: a korábbi odulakó most vendéglőbe, moziba jár, jótékonykodik, hajhássza a népszerűséget, mások, azon tételődve, hogy még a kórházban is letartóztatathatják, ha netán megbetegszik, embergyűlölő dührohamokban tör ki: "Egy jó kis földrengés kellene!" — lázadása a komédiásé. Sem őt, sem a többi városkát (legfőképpen Rieux-t) nem nyugtatják meg a végre valahára kibocsátott főispáni rendeletek a köresetek kötelező bejelentéséről, a betegek elkülönítéséről, hozzátartozókik vesztégár alá helyezéséről, a beteglakta házak és a bolhagazdák fertőtlenítéséről, kiségitő körtermek, kórházak létesítéséről stb. Látva, hogy a ragály egyre nagyobb arányokat ölt, Rieux telefonál a főispánnak: "Az intézkedések elégtelenek." Mivel csak főkörmányzósági utasításra hajlandó erősebb rendszabályokhoz folyamodni, a megye ura pontos adatokkal alátámasztott jelentést kér Rieux-től, meg is kapja, aznap, amikor hozzávetőleg 40 halottat számolt össze a hivatal. Csakhamar kezükben a sürgöny Algírból: "Pestis-állapotot kihirdetni. Várost lezárni."

2 (A pestis berendezkedése)

A kapuk bezárulásával véget ér az ostoba emberi bizakodás, és elkezdődik a száműzetés, a távollét, a rabság. A várost senki sem hagyhatja el, a levelezés a külvilággal tilos, a távbeszélgetés korlátozott, távollévő szeretteikkel leginkább csak a távirat útján és személytelenül szűkszavú nyelven érintkezhetnek az oraniak. Az ittrekedtek egyetlen vigasza az emlékezés lehetne a közös múltra, de ezen is más-mást ért mindenki, tehát számkivetettként, fogolyként élnek egyik napról a másikra, "egyedül, szemben a mennybolttal", tömeges magányban, megfosztva az időtől: "Mint aki türelmetlen a jelenben, ellenséges szemmel tekint a múltba, jövője pedig egyáltalán nincs, ilyenek voltunk mi..." Az elszakított szerelmeket (pl. Rambert-t, akire Párizsban vár az élettársa, vagy Grand-t, aki a visszahozhatatlanból várja vissza feleségét) kétségbeesésük megmenti ugyan a pániktól és halálfélelemtől, de lelki-furdalást éreznek vélt vagy valódi mulasztásaik miatt, önkínzásban tengődnek, ami a fájdalom jóváhagyása.

Grand valamikor nőül vett egy nagyon fiatal, nagyon szegény lányt, aztán addig dolgozott, míg elfelejtett szeretni és elvesztette az asszonyt, aki előtt kellő szavak híján azóta sem tudja tisztázni magát. Rambert a maga idegen és egészséges voltára, a szerelem jogaira és az emberiségre hivatkozva kéri Rieux-től, hogy segítse hozzá a kijutáshoz, s amikor megértő, de hajthatatlan ellenállásba ütközik, ezt vágja az orvos szemébe: "Őn az ész nyelvéen beszél, ön egy elvont világban él." Ámde hogyan fest Rieux elvont világa? Megdöbbenve észleli, hogy enyhülésre talál a szívét betöltő súlyos közönyben, mert megkönnyíti munkáját, ha nem kell már védekeznie a szánalommal szemben. Ugyanis délelőtt bűzlő, rothadó pestisesek felvételével foglalatoskodik a kiségitő kórházban, délután régi pácienseit és új betegeit látogatja, végrehajtja a kínos beutalásokat, kényszerű szereplőjeként "a téboly színjátékainak", amikor is nemegyszer csupán karhatalmi segédlettel sikerül elvonnia a ragályosokat hozzátartozóiktól. Rieux bizonyos értelemben mégis igazat ad Rambert-nek, elismeri, hogy a szerencsétlenségben van egy adag elvontság és valószerűtlenség, és hogy rendes körülmények között az egyes ember boldogsága, az elemi érzés előbbre való az elvont elveknél. De megtanulta, hogy kissé hasonlítanunk kell az elvont világhoz, ha

küzdeni akarunk ellene, és hogy "az elvont világ néha erősebbnek bizonyul, mint a boldogság, és ilyenkor, de csakis ilyenkor, nem lehet számításra kívül hagyni", mert "ha az elvontság a fejébe vette, hogy megöl téged, akkor bizony foglalkozni kell az elvontsággal."

"De ami egyeseknek az elvont világ volt, másoknak az volt az igazság." Az első pestis-hónap vége felé az egyház ima-hetet rendez, amelyet vasárnapi mise rekeszt be, Paneloux atyával a szószéken. A lobbanékony, szenvedélyes természetű ember bevezetésekként ráfordul a gyülekezetre: "Testvéreim, a balszerencse utolért benneteket, testvéreim, megérdemeltétek." Harcos jezsuitának a továbbiakban kénytelen csaphadónak mondja a dögvészt, amely addig csépli az embergabonát, míg a kevés magot el nem választja a sok szalmától, pusztulásra ítélve mindazokat, akik alkalmi kis számom-bánom-mal vélték kiérdemelni a feloldozást bűneikre, ahelyett, hogy magukba szálltak volna. "Isten csapása — harsogja a szónok az egyiptomi és az összes többi pestisre célozva — a történelem kezdete óta földre sújtja a gőgösöket és az elvakultakat. Elmélkedjétek rajta, és hulljatok térdre." A hallgatóság térdre rogy — Paneloux a hódító módjára lázad, mégpedig tulajdon nyája ellen.

A dörgedelmes prédikáció eltérően, ám egyetemlegesen hat a kedélyekre. "Abszolúte megcáfolatlan" — nyilatkozik Paneloux fejtegetéséről Othon vizsgálóbíró. Mások igazolva látják benne homályos bűntudatukat, megint mások a kapuknak erednek tőle, hogy erőszakkal próbáljanak kitörni a rabságból. Még Rieux fülébe is visszacseng a láthatatlan csaphadáró suhogása, miközben Grand-nal beszélget, megkérdi hát a hivatalnoktól, hogyan halad a munkájával. Ekként feslik ki teljes terjedelmében Grand élettitka. A nagy mű, amelyen évek óta kotlik a derék szerző, egész estéket, egész heteket szánva egy-egy jelző kicserélésére, s amelyen még temérdek a csiszolnivaló, eddig legsikerültebb változtatásban így hangzik: "Egy szép májushavi reggel egy elegáns amazon végiglovagolt pompás pejkancáján a Bois de Boulogne virágborult fasorain." Joseph Grand kétségkívül alkotóként lázad a kifejezhetetlen világ ellen.

A csökönyös Rambert hivatalokban kilincsel, hogy távozási engedélyhez jusson. Jóakaratot kap, támogatást nem, erre elernyed, céltalanul lódörög a város utcáin; párizsi életén mereng, amelyet azonosít a kedves képével; az emlékezés fölmenti a cselekvési kényszert alól: "Rambert most abba a szörnyű szabadságba botlott, amely a nélkülözés mélyén található."

A júniussal kezdődő dölgetes nyári hőségben az áldozatok száma heti 700 körül mozog (most már nem a napi, hanem a heti összegeket hozzák nyilvánosságra, így javulni látszik az elhalálozási arány), a szívek elkérgesednek és elvadulnak; szaporodnak az összetűzések a kapuknál, csökken az árukészlet; a levert, rosszkedvű emberek részint elzárkóznak (óvakodva a fertőzéstől), részint habzsolják az együttlét örömeit; a vallás és az ártatlan szórakozás helyébe az élvezet lép, "viszontlátjuk a milánói szaturnáliákat a sírok szélén" (filozófiai nyelven: a *donjuanizmus lázadását*); a rendszabályokat megszigorítják a hatóságok, elrendelik a kutyasétáltatást; lovas járőrök cirkálnak a városban. Minderről jórészt Tarrou tudósít naplójában. Paneloux prédikációja kapcsán (újabb állásfoglalásként a "nyelvészeti" vitában) följegyzí: "A csapások kezdetén és mikor véget érnek, mindig kell egy kis szónoklás. Az előbbi esetben még a régi szokás járja, az utóbbiban a szokások ismét visszatérnek. A szerencsétlenség pillanatában szokunk rá az igazságra, azaz a csendre." Szóba hozza Tarrou az öreg asztmást is. Rőfös volt, aztán egy szép napon lefeküdt, hogy örökre ágyban maradjon és fűtüljön mindenre (mindenkét túl, mert életművész - dicsekszik majd Rieux-nek); mostanában mindössze azzal foglalkozik, hogy borsószemeket töltöget egyik tálból a másikba, és szurkol a pestisnek — ő a metafizikus lázadó.

Midőn a messze földről érkezett szérum apado-

zik már, és a kór változott alakban, tüdőpestisként lendül új rohamra, Tarrou kilép szemlélődő magányából. A hivatalos mentőszolgálat mellé, amely képtelen megbirkózni feladatával, önkéntes csapatot toboroz — ajánlja föl Rieux-nek, szövetségük záloga és megpecsételése gyanánt azonban megvaltatja az orvost. Tarrou kérdéseire felelgetve, Rieux kifejti nézeteit az elrendelésről, az istenhittől, a világ kihívásairól és az emberi válaszról. Nem, ő nem kedveli a kollektív büntetés Paneloux-féle gondolatát. Igen, minden betegség és csapás jótétemény annyiban, hogy rákényszerít a gondolkodásra, de ha látjuk a nyomort meg a fájdalmat, mely együtt jár vele, akkor csak az örült, a vak meg a gyáva törődhet bele a pestisbe, és a legegyszerűbb pap is — nem úgy, mint Paneloux, a könyvember — előbb istápolná a nyomort, s csak azután próbálná kimutatni, hogy mily nagyszerű. Nem, nem hisz a mindenható Istenben, különben átengedné neki az emberek védelmét, és talán a föltételezett Istennek is jobb, ha nem hiszünk benne, s ha minden erőnkkel harcolunk, mielőtt gondolkodni kezdenénk, a halál és a teremtés ellen, és sohasem emeljük föl tekintetünket az ég felé, ahol ő hallgat. Igen, Rieux tisztában van azzal, hogy győzelmei mindig ideiglenesek lesznek, sőt hogy a pestis az ő számára véget nem érő vereség, de ezt már rég megtanulta a nyomortól. Tarrou, aki szintén "mindent ismer már az életből", igazat ad Rieux-nek, és mintegy rögtön szolgálataba lépve, elkíséri az orvost egy pestishez. Rieux közli vele: esélye a túlélésre egy a háromhoz. Hogy a maga esélye milyen, föl sem merül benne.

Az önkéntes egészségügyi alakulatok munkába állása, továbbá Castel és Grand újabb feladatvállalása alkalmat ad Rieux-nek, hogy továbbsszójé gondolatait, amint alább következnek. Az önkéntesek akarata és hősiessége mint erény mérsékelt fontosságú, inkább az lett volna hihetetlen, ha nem szánják rá magukat a cselekvésre, hiszen a gonoszság és a közöny nem gyakoribb a jóságnál. A bűn csaknem mindig a tudatlanságból ered, mely azt hiszi, mindent tud, s ezért feljogosítja magát, hogy öljön. A tanítóban, aki a kettőre négyre oktatja nebulóit, nem az a dicséretes, hogy ezt a tételt hirdeti, hanem hogy ezt a szép mesterséget választotta, és sokkal többen döntenek így, mint hinnők, még ha életükkel fizetnek is érte. A meghunyászkodás moráljával szemben az igazság a kétszerkettő és a harc a csapás ellen, de ez az igazság nem csodálatra méltó, csak következetes. Magától értetődik tehát, hogy Castel nekilátott szérumot gyártani a helyi kórokozóból, vagy hogy Grand, miközben folytatja hivatali működését és tovább töpreng a jelzőkön, ellátja a titkári teendőket is az önkéntes alakulatoknál. Ha már hős kell, példa, mintakép, ő legyen az, e szürke kistisztviselő, kinek egyebe sincs, csak egy kis jósa meg egy nyilvánvalóan nevesítéses eszménye. "Így az igazság is megkapja azt, ami megilleti, a kettő meg a kettő összeadása is a maga négyes végösszegét, a hősiesség pedig a neki dukáló másodlagos helyet, közvetlenül a boldogság elszánt igénye után, de sohasem előtte."

A pestis végső hatalomátvételének küszöbén Rambert belátja, hogy törvényes módon nem szabadulhat a városból, ezért — Rieux és Tarrou tudtával — nekivág a görbe útnak. Az időközben megtollasodott Cottard révén érintkezésbe lép egy bűnszövetkezettel, amely jó pénzért embercsempészetet is vállal. Az újságíró két-háromnaponként találkozik tanácskozással a csempészlánc különböző rangú tagjaival, több mint két hetet veszteget erre, a döntő találkozón meg sem jelennek "üzletfel-lei" (bizonyos Garcia, Raoul, Marcel, Louis, a két örfü, vagy Gonzales, az egykori labdarúgó, a főnök). Előlről kellene kezdenie az egészet, de már nincs nagy kedve hozzá. Mikor Tarrou és Rieux előhozakodik az ötlettel, hogy álljon be az önkéntesek közé, azzal hárítja el az ajánlatot: belőle nem hiányzik a mersz (részt vett a spanyol polgárháborúban például), csak hogy nem hisz a hősiességben, és inkább halna meg a szerelemért, mintsem egy eszméért. Rieux ellenvetéseire, miszerint az ember nem eszme, vita kerekedik. Rambert: "De igenis eszme, mégpedig sekélyes eszme, abban a pillanatban, melyet elfordult a szerelemtől. Mert mi valóban nem vagyunk már képesek a szerelemre. [...] Várjuk meg, míg képesek leszünk rá, és ha ez való-

ban lehetetlen, akkor várjuk meg az általános szabadulást, de ne játsszuk a hőst." — Rieux: "Igaz van. [...] Mégis meg kell mondanom önnek: nem hősiességről van szó abban, ami itt történik. Becsületességről van szó." — Rambert: "Önöknek, ketten, úgy sejttem, önöknek nincs itt semmi vesztenivalójuk. Könnyebb dolog a jó oldalon állani." Az orvos ekkor elmegy a dolga után, Tarrou pedig tudomására hozza Rambert-nek, hogy Rieux feleségét egy távoli szanatóriumban ápolják. Másnap hajnalban az újságíró csatlakozik az önkéntes alakulatokhoz. Paneloux atya már korábban megtette ezt, igazolva Rieux véleményét, hogy még a töredelemről papoló keresztények is jobbak a szavaiknál.

3 (A pestis tombolása)

Augusztusban, a hőség és a ragály tetőfokán, napirenden vannak a kór kiölése végett elkövetett gyűjtogatások, a bizonytalan eredetű tűzvészek, a fosztogatások, a csoportos támadások a kapuórség ellen. A kilengések megfékezésére a hatalom újabb szigorú intézkedéseket fogantat. Bevezetik az ostromállapotot, az esti takarodót, a kijárási tilalmat, elrettentésül kivégeznek két törvényszegőt. A temetkezést gyorsítják és egyszerűsítik, mellőzik a gyászompát és a virrasztási szertartást, tömegsírokat ásatnak; sírásókban nincs hiány, hála a munkanélküliségnek, sírhelyben azonban igen, az elföldelést tehát felváltja a hamvasztás, a maga bűzös füstfelhőivel, a városban kívül felállított halottégető kemencékhez menetrendszerűen járnak az éjszakai kísértetvillamosok. Minthogy már csak a pestissel szemben lehet választani, a közös végzet felfüggeszti az egyéni sorsot, a pestis előtti szabad választást, és naponta újratermeli az elkülönítettséget: amint a dögvész a központi negyedekbe is befészkelődik, e városrészeket lezárják; a hivatásuknál fogva zárt közösségek viszont felbomlanak, a fokozott fertőzésveszély miatt a kolostorok és kaszárnyák lakóit széttelepítik. "Így a betegség, mely a lakosságot látszólag az ostromlottak érdek-közösségévé kényszerítette, megtölte egyúttal a hagyományos összetartozást, s az egyént a maga magányába utalta."

A pestis pátoszatlan, egyhangú és hatékony rendjében eltűnnek a látványos, hősi példák, a ragyogó, lelkesítő képzetek, megszűnik a múlt és a jövő, de állandóan a jelen. Ebben áll a pestisnek csak a lázadással meghaladható nagy ellentmondása: közös a távollét, a száműzöttség, a félelem, a szenvedés, a közöny és az alkalmazkodás, ám "a kétségbeesés megszokása rosszabb, mint maga a kétségbeesés", és ez a közösség az elvontság, a leépülés, "a lelki és fizikai testedlenedés" közössége.

4 (A pestis megállapodása a tetőszinten)

Szeptember-október folyamán, amikor a hőség köddel és esővel párosul, a városlakók többségéhez hasonlóan, az önkéntesek is engednek a fásúltság-nak. Rambert gondosan végzi ugyan teendőit mint a szállodai vesztégar-osztály igazgatója, az áldozatok száma azonban nem foglalkoztatja. A végösszegeket Grand sem tartja nyilván, igaz, ő gyengélkedik. Castel elkészül az oltóanyaggal, de beleroppan az erőfeszítésbe. Rieux-n érzékenységi hullámok sepernek át (feleségeikről beszélgetnek Grand-nal!), és minden erőtartálékát latba kell vetnie napi húsz órás munkája folytatásához. Tarrou valamennyiüknél ellenállóbb, ám amint följegyzései tanúsítják, érdeklődési köre Cottard-ra szűkül. A kis magánzó se nem kimerült, se nem kedvesgett, az általános szükség és ernyedtség közepette cinkosa a fényűzésnek, pazarlásnak, paráználkodásnak, amely persze a gazdagok osztályrésze. Még sajnálkozik is az eseteteken: "Boldogtalanok, mert nem eresztik el magukat." Cottard úgy véli, nem egészen alaptalanul, hogy amíg mindenki fogoly, addig ő szabadlábban marad.

Rambert előtt ismét felcsillan a menekülés lehetősége (Gonzales és a "fiúk" mégiscsak előbukkan-nak), és éppenséggel Rieux sürgeti az alkalmat megragadására, mondván, hogy ha Rambert a boldogságot választotta, akkor tennie is kell érte valamit. Az újságíró, aki már sejtí: idevaló, akár akarja, akár nem, akadékoskodik: "Őn talán választott, és lemondott a boldogságról?" Rieux válaszból az a

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

meggyőződés árad, hogy a választás — ha van — nem vagy nemcsak eszünk dolga, hanem egész lényünk: "Semmi a világon nem éri meg, hogy ott hagyjuk, amit szeretünk. És mégis otthagynom, én is, anélkül, hogy tudnám, miért." Az újságíró nem habozik többé: "szégyenteljessé válhat, ha valaki magányosan lesz boldog", mert: "Ami itt történik, mindannyiunkra tartozik."

Október végén Rieux kipróbálja az utolsó reményiségének tekintett Castel-féle szérumot Othon úr fián, a pestis végső szakaszába került Philippe-en. A kisfiú a szokásosnál hosszabb ideig állja a kór dőféseit (talán az oltóanyag jóvoltából, talán nem), majd szörnyű kínok között kiszenvet. A haláltusának, az ártatlanra kirótt fájdalom botrányának a lesújtott Rieux és barátai, valamint az áhítatosan imádkozó Paneloux atya a tanúja (a családtagokat már vesztésgázr alá helyezték). Rieux ádáz dühvel veti oda Paneloux-nak: "... azt, remélem, tudja, ha a többiek nem, de ez az egy ártatlan volt!" "Valóban lázító ez — védekezik az atya —, hiszen minden emberi mértéket meghalad. Lehetséges azonban, hogy szeretnünk kell azt, amit nem tudunk megérteni." Rieux-nek más fogalma van a szeretetről, nem hajlandó szeretni azt a világot, ahol gyerekeket vonnak kárpadra, nem kér a kegyelemből, amelynek híjával találtatott, és túl nagy szó a fülének az ember üdvössége, mert őt mindenekelőtt az ember egészsége érdekli. Paneloux segítőkészsége és megrendültsége láttán végül mégis bocsánatot kér kitöréséért, elfogadja a feléje nyújtott békejobbot, és a kiengesztelés szavaival búcsúzik küzdőtársává lett ellenfelétől: "A halál meg a betegség, ez az, amit én gyűlölök, hiszen ezt én jól tudja. Akár akarja, akár nem, azért vagyunk mi együtt, hogy elszenvedjünk őket, s hogy fölvegyük a harcot ellenük."

Kevéssel ez után tartott második prédikációjában Paneloux beismeri, hogy az elsőből hiányzott a felebaráti szeretet, és kinyilvánítja vagy sugallja — a gyermek szenvedésére célozva —, hogy előfordulnak megmagyarázhatatlanul, szükségtelenül rossz dolgok, olyan esetek, amikor nem nagyon lehet reménykedni a Tisztító tűzben, és ezért, már nem a bűnbánat, hanem választásunk megejtése és a jó gyakorlása kedvéért, bele kell ugranunk az elfogadhatatlan kellős közepébe. Istenbe és a teremtett világba vetett hitét nem tagadja meg, de olyan érveket hoz föl mellette, amelyek — Rieux szerint — az eretnekséget súrolják: "El kell fogadnunk a botrányt, mert választanunk kell: gyűlölni Istent, vagy szeretni őt. És vajon ki merné az Isten gyűlöletét választani?" Paneloux-ra a mentőosztályok első sorában lel rá a fekete halál. Tünetei a betegség egyik válfajára sem jellemzők, sem a mirigydagadtosra, sem a tüdővérzésre. "Egyébként bizonyos idő óta a pestis mintha abban lelne volna kedvét, hogy tévútra vezesse a diagnózist. Paneloux esetében azonban a következmények azt mutatták, hogy ennek a bizonytalanságnak semmi jelentősége sincs."

Ebben az esztendőben Mindenszentek napján néptelenek az oráni temetők, senki sem akar többé a halottakra gondolni, hiszen annyit gondoltak már rájuk. A pestisgörbe mindazonáltal egy ideje vízszintesen fut, ami arra vall, hogy a dögmirigy nyugvópontja jutott. Az új szérum Richard doktoron nem segít, néhány más esetben csodát tesz. Egyenlőség továbbra is csak a halálban valósul meg, a szegények éheznek és tüntetnek, az üzérkedők gyarapodnak. Tarrou és Rambert meglátogatja a stadionban berendezett elkülönítő tábor, Gonzalez kalauzolja őket, aki felügyelőséget vállalt régi dicsősége színhelyén. A pályán felüti több száz vörös sátor lakói, a kétszeresen számkivetettek, a lelátókon ücsörögnek, némán, gyanakvóan, mozdulatlanul, csak a "tudományosan" megszervezett, villanykocsi vacsoraszállító jelző hangszórórecsegésre moccannak. Othon úr, az internáltak egyike, magához hívatta a látogatókat, kéri, biztosítsák haláljáról Rieux doktort, majd hangot ad reményének, hogy fia, Philippe nem szenvedett túlságosan. Tarrou úgy érzi, valami megváltozott.

Egy november végi langyos estén Tarrou elkísé-

ri Rieux-t az öreg asztmához, és a teraszon, miután megbizonyosodott, hogy az orvos viszonzozza baráti érzelmeit, kitárulkozik előtte. "Az egyszerűség kedvéért — kezdi Tarrou — mondjuk azt [...], hogy én már pestisben szenvedtem jóval azelőtt, hogy megismertem ezt a várost és ezt a ragályt." Apja, a vagyonos államügyész, egyszer magával vitte a bíróságra, hogy meghallgattassa vele a halálos ítéletre vezető, mesteri vádbeszédet egy kétségkívül bűnös ember perében. Az ügyési szövegek pufogása közepette Tarrou-ban "szédítő lelki közösség" támad a szerencsétlennel, s ettől fogva gyilkosságnak látja a társadalom nevében hozott halálos ítéletet. Szakít családjával, és a halálos ítéleten nyugvó társadalom ellenségeihez köti sorsát, míg ki nem derül, hogy ő is ölnék azért a világot, ahol majd nem kell ölni. Ekkor ráébred, hogy "mindnyájan pestisesek vagyunk", s hogy mindössze annyit kell tennie: ne legyen többé pestises, mert csak ez hozhatja meg a reményt a békére vagy béke útján a jó halálra. "Ezért van az — fordítja a jelenre a szót —, hogy még ettől a ragálytól sem tanulok semmit, ha csak azt nem, hogy harcolnom kell ellene az ön oldalán." Tudja, hogy lemondva az ölésről, végleges száműzetésbe vonult, és átengedte másoknak a történelemcsinálást meg az ítékezés jogát. "Kijelentem tehát — zárul Tarrou vallomása —, hogy kétféle dolog van: a csapások és az áldozatok, és semmi egyéb. [...] Az kéne persze, hogy legyen egy harmadik csoport is, az igazi orvosoké. Ilyesmit azonban keveset találni, s nem is lehet könnyű dolog. Elhatároztam hát, hogy az áldozatok oldalán állok mindig, hogy fékezzem a rombolást. Az ő körükben legalább kutathatom, miként jutok el a harmadik csoporthoz, vagyis a békéhez."

Szerződés kötött ezzel Rieux és Tarrou között a gyakorlatban már régóta fennálló barátságról és együttműködésről. Záradékol néhány lényeges szót intéznek még egymáshoz a szent, a hős és az ember mineműségről. "Mindent összevéve — szól Tarrou jámborán —, azt szeretném tudni, hogyan lesz szentté valaki. — De hát maga nem hisz Istenben. — Ez az. Lehet-e az ember szent, Isten nélkül, az én szememben ma ez az egyetlen kézzelfogható probléma. [...] — Lehetséges — felel az orvos —, de tudja, én úgy érzem, inkább a legyőzöttekhez tartozom, mint a szentekhez. Nincs hajlamom, azt hiszem, a hősiességekhez meg a szentséghez. Embernek lenni, ez érdekelt engem. — Igen, mi ugyanazt keressük, de én kevésbé vagyok becsvágó." Ezek után olyasmit tesznek, ami súlyos rendbontásnak minősülne a törvény és az erkölcs (az elvontság) vaskalaposainak szemében: lemennek a tengerpartra és úsznak egyet. Szót többet nem ejtettek: "De a szívük egy volt, és az éjszaka emléke kedves nekik."

A barátság és a béke röpke órája alatt és után a pestis csak megy előre, de a betegek már segítenek az orvosnak. Othon, a vizsgálóbíró sem a jól nevelt bagoly immár: kiszabadulván a vesztésgázrból, visszamegy a táborba, hogy önkéntesként szolgáljon a gondnokságon. Karácsonykor Grand megbetegszik, kétségbeesik, elolvastatja és elégettetti Rieux-vel az életmű legutóbbi, ugyancsak tökéletlennek érzett változatát: "Egy szép májusi reggel egy karsú amazon káprázatos pejkancáján ülve végiglovagolt, virágok között, a Bois fasorain..." Az örökké elégedetlen alkotó azonban, miután beoltották, fölépül, éppúgy, mint 4-5 másik, végromlásnak indult beteg, "minden szabály ellenére". Az öreg asztmást ujjongó izgalom fogja el, amikor — tavasz óta először — ismét előbújnak a patkányok. A statisztika azt mutatja: a betegség hátrál.

5 (A pestis időleges veresége)

Január havában a dögvész fokozatosan zuhan 3 héten át, bár többször fellángol ideig-óráig. Oran lakosai között lassan, botladozva, de feltartóztatlanul tör előre a remény. Hatni kezd a megannyi előírás, óvintézkedés az oltóanyag, most a pestis kerül az üldözők gyűrűjébe, "hirtelen legyengülése erőt adott a csorba fegyvereknek, melyeket eddig hiába szegeztek neki." Persze ott vannak még a betegek és a fertőzött közétartozók, vannak, akik a bizakodás kellős közepén próbálkoznak szökéssel (vagy mert továbbra is a pestis szabályai szerint élnek, lemaradva az időtől, vagy mert kifogytak a

türelemből), és vannak, akik épp most halnak meg, mint Othon bíró. Mindemellett a pestis tulajdonképpen uralmának vége szakadt. De legyőzött-e? "A hadvezetés, mellyel megküzdöttünk vele, mit sem változott. Tegnap hatástalan volt, ma azonban, a jelek szerint, sikeres. Csakhogy az embernek az volt a benyomása, hogy a betegség magától merült ki, vagy hogy talán visszavonult, miután elérte valamennyi célját." Január huszonötödikén a főispáni hivatal bejelenteti: a ragály megfékezettnek tekinthető, elővigyázatosságból azonban a városkapuk még két héten át zárva maradnak, a különleges rendszabályokat még egy hónapig fenntartják.

Tarrou följegyzéseinek utolsó fejezete következik, szokatlan alanyi kitérőkkel (fél az éberség lanykulásának órájától), de a szokott portrékkal. A macskás öregúr eltűnt, bár a macskák visszatértek; ha meghalt — tűnődik Tarrou —, akkor ez figyelemztetés szent voltára nézve, mert lehet, hogy csak hozzávetőlegesen juthatunk el a szentséghez, és ilyen esetben egy szerény és könyörületes sátránizmussal kell beérnünk. Idős Rieux-né sohasem adta pontos tanújelét jószágának, e jószág fénye azonban mindenben meglátszott, amit az asszony tett vagy mondott: "... mindent ismert, anélkül, hogy valaha is gondolkodott volna". Ami Cottard-t illeti, ő az általános föllélegzés egyetlen kárvallottja. Indokoltan bizonyul aggodalma, hogy a vész múltán a hivatalok működése visszatér a rendes kerékvágásba, s őt előveszik vétke miatt, amelyről mindig csak homályos célzások alakjában tájékoztatta ismerőseit. Egy napon két, tisztviselőnek látszó férfi igazolatni akarja háza kapujában, mire a kis magánzó kámforra válik.

A pestis végső gyilkos rohamra Tarrou-ra zúdul, testét a tünetek mindkét sorozata, emberfeletti kór égési sebei borítják, az ég megannyi gyűlölködő szele cibálja. Az orvos, mielőtt barátja halálos ágyához szögezte ez az orviamadás, már azon ábrándozott, hogyan fogja újrakezdeni, mielőtt vége lesz az elvont világnak. "Csakhogy a barátját beburkoló csend oly tömör volt, oly szorosan egybevágott az utcák és a pestis alól felszabadított város némaságával, hogy Rieux bizony érezte: ezúttal a végleges vereségről van szó, arról, mely befedezi a háborúkat, s még a békéből is gyógyíthatatlan szenvedést csinál. Az orvos nem tudta, hogy végül is Tarrou meglelte-e a békét, de ebben a pillanatban tudni vélte legalább azt, hogy az ő számára többé sohasem lehet már béke, mint ahogy nincs fegyverszünet az anya számára, kitől elszakították a fiát, vagy a férfi számára, ki eltemette a barátját. [...] De azt is tudta, hogy nem nagy dolog valakit szeretni, vagy legalábbis hogy egy szerető érzés sohasem elég erős ahhoz, hogy kifejezhesse magát. [...] Tarrou, a saját szavai szerint, elvesztette a játszmát. De mit nyert ő, az orvos? Ő csak annyit nyert, hogy megismerte a pestist, és emlékeztében tartja, megismerte a barátságát, és emlékeztében tartja, ismeri a szeretetet, és egyszer majd emlékeznie kell rá. Mindaz, amit nyerhetett az ember a pestis meg az élet játszmáján, nem más, mint az ismeret és az emlék. Talán ez az, amit Tarrou a játszma megnyerésének nevezett! [...] Ám ha ebből áll a játszma megnyerése, akkor bizony keserves lehet csak azzal élni, amit tudunk, és amire emlékezünk, megfosztva attól, amit remélünk. Tarrou is bizonyára így élt, s ő tudatában volt mindannak, ami természeténél fogva illúziótlan életben. Nincsen béke remény nélkül, és Tarrou, ki nem ismerte el, hogy az embernek joga lenne bárkit elítélni, de azért tudta, hogy senki sem tudja megállni, hogy ne ítéljen, s hogy néha hóhár az áldozat is, Tarrou meghasonlásban és ellentmondásban élte le az életét. A reményt sohasem ismerte meg. Ezért volt-e, hogy szent akart lenni, s a békét az emberek szolgálatában kereste? Az igazat megvallva, Rieux erről mit sem tudott, s nem is nagyon fontos ez, Tarrou-ról mindössze két képet őriz majd: egy emberét, ki két kézzel ragadja meg az ő autója kormányát és vezet, aztán ezét a vastag testét, mely most kinyúlt mozdulatlanul. Az élet melege, kép a halálról, ez az, amit ismeretnek nevezünk. Bizonyára ezért fogadta Rieux doktor nyugodtan a felesége halálhírét másnap reggel."

Szemelvényünk az utolsó két epizódot tartalmazza.

ALBERT CAMUS: A PESTIS

(részlet)

Végre megnyíltak a város kapui egy szép februári hajnalon, s az eseményt a nép, az újságok, a rádió és a főispáni hivatal közleményei üdvözltek. Hátra van tehát, hogy az elbeszélő krónikásává legyen a vidám óráknak, melyek ezt a kapunyitást követik — annak ellenére, hogy azok közé tartozott, kiknek nem volt módjuk teljes mértékben elvegyülni benne.

Nagy örömmünnepeket rendeztek mind nappal, mind éjszaka. Egyidejűleg a vonatok füstölni kezdtek a pályaudvaron, a távoli tengerekről érkező hajók pedig már a mi kikötőink felé tartottak, s így a maguk módján jelezték, hogy ez a nap a nagy viszontlátás napja mindazoknak, kik szenvedtek a távollétől.

Könnyű lesz most elképzelni, mivel lett a távollét érzése, mely oly sok polgártársunkban tanyázott. A vonatok, melyek napközben városunkba érkeztek, éppúgy megrakodtak, mint azok, melyek kifelé indultak. Mindenki erre a napra jegyeztette elő magát a kéthetes haladék folyamán, attól tartva, hogy az utolsó pillanatban visszavonják a főispáni döntést. Egyes utazók egyébként, kik a városhoz közeledtek, némi szorongást éreztek, mert ha nagy általánosságban volt is tudomásuk a hozzájuk közelálló soráról, a többiekéről mit sem tudtak, valamint a városról sem, melynek arcát átjlesztőnek képzeltek. Am ez csak azokról mondható, kiket nem emésztett a szenvedély e hosszú idő alatt.

A szenvedélyesen ugyanis úrrá lett a rögeszméjük. Egyetlen dolog változott meg az ő számukra: az idő, melyet száműzetésük hónapjai alatt nógatni szerettek volna, hogy siessen, sőt makacsul sürgették, mikor viszont városunk közelébe értek, éppen ellenkezőleg, lassítani szerették volna, s akár meg is állítani, mihelyt a vonat fékezni kezdett az állomás előtt. Az elmosódó, de egyben kínzó érzés, hogy mindezek a hónapok az ő életük és szerelmük számára kárba veszttek, zavaros módon arra készítette őket, hogy valamiféle kárpótlást követeljenek, melynek révén az öröm ideje kétszer olyan lassan folyt volna, mint a várakozás ideje. És azok, akik egy szobában vagy a peronon vártak rájuk, így Rambert, kinek asszonya már hetekkel előbb kapott értesítést, s így mindent megtehetett, hogy odaérjen, éppoly türelmetlenek, éppoly kapkodók voltak. Rambert ugyanis reszketve várta, mikor veheti egybe ezt a szerelmet vagy ezt a szeretetet, melyet a pestis hónapjai elméletté szűkítették, a húsból való lénnel, ki annak hordozója volt.

Szeretett volna visszaváltozni az-za, ki a járvány kezdetén egyetlen lendülettel akart kirotni a városból, és elébe iramodni annak, akit szeretett. Jól tudta azonban, hogy ez már lehetetlen. Megváltozott. A pestis szorakozottságot oltott beléje, amit ő igyekezett teljes erejével tagadni, de ami mégis tovább működött benne, mint egy lappangó aggodalom. Bizonyos értelemben az volt az érzése, hogy a pestis túlságosan durván végződött, ő pedig elvesztette a lélekjelenlétét. A boldogság teljes sebes- séggel érkezett, az esemény gyorsab-

ban járt, mint a várakozás. Rambert rádöbbsent, hogy mindent egyszerre fog visszakapni, s hogy az öröm egy égési seb, mely nem ízelhet.

Egyébként, többé-kevésbé tudatosan, de mindnyájan úgy voltak, mint ő. Róluk kell beszélni, mindnyájukról. Ezen a pályaudvari peronon, hol újrakezdték egyéni életüket, még mindig közösségben érezték magukat, midőn szempillantásuk és mosolyuk összetalálkozott. Mihelyt azonban megpillantották a vonat füstjét, a száműzöttség érzése tüstént kiáludt bennük egy zavaros és részegítő öröm záporában. Midőn a vonat megállt, végeláthatatlan elválások, melyek gyakran ugyanezen a pályaudvari peronon kezdődtek, érték most véget, egy másodperc alatt, miközben fősvény és ujjongó karok kucsolódtak ama testek köré, melyeknek élő formáját már elfelejtették. Magának Rambert-nak még ideje se volt ezt a feléje szaladó formát végigmérni, máris a keblére rontott. És amikor teljesen átölelte, magához szorítva egy fejet, melyen csak a jól ismert hajzatot látta, szabadjára engedte könnyeit, de azt se tudta, vajon a jelenlegi boldogságból fakadnak, vagy egy túl sokáig visszafojtott fájdalomból. Csupán annyit tudott, hogy ezek a könnyek nem engedik meggyőződni, vajon ez a vállba temetkezett arc azonos-e az-za, kiről annyit álmodott, vagy pedig valami idegen. Hogy igaz volt-e gyanúja, majd később fogja megtudni. Most ő is azt akarja, amit a többiek ott körülötte, akik, úgy látszik, hitték, hogy a pestis csak úgy jöhet és távozhát, de az emberek szíve mit sem változik tőle.

Most aztán mindenki hazatért, szorosan egymáshoz simulva, a többieket észre se véve, látszólag diadalmaskodva a pestisen, megfedkezve minden nyomorúságról, de azokról is, akik ugyanezzel a vonattal jöttek, és senkit sem találtak, s most eltökélten készültek rá, hogy odahaza beigazolódik a félelem, melyet a hosszú hallgatás támasztott a szívükben. Ez utóbbiak számára, kiknek most egyetlen társuk a friss fájdalom volt, meg mások számára is, akik most egy eltűnt lény emlékének éltek, másként festett a dolog: a távollét érzése elérte a tetőpontot. Az ő számukra, anyák, férfiak, szeretők számára, kik minden örömeiket elvesztették a névtelen gödörbe tévedt vagy hamurakásba olvadó lénnel együtt, továbbra is a pestis volt ez.

De ki gondolt ezekre a magányosokra? Délben a nap diadalmaskodott a hideg szeleken, melyek reggel óta küzdöttek a légben, és mozdulatlan fény szakadatlan árait öntötte a városra. Vesztegett a nap. A dombok tetéről az erődök ágyúit megszakítás nélkül dörogték, neki a változatlan égnél. Kilódult az egész város, hogy ünnepelje ezt a fullasztó percet, mikor a szenvedés ideje véget ért, s a feledés ideje még el sem kezdődött.

Táncoltak mindenütt a tereken. A forgalom egyik napról a másikra jelentősen megnövekedett, az autók is

megsokasodtak, s csak nagy ügyvelbajjal közlekedhettek az elárasztott utcákban. A város harangjai hebehurgán zúgtak az egész délutánon át. Aranyos kék eget töltött be a zengésük. A templomokban persze hálaimákat rebegetek, ám ugyanakkor a szórakozóhelyek roskadásig megteltek, a kávéházak pedig, mit sem gondolva a jövőre, maradék szeszes italaikat mérték ki. Pultjaik előtt egyenlő mértékben feltűzött emberek tömege tolongott, köztük számos egybefonódott pár, kik minden további nélkül mutogatták magukat. Mindenki kiabált vagy nevetett. Az élettartalékok, mely az elmúlt hónapokban maradt nekik, midőn a lelket csökkentett üzemre állította mindenki, most eltékozták ezen a napon, mely mintegy a halálón túli életük napja volt. Holnap már maga az élet kezdődik, saját óvintézkedéseivel. A jelen pillanatban a legkülönbözőbb eredetű emberek sűrűlődtak össze és barátkoztak. Az egyenlőséget, melyet a halál jelenléte nem tudott megvalósítani, a szabadulás felett érzett öröm bevezette, legalább néhány órára.

Am ez a köznapiszerelenség még nem fejezett ki mindent, és azok, akik Rambert oldalán töltötték meg az utcákat a késő délutánon, békés magatartásuk mögött gyakran nemesebb örömeiket rejtették. Nemegyi pár és nemegyi család nem is látszott másnak, mint békés sétálóknak. Pedig a legtöbben gyengéd zárandókatok tartottak azokra a helyekre, hol szenvedtek. Az volt a céljuk, hogy az újonnan érkezetteknek megmutassák a pestis hívalkodó vagy rejtett nyomait, történetének maradványait. Néhány esetben beérték az idegenvezető szerepével, ki sok dolgot látott, és kortárs volt a pestisnek, s ilyenkor a veszélyről a félelem felidézése nélkül beszéltek. Ártalmatlan szórakozások voltak ezek. Más esetekben azonban a séta borzongatóbb volt, így amikor egy szerető, kit elfogott az emlékezés édes aggodalma, ezt mondhatta társnőjének: "És akkor, ezen a helyen nagyon kíváncsiak, de te nem voltál itt." És akkor a szenvedély turistái egymásra találtak: sugdolózó és bizalmasan kis szigetek alkottak ők a kavarodás közepette, amerre lépegettek. Ők hirdették meg az igazi szabadságot, inkább, mint a zenekarok az útkeresztelődéseken. Ezek az elragadtatott, egymáshoz szorosan simuló, szófukar párok bizonygatták a kavarodásban, ujjongva és igazságtalanul, mivelhogy boldogok voltak, hogy a pestisnek vége szakadt, s hogy a terror ideje lejárt. Szemrebbenés nélkül tagadták, noha nyilvánvaló volt, hogy valaha is részük lehetett abban az esztelen világban, ahol egy ember legyilkolása éppoly mindennapos, mint a legyek legyilkolása, tagadták azt a jól körülírt barbárságot, azt a kiszámított tébolyt, azt a bebörtönzést, mely szörnyű szabadságot hozott magával mindannak ellenében, ami nem a jelen, azt a hullaszagot, mely elképesztette mindazokat, kiket nem ölt meg, és tagadták végül, hogy

mi voltunk az az elkábított nép, melynek egy része naponta zsúfolódott egy kemence torkába, és zsíros füstté párolgott, mialatt a másik része a tehetetlenség meg a félelem láncára verve várt sorsára. [...]

Hogy aztán mi lehet az értelme ennek a száműzetésnek és ennek az egyesülési vágynak, arról Rieux-nek sejtése sem volt. Csak lépkedett tovább, mindenünnen beléütdöttek, megszólították, és lassan-lassan kevésbé zsúfolt utcákba érkezett, és azt gondolta, mindegy, hogy van-e vagy nincs-e értelme ezeknek a dolgoknak, mert csak azt kell tudnunk, hogy mi a válasz az emberek reményére.

Ő most már tudta, mi a válasz, s itt jobban észrevehette, a kültekkel első, csaknem néptelen utcáin. Azok, akik a lényükhöz illő kevéshez ragaszkodtak, és nem vágytak másra, mint hogy visszatérjenek a szerelmük otthonába, néha elnyerték jutalmukat. Néhányan közülük persze továbbra is csak rótták a várost, magányosan, megfosztva attól, akire vártak. Még boldogok lehettek azok, kiket nem kétszer választottak szét, ami olyanokkal történt, kik nem vihették az első percben révbe a szerelmüket, még a járvány előtt, és éveken át vakon fáradoztak a nehéz egyezségért, mely végül ellenséges szerelmeket kovácsolt egybe. Ezek, csakúgy mint maga Rieux is, az időre hagyatkoztak, könnyelműen: örökre elszakadtak egymástól. Mások azonban, így Rambert, kitől az orvos még reggel elvált ezekkel a szavakkal: "Fel a fejé! most kell élni lenni", tétovázás nélkül rálelték a távollétre, kit elvesztettek hittek. Legalább bizonyos ideig boldogok lesznek. Most már tudták, hogy ha van valami, amit mindig kívánni és néha elnyerni lehet, az nem más, mint az emberi gyengédség.

Azok számára viszont, kik az emberen keresztülélve, olyasvalamihez folyamodtak, amit még csak el sem képzeltek, nem létezett válasz. Tarrou, úgy látszik, eljutott abba a nehéz békébe, melyről beszélt, de csak a halálban lelt rá, abban az órában, mikor már nem vehette hasznát. De Rieux megpillantott másokat is, a házak küszöbén, a hanyatló fényben, amint teljes erejükkel egybefonódtak, és elragadtatással néztek egymásra. Ezek megkapták, amit akartak, mert azt az egyetlen kérték, ami csak tőlük függött. És Rieux, midőn Grand meg Cottard utcájába fordult, arra gondolt, hogy jogos, ha az öröm néha megjutalmazza azokat, kik beérik az emberrel és az ember szegény, de félelmetes szerelmével.

Végehez közeledik ez a krónika. Ideje, hogy Bernard Rieux doktor bevallja, hogy ő a szerzője. Mielőtt azonban beszámolna a végső eseményekről, szeretné legalább igazolni a beavatkozását, és megmagyarázni, hogy miért tartotta fontosnak a tárgyalagos tanú hangnemét. Mestersége a pestis egész tartama alatt lehetővé tette, hogy polgártársai zömét látogassa, véleményüket egybegyűjtse. Kedvező helyzetben volt tehát ahhoz, hogy tudósítson arról, amit látott és hallott. De illő tartózkodással akarta ezt tenni. Általában véve igyekezett csak annyitól beszámolni, amennyit láthatott, nem akart pestisbeli társainak olyan gondolatokat tulajdonítani, amilyeneket nem okvetlenül kellett formálni-

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>>> folytatás a 15. oldalról

uk, és csak azokat a szövegeket használták, melyeket a véletlen vagy a balserencse adott a kezébe.

Afféle gaztett alkalmával kellett tanúskodnia, s ezért némi tartózkodó magatartást vett fel, miként jóindulatú tanúhoz illik. Am egyúttal, a tisztességes szív törvénye szerint, eltökélten állt az igazságtartásra, és az emberekkel, polgártársaival az egyedül közös bizonyosságokban akart egyesülni, vagyis a szeretetben, a szenvedésben és a száműzetésben. Nincs ezért egyetlen aggodalma sem, melyben ne osztozott volna polgártársaival, egyetlen helyzet sem, mely nem lett volna az övé is.

Mivel szavahihető tanú akart lenni, főként a cselekedetekről, az adatokról és a mendemondákról kellett beszámolnia. Személyes mondanivalóját, reménykedését és megpróbáltatásait el kellett hallgatnia. Ha mégis felhasználta, csak azért tette, hogy megértse vagy megértesse polgártársait, és hogy, amennyire lehet, a legpontosabb formába öntse mindazt, amit általában elmosódottan érzett. Az igazat megvallva, ez az értelmi erőfeszítés alig került fáradságába. Midőn kísértésbe esett, hogy vallomását közvetlenül vegyítse a pestisese nagy kórusába, visszatartotta a gondolat, hogy nincs az a szenvedés, mely ne lenne egyben a többieké, s hogy előny ez olyan világban, hol a fájdalom oly gyakran magányos. Csakugyan mindenki nevében kellett beszélnie.

De van legalább egy polgártársunk, akinek nevében Rieux doktor nem beszélhetett. Arról a személyről van persze szó, akiről egy nap Tarrou ezt mondta Rieux-nek: "Egyetlen igazi büntette, hogy szívében helyeselte azt, ami gyermekeket és embereket öl. Minden mást megérték, ezt az egyet pedig kénytelen vagyok megbocsátani neki." Illő, hogy ez a krónika övele végződjék, mert szíve tudatlan volt, azaz magányos.

Midőn Rieux doktor kijutott a zajosan ünnepelő nagy utcából, és éppen befordult a Grand meg a Cottard utcájába, rendőrkordonba ütközött. Erre nem számított. Az ünnepség távoli moraja miatt ez a negyed csendesnek tűnt, s Rieux azt hitte, hogy éppoly elhagyott, mint amilyen néma. Elővette igazolványát.

— Nem lehet, doktor úr — szólta a rendőr. — Egy őrült van ott, aki lő a tömegre. De maradjon csak itt, talán segíthet.

Rieux ekkor észrevette Grand-t, ki feléje tartott. Grand se tudott semmit. Nem engedték tovább menni, s azt mondták, lövések jöttek a házból, melyben lakik. Távolról csakugyan látszott a homlokzat, amint egy utolsó kihűlt napsugár aranyozta. A ház körül üres, nagy térség bontakozott ki egészen a szemközti járdáig. A kocsiút közepén pontosan ki lehetett venni egy kalapot s egy piszkos szövetdarabot. Az utca másik oldaláról Rieux és Grand a messzi távolban rendőrkordont láthattak, párhuzamosan azzal a kordonnal, mely feltartóztatta őket, mögöttes a negyed néhány lakója szalagált ide-oda. Amikor jól körülnéztek, megint csak rendőröket pillantottak meg, revolverrel a kézben, meg lapulva a házzal szemközti bérházak kapuiban. A ház valamennyi spalettája csukva volt. A második emeleten azonban az egyik spaletta mintha félig

ki lett volna akasztva. Az utca teljesen néma volt. Csak zenefoszlányokat lehetett hallani a város központja felől.

Egyszerre csak két revolverlövés durrant a házzal szemközti bérházak egyikéből, s a kibillent spalettából darabok röppentek szét. Aztán ismét csend lett. Távolról nézve, most, a nap folyamán lezajlott kavargás után, kissé valószerűtlennek tűnt ez Rieux szemében.

— Az ott a Cottard ablaka — szólta hirtelen Grand, nagyon izgatottan. — Pedig hát Cottard eltűnt.

— Miért lőnek? — kérdezte Rieux a rendőrtől.

— Egy kicsit szórakoztatjuk. Akocsira várunk, a szükséges anyaggal, mert rálő azokra, kik a bérház kapuján át próbálnak bejutni. Egy rendőrt eltalált.

— Miért lőtt?

— Nem tudni. Az emberek az utcán szórakoztak. Az első revolverlövésre csak álltak tanácstalanul. A másodikra nagy ordítás, egy sebesült, s mindenki elfutott. Örült, hát persze!

A csend visszatért, s a percek mintha vonszolták volna magukat. Az utca másik oldalán egyszerre csak egy kutya bukkant fel — Rieux hosszú idő óta először látott megint kutyát —, egy koszos spaniel, amely a falak mentén ügetett. Gazdái bizonyára mind a mai napig rejtgették. Mikor a kapu közelébe ért, tétovázott, leült a hátsó felére, majd hanyatt vágódott, és bolházkodni kezdett. A rendőrök füttyszóval hívták. A kutya fölsegzte fejét, aztán elszánta magát, és lassan áthaladt a kocsiúton, hogy megszaglásza a kalapot. Abban a pillanatban revolverlövés dördült a második emeletről, a kutya pedig megperdült, mint egy palacsinta, hevesen hadonászott a mancsaival, aztán oldalára fordult, és görcsösen rángatózott. Válaszul öthat dörrenés a szemközti kapukból még jobban megtépázta a spalettát. Ismét némaság. A nap kissé lejjebb ért, s a homály közeledett Cottard ablakához. Fékek nyikorogtak halkan az utcában, az orvos mögött.

— Na, itt vannak — szólta a rendőr.

Mögöttük rendőrök bukkantak elő, kezükben kötelekkel, létrával és két hosszúkar csomaggal, olajozott vászonba csavarva. Behatoltak egy utcába, mely a háztömböt megkerülte, a Grand-féle bérházzal ellenkező oldalon. Egy pillanat múlva inkább ki lehetett találni, mintsem látni lehetett az izgatott nyüzsgést ezeknek a házaknak a kapuiban. Aztán várakozás. A kutya nem mozdult többé, de most sötét töcsében fürdött.

Hirtelen géppisztolyok nyitottak tüzet a rendőrök által megszálalt házak ablakaiból, mialatt a spaletta, melyre még mindig lőttek, a szó szoros értelmében szétmállott, s a helyén valami fekete folt maradt fedetlenül, de Rieux és Grand onnan, ahol álltak, semmit sem tudtak kivenni belőle. Mikor a tüzelés megszűnt, egy házzal odébb egy másik sarokról katógott egy géppisztoly. A golyók, úgy látszik, behatoltak az ablakkeretbe, mert egyik találat nyomán téglacserepek hullottak. Ugyanabban a másodpercben három rendőr futott át az úttesten, s besurrant a kapualjba. Tüstént utána másik három is berontott, s a géppisztoly felhagyott a tüzeléssel. Megint vártak egy darabig. Két távoli dörrenés hallatszott a bérházban. Aztán erősödő morajlás, s egy pöttöm ember bukkant elő a házból, ingujjban, sz-

kadatlanul ordított, inkább vitték, semmint vonszolták. Az összes utcai spaletták kinyíltak, mintegy varázstételre, az ablakok megteltek kíváncsiakkal, miközben csapatonként özönlöttek az emberek a házakból, és feszengtek a rendőrkordon mögött. A csöpp ember egy pillanatra láthatóvá vált a kocsiút közepén, végre a maga lábán, hátracsavart karjait rendőrök fogták. Ordított. Egy rendőr odalépett hozzá, kétszer megütötte ökle teljes erejével, nyugodtan, gondos igyekezettel.

— Ez Cottard — hebegte Grand. — Megbolondult.

Cottard a földre esett. A rendőr mos sebtében a lábát lendítette neki a földön fekvő rakásnak. Aztán egy fura csoport kezdett mozgolódni, s arrafelé tartott, ahol az orvos állt öreg barátjával.

— Oszolni! — szólta a rendőr.

Rieux félrefordult, mikor a csoport elhaladt előtte.

Grand meg az orvos elindult a végéjéig alkonyatban. Az esemény, úgy látszik, felrázta a zsidobadtan alvó városnegyedet, mert a félreeső utcákat ismét elöntötte a vidám tömeg zsidongása. A házhöz érve Grand elbúcsúzott az orvostól. Ment dolgozni. De mielőtt belépett volna, még visszaszólt neki, hogy írt Jeanne-nak, s hogy most meg van elégedve. Sőt, a mondatot is újrakezdte: "Kihagytam — szólta — az összes jelzőket."

Aztán huncut mosollyal kalapot emelt ünnepélyes üdvözlésül. Rieux azonban Cottard-ra gondolt, s az öklök tompa ütése a Cottard arcában tovább üldözte őt, miközben az öreg asztmás háza felé igyekezett. Kínzóbb volt talán egy bűnös emberre, mint egy halott emberre gondolni.

Amidőn Rieux öreg betegéhez érkezett, az éjszaka már elnyelte az egész égboltot. A szobában hallani lehetett a szabadság távoli moráját, az öreg pedig egykedvűen töltögette át a borsószemeket.

— Jól teszik, ha szórakoznak — szólta —, ez is az élethez tartozik. Hát a kollégája, doktor úr, mit csinál?

Dörrenések hallatszottak egészen idáig, de békés dörrenések: gyerekek engedték föl rakétáikat.

— Meghalt — szólta az orvos, mialatt a hortyogó mellkast kopogtatta.

— Ó! — szólta az öreg, kissé meg-hökkenve.

— Pestisben — tette hozzá Rieux.

— Igen — ismerte be az öreg, rövid hallgatás után —, a legjobbak elmennek. Ez az élet. De ő az az ember volt, aki tudta, mit akar.

— Miért mondja ezt? — kérdezte az orvos, elrakva a szívhallgatóját.

— Csak úgy mondom. Ha beszélt, mindig mondott valamit. Szóval, nekem tetszett. No de így vagyunk. Van, aki azt mondja: "Persze, a pestis, hiszen rendes volt." Kis híja, a két érdemrendet is követelnének. De hát mi is az, hogy pestis? Ez az élet, semmi egyéb.

— A gőzölést végezze rendszerezésen.

— Ó! sose aggódjék. Nekem még bőven van hátra, és végignézem majd valamennyit, amint meghal. Életművész vagyok, bizony.

Vidám üvöltés adta meg a választ a távolból. Az orvos megállt a szoba közepén.

— Nem haragszik, ha kimegyek a teraszra?

— Dehogyan. Innen akarja őket látni, a magasból, mi? Tessék csak. Pedig

hát ugyanolyanok most is, amilyenek voltak.

Rieux a lépcső felé igyekezett.

— Mondja, doktor úr, igaz, hogy emlékmű készül a pestis halottainak?

— Az újság írja. Egy emlékoszlop vagy egy tábla.

— Tudtam, hogy így lesz. És szónoklatok is lesznek.

— Az öreg nevetett, fulladó hangon.

— Már hallom is, amint: "Halottaink...", aztán mennek lakomázni.

Rieux már ment föl a lépcsőn. A nagy, hideg égbolt csillogott a házak felett, a dombok közelében pedig a csillagok oly keményen szikráztak, mint a kovakő. Ez az éjszaka szinte olyan volt, mint a másik, amikor ő idejött Tarrou-val, erre a teraszra, hogy elfelejtse a pestist. De a tenger ma zajosabb volt, mint akkor, a sziklafal alatt. A levegő könnyű volt és mozdulatlan, megszabadult a sós áramlatoktól, miket a langyos őszi szél hozott. De a város lármája még mindig csapkodta a teraszok alját, s morajlott, mint a hullámverés. Mégis, ez az éjszaka a szabadulás és nem a lázadás éjszakája volt. Rőtfeke fény jelezte a távolból a körutakat és a kivilágított tereket. Az immár felszabadult éjszakában gátta- lanná vált a vágy, zúgása egészen Rieux-ig hatolt.

A sötét kikötőből felröppentek a hivatalos dárdió első rakétái. A város hosszú és tompa üdvözléssel köszöntötte őket. Cottard-t, Tarrou-t, férfiakat és nőket, akiket Rieux szeretett és elvesztett, mindenkit, holtat vagy bűnöst, a feledés borított. Igaza volt az öregnek, az emberek mindig ugyanazok. Csakhogy ez az ő erejük, és ez az ő ártatlanságuk, s ekkor érezte Rieux, hogy túl minden fájdalomon, hozzájuk tartozik. Miközben az ujjongás erősödött, és mind hosszabbra nyúlt, és elnyújtva verődött vissza a terasz lábánál, és mikor csakúgy sokszorozódtak a többszínű kévek az égbolt felé — Rieux doktor elhatározta, hogy megfogalmazza az elbeszélést, amely itt ér véget, nehogy azok közé tartozzék, kik hallgatnak, hogy tanúskodjék a pestisese mellett, hogy némi emléket hagyjon a jogtalanságról meg az erőszakról, melyben részük volt, s hogy egyszerűen elmondja azt, amit csapások idején tanult az ember, azt, hogy az emberekben több a csodáltnivaló, mint a megvetnivaló.

Tudta azért, hogy ez a krónika nem lehet a végleges győzelem krónikája. Nem tanúskodhat másról, csak arról, amit meg kellett tenni, és amit a terror és lankadatlan fegyvere ellen meg kell majd tenniük, egyéni meg hasonlásaik ellenére, mindazoknak, akik, ha nem lehetnek szentek, és nem hajlandók elismerni a csapást, igyekeznek azért elismerni a lenni.

Miközben Rieux a városból felszálló örömjongást hallgatta, arra gondolt, hogy ez az öröm mindig vérszéjben van. Mert ő tudta azt, amit nem tud ez a vidám tömeg, de a könyvekben olvasható, hogy a pestis baci-lusa sohasem pusztul el, sem el nem tűnik, mert évtizedeken át szunnyadhat a bűtorokban és a fémernyűben, türelmesen várakozik a szobákban, a pincékben, a bőröndökben, a zsebekben és a limlomokban, s hogy előtér a nap, amikor a pestis, az emberek szerencsétlenségére és okulására, felébreszti majd patkányait, és elküldi őket, hogy egy boldog városban leljk halálukat.

GYÖRY JÁNOS fordítása

SZŐCS ISTVÁN SZÁMOK NYÚGÉBEN IV.

Kényszer-számképzetek

HAT

Akár az ötös, a különböző "titkos tudások" szerint szentséges fontosságú szimbólum-szám, viszont a népies hagyományokban "próza" színezetű; szertartásos-kultikus vonatkozásai alig vannak.

A hatos a régi misztikusoknál a *végzet száma*: talán annak következtében, hogy a kétség, a vizsoly számának, a kettőnek a háromszorosa. Annak idején nem fogták fel véletlenséggnek, hogy a vérszomjas Néró éppen a hatodik császára volt Rómának. János Jelenések Könyvében, vagyis az Apokalipszisben a Gonosz, egyáltalán, minden rossz hordozójának a száma százszor és tízszer és még egyszer hatos; vagyis a sokak által ma is rettegetve magyarázott 666.

A hatosnak nemcsak az adott kozmikus és teologikus jelentőséget, hogy a Biblia szerint a teremtés hat nap alatt ment végbe, de a régi kínaiak is hatról tudtak stb.

Még inkább, mint az ötös, azért a *testiség*, *érzé-
kiségi száma*, mivel latinul a "hat" jelentésű szó (*sex*) egybeesik a nemiséget jelentő *sexus* szóval. (A német hat, *sechs*, kifejez szintén *sex*. Egy élc szerint, az erényes német nő azért így számol: ein-zwei-drei-vier-fünf-pfuf-sieben... Az egyházi naptár szerint a hatodik nap a péntek, tehát a Vénuszé, s a szerelem istennőjének egyik jelvénye a méhsejt alak: *hatszögletű*.)

A titkos tudáson belül a hat a matematikai beavatottság száma is. Egyiptomban a hatágú csillag amolyan képlet-gyűjtemény, kiszámoló-táblázat. A két egymáson áthatoló háromszög csúcsaira és háromszögek metszéspontjaira számokat, erkölcsi és fizikai tulajdonságokat, különböző anyagokat írtak fel, és ezeket váltakozó irányba összeolvasva állapították meg a világ összefüggéseit és ellentéteit.

A hatágú csillag felső hegyére azt írták, hogy tűz, balra a *meleg*, jobbra meg a *száraz* került. Az alsó hegyen volt a *víz*, balra a *nedves*, jobbra a *hideg*. A meleg így szembeállított a hideggel, a nedves a szárazzal, mint a tűz a vízzel. A meleg és a nedves között volt a *levegő*, a *hideg* és *száraz* között a *föld*. Az égitestek esetében a felső csúcson volt a Hold, tőle jobbra, az óramutató járása szerint: Vénusz, Merkúr, Szaturnusz, Jupiter, Mars; a jel közepe a Napé volt. Az egyes égitestek és tulajdonságok és számok alá sorolt fémek és más anyagok mélyértelmű útmutatásokat tartalmaztak az alkimisták számára. (Az alkimistáknál *Salamon-csillag*, vagy *-kereszt* volt a neve.)

A két egymásra hatoló háromszögből álló hatágú csillag ábráját a bibliai zsidóság is szent jelvényként használja *Dávid-csillag* néven, a modern zsidóságnak pedig nemzeti jelvénye.

A hatágú csillag a magyar népi díszítványek közt és címereken is előfordul, azonban többnyire olyan formában, hogy fel- és lefele két-két ága mutat, oldalra egy-egy, és a szerkesztési vonalakat nem rajzolják ki.

A magyar nyelvben a nagyság érzékeltetésének, a (realista alapú) túlzásnak, túlfokozásnak a száma: *eszik hat helyett, úgy jó lakom, mint hat, hatókör* a nagyon buta ember és *hatókörös* a nagyon gazdag gazda, *hatot s mind nagyot* — ezzel jellemzik a sokat akaró, telhetetlen ember kívánságát; a meghatározatlan sokaság száma is: *beállított a hat nagy bőrröndjével*, ami fokozható a tizenhat és hatvanhat által, *jötték vagy tizenhaton* — feles számban jöttek, *eljött mind a hatvanhat rokonával*, stb.

Nyelvünkben a hatos szám a színezetét többek közt a *hatni*, *hatás*, *határ* hatalmas szavak első tagjával való egybecsengése alakította ki. Viszont nemzetközi használatban fontos mérési, szervezési, osztályozási kulcsszó lehetett; a mértékegységeket előszeretettel osztották hat részre, s

valószínűleg a Nap-kultusszal kapcsolatban jött létre egy hatos számrendszer, amely a tízessel kombinálódva kialakította a szumírok hatvanas számrendszerét: ezért áll mai napig az óra és a fok hatvan percből, a kör 360 fokból stb.

(A székely nemzeti rendszer, amely a XVI. századig még fennállott, ugyancsak hatos felosztást mutat. A hat "törzs" vagy "főnemzettség" neve Ábrány, Adorján, Halom, Jenő, Medgyes, Örcéz. Ennek különösen a helységnév-kutatásban van nagy szerepe.)

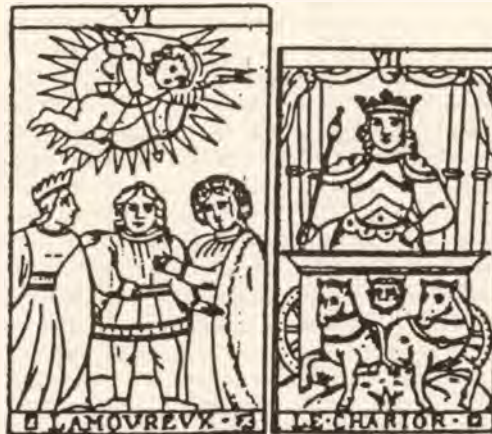
HÉT

Ha van szám, amely szinte kényszerképzetszerűen nyúgében tartotta a különböző kultuszok, szokásrendszerek, hiedelmek, babonák szemléletvilágát, szóhasználatát, stílusfordulatait, az mindenekelőtt a hetes!

A hetes jelentőségének a kozmikus, úgy is mondhatnánk, objektív (vagy objektívnek látszó) jelenségek vetették meg az alapjait: a Hold-naptárnak a Hold-fázisok hét napos ciklusaira alapuló időbeosztása, az égbolton szabad szemmel látható mozgó égitestek, *planéták* száma, és mondjuk, a szivárvány hét színe (vagyis: hét főszíne), de a lantnak is hét húra volt, Thébának hét kapuja, hét Heszperida az aranyalmák földjén, az égnek hét szférája, Niobé hét fia és hét leánya, Apolló ünnepét minden hónap hetedik napján tartották meg, az ünnepek Kínában is a hetedik napra estek, Buddhának hét jelvénye volt.

Hajdanán igyekeztek mindenben kimutatni a világot és a dolgok szerkezetében a hetes elvet, azért volt négy föld és három menny, mert összegük a hetesben a mindenséget tartalmazta; a világ a tér hat irányának — lent, fent, elől, hátul, jobbra, balra — és az időnek az együttese.

Az eskü, a tanúskodás, a megtestesülés száma. A rabszolgák a bibliai színtereken hét év után fel-

szabadultak. Az úr negyediziglen büntet és hetediziglen jutalmaz.

Csak hogy "a Sátán az Isten majma", az istenség torzképe, ezért a hetes a Sátánnak, a gonosz, a gonoszok, és beszélünk *hét főbűnről*.

A hetes ambivalens jelentésének a kialakulásához részint gnosztikus, ezoterista matematikai spekulációk járultak hozzá, mivelhogy a *háromnak*, a szentség számának, és a *négynek*, az anyagi világ-jelzőjének az összege. Am összege a hatosnak és az egyesnek is, vagyis a *sokaság* és az *egység* jelszámának, végül, mint az 5 és 2 összege: a *harmónia* és a *meg hasonlóság* "dialektikus egységének" a száma. (A gnosztikusok az 5 és 7 között már csak azért is mindentek össze-függéseket kerestek, mert *dua* ötöt jelent ógyiptomi nyelven, *duo* viszont latinul kettőt. Táblázatokat készítettek, hogy például: 1:2=0,5 és viszonttag 1:5=0,2 stb., stb.) Egyiptomban, ahol az időszámítás tíz napos egységekkel számolt, azaz *dekádokkal*, azért operáltak a holdnegyed (hét nap plusz valami) fogalmával is.

A hetes szám a magyar népköltészetben, hagyományokban, szóláskincsben ugyancsak erősen jelen van. Amíg a hatos a "próza" és a közönséges túlzás, vagy fokozás száma, addig a hetes a fantasztikusé, a mesebelié, az irracionális méretké. Lásd *hétmérföldes csizma*, *hetedhétországon túl*; ha valaki szép, vagy erős, a bűvös fürdőből, vagy ételtől *hét-szerte szebb és erősebb* lesz. A ráolvasások *hétfele*

hétnyavalyáról beszélnek, *hetvenhétfele* hideglelésről, a sárkány leggyakrabban hétfejű, a hetedikként született gyerek bővebben van ellátva mágikus képességekkel. "Ha hét lelked van, sem félek tőled."

A hagyomány *hétmagyarnak* nevezte az első vezéreket, és hét törzset tartottak számon (valójában több volt). *Hét országra* szólt, ha valami híressé vált. Az embernek *hét bőre van*, ha *hatot lehúznak*, még egy *marad* ugyan, de épp ezért a nép véleménye szerint *senkiről sem lehet hét bőrt lenyúzni*.

Az ugor, különösen a vogul népköltészet tobzódik a hetes számban... az ezüstsarkú hetedik ajtót hétszer nyitotta ki; hétszeres lakattal összerótt ház; a vaskard 7 legyintésével a 7 kergő föld 7 közepébe verdesi le; éj menése hét óráját hétképforgatom; hét napi járóföld; vastestű 7 menkű, vastestű hét fejedelemhős; hét hajú hajas fej; hét lovas istálló; nyusztos hátú hét hegy; hétté álló tűz, lúdbukdácsló hét patak; és hétcobolymagasságú rezes vasmanó.

Középkézsi törököknél az ifjúnak tudnia kell hét felmenő őse neveit; a kalimnak, a lány vételárának 7, 17, 27, 37, 47, 77, vagy 100 darabból kell állania... a halotti tor 7 napig tart... az oszmánoknál szívbeli bánat ellen vizet kell meríteni 7 hullámból és 7 kútból. A csuvasoknál 77 féle nép, nyelv vallás van, ugyanannyi világ és tenger. Káromkodásul mondják, hogy *hét föld fenekére menj*, vagy *hét kötőfék hosszút menj* (ennyire van az alvilág).

Az ógyiptomi mitológiát az első korszakaiban a 4 és szorzatai hatják át, később náluk is előtérbe kerülnek a hetes és szorzatai. Mindenütt hétszer kell valamit recitálni, ahol előbb a négyes szerepelt. A régi templomi ceremóniáknál négyeszer, a későbbiekben hétszer kellett a szent tehenet körbejárni. Az alvilágban Oziriszt 14 darabra vágják, vagyis kétszer hétre, az alvilág kapuinak a száma 21, vagyis 3x7, a halott bírának száma: 42.

Mezopotámiában a hatos és tízes számrendszer uralkodik, de a hetes kultikus jelentősége mégis feltűnően nagy. Babilóniában hét a világrészek, az égi zónák, a szelek, fémek, színek száma. A rossz szellemek száma is 7. A zikkuratok, vagyis "lapos piramis" (csonka gúla) alakú templomok hét emeletesek.

Van némi szerepe az indiaiaknál is, de a görögöknél mindenekelőtt Apolló kultuszában feltűnő. Az apollói ünnepeken mindig hétszemélyes kórus lép föl. Apolló és Artemisz egyesült kórusában 7 fiú és 7 lány szerepelt. (A kolozsvári református teológiának is van septuale-je; héttagú kórusa.) Különböző hitrege hősök családjában csakúgy szerepel a hetes szám, mint a szertartásokban. A Hekaté-Szeléné-Perszephoné kultuszban hétszeri mosdás volt előírva, hét imát kellett mondani. Dionüszosz ünnepe hét napig tart, s az emlékére tartott bőjt is. Athéni sereg sosem indult hadjáratra a hónap hetedik napja előtt... Hét a világcsoadék száma stb.

Feltűnő, hogy a kínaiaknál, a régi keltáknál és az amerikai mayáknál a hetes jelentősége és gyakorisága ennél sokkal kisebb.

A magyarban a hét a dicsekvés, nagyotmondás, vagyis a *hetvenkedés* és a *hencegés* száma is: "Hetet egy csapásra". Több nyelvész azonban véletlennek tartja a *hetvenkedés* és *hencegés* szavak hasonlóságát a *hét* számmérvhez. Annál meglepőbb, hogy a már említett Pöpl Vuh-ban a dicsekedő mitológiai személyek neve szintén kapcsolatban van a 7 jelentésű szóval... Például *Hétpapagáj*nak pusztulnia kell hencegéseiről.

A hét minálunk azért is határszám, mert vele kezdődnek számsorunk mélyebb etimológiai vizeket felkavaró problémái is. Előrebocsátom, hogy szerintem a *hencegés* szóban ugyanolyan számnév-képzéssel van dolgom, mint a *kilencben* és *harminc* képződésében, valamint a kiszámoló versek *incipit* s hasonló elemeiben.

Mint művelődéstörténeti érdekességet említem, hogy most elenyészőben lévő évezredünk első évtizedeiben magyar földön működő, majd vértanúságot szenvedő Gellért püspök — akiről a Gellért hegyet elnevezték — *Deliberatio*... (kb. 1044-ben íródott) című művében nemcsak a számokhoz kapcsolódó filozófiai fogalmakkal foglalkozik, hanem szám-misztikával is, különösen a 7 és a 12 vonatkozásai érdeklik. Ezzel többek között Bodor András foglalkozott minálunk. (Lásd T. Tóth-Szabó: *Matematikai műveltségünk keretei*, 1988. A 87-88, és a 181-182. lapokon.)

EZERSZÁZ

A magyarság 895-ben azon az úton, melyet hadai egy esztendővel előbb tettek meg, háznépével, szolgálóival és barmaival megérkezett a Dunához. Utját hihetőleg akadálytalanul tette meg, mert ha egyik-másik zsupán a felvidéken ellenállani akart volna is, nem volt hozzá elég ereje. Az egy számbavehető hatalom, mely a magyarokat útjukban feltartóztathatta volna, a morva fejedelemség volt; de a harcias Szvatopluk már nem élt, fiai pedig egymással viszázkodva, tétlenül nézték, hogyan foszlik szét apáik birodalma. Épen a magyarok beköltözése évében szakadtak el Morvaországtól a csehek s esküdtek hűséget a német birodalomnak (895. július havában Regensburgban). A magyarok tehát egyszerre csak Pannoniában termettek s Székes-Fehérvár környékén üteve sátorot, lassanként a Balaton partvidékein levő legelőkön oszlottak széjjel. Lehetek vagy százezeren, többen semmi esetre sem.

Pannonia szláv és germán lakosai meglepetve vették észre az új vendégeket. Ez a pannóniai lakosság nem lehetett valami nagy, de mégis falvakban letelepedve, földjeit művelgette s itt-ott, különösen a balatoni hegyek lejtőin, szőlőt is termelt. Pannonia parancsnoka ekkor Arnulf rokona, Liutbold volt, ki a karinthiai és bajor részekben is kormányzott, Ostmark élén pedig a vitéz Aribó állott; de ezek egyike sem támadta meg a jövevény magyarokat. Valószínűleg, mert a német birodalmi politika a morva fejedelemség gyengítését célozta, melyet hathatósan elősegíthetett az újonnan érkezett nép közelsége. A magyarok nem bántották a teljesen elszegényedett lakosságot, mely bizonyára ha nem is készséggel, de kénytelen-kelletlen meghódolt nekik. Nem zavarták ki lakóhelyeikről, ők maguk sátorokban élve megelégedtek azzal, ha a benszülöttek némi adófizetésre kötelezték magukat. A magyarok egyáltalában nem telepedtek le falvakba vagy városokba; készen voltak arra, hogy ha a szükség parancsolja, földszedik sátraikat s tovább vándorolnak.

Nagyon téves felfogás az, mintha Árpád és a magyar nemzet azzal az eltökélt szándékkal lépte volna át Pannonia határait, hogy itt állandó hazát biztosít magának. Ez aligha fordult meg a honfoglaláskori magyarok eszében. Nekik barmaik számára legelők kellettek s alkalmas vizek, a hol halászhattak.

(Borovszky: A honfoglalás története. Budapest, 1894.)

VERESS MIKLÓS

Holtunkiglan

Bezárkózom: gyerek kuporodik úgy egybe mintha anyja méhében volna álomban uszkáló embrió zárja be magát így a burokba szerelmemmel egyágyonis így igen így gömbölyödünk gurultunk sosem szorongva csak bezárkózva a halál elől így bújtam az ágyban vacogva nagynénikémhez mert anyám máshol alutt és aztán soha többé nem kikuncogta nézések ebből mégis férfi lesz a családnak már füttydezik pedig csak pisilnem kellett de álomban azt sem mertem és bezárkóztam a negyvenkét fokos lázbahunnét a gerincsipolyozás vett elő hogy esmétlegesen reátérjek ama hadiútra mely voltaképpen az élethez vezetne halálomig vezeklésingben azért hogy tudósbérnyegeimet is csak addig verte a gennyes eső amíg kivirágzott a tudógyulladás csipkebokra melynek tüskéi máig is verdesik mellkasomat a pécsi klinikán ellopták papucsomat a nagy gyerekek hiszen minek annak papucs aki meghal vagy bolond lesz és fölpofozott a kedvesnővér előzőleg apáca mert nem akartam a sonkát enni a beküldött csirkeleves helyett és igen haza akartam Húsvétra menni hogy azt mondják mint egy kis kulák mert tizenhatról tizenkilóra hízlaltam föl magamat hogy megint valamivel közelebb legyek a halálhoz miközben azt hittem távolodtam igaz azt mondták anyámnak hogy egy százalék a reménye s abból egy az épelméjűségem még ma is mosolyognak ezen akik életben maradtak igaz kevesen és én úgy maradtam élve hogy bezárkóztam a halálba és belülről éltem azt ami megtörténhetne vagy történik most is velem szinte álom: bolond kolomp didereg hátha elijeszti a rémeket is később az esti mezőkön amint lépked vala haza szolgálgyerekként két tejeskanállal a pusztákon által bár fiatalúr mondja a bögyös asszony a fejőszéken és odafordul habzik a tej a bögrében és lefelé néz a gyerek oda ahol a mellbimbók rügyeznek a fiatalúr simogatja a sző egészen Alsóbogátig csillagrügyezés az egeken is az úrficselédnek hajnalban kenyérsütés a nyírott puszpángok aljában kemencelángosok aztán iskola na fiam mondd el az Alföldet — halálfélelem ti meg tahók hát egy negyedikes szavalhassa helyettetek Petőfit valami veszekedések szünetben ma mikor jössz papást mamást játszani tudjuk hogy tudnál papást mamást játszani mit gondolsz láttunk láttunk láttunk és a kastélyban a kulcslyuk nézd hogy bírja még az öregem súgja az ezredes fia miközben odabenn zakatolnak a bakancsok és szétveti combját a nős század őrmestere úrfi egy bögre tej habzik na papás mamást is tudnál már látod szájadban pedig csak keserű íz kissé édeskes mint amikor a halastóhoz igyekeztek hol a bokrokat tövig rágták a kőrishogarak: később sokkal később kipakolod halott anyád lakását és ez az örökl-örökl kőrishogáriz a szádban most és mindörökké Ammen

Halottnézések: aszonták amikor feleségem bevásárolta anyámnak a fekete cuccokat szóval mindent hamvasztásnak előtte a kaposvári te-

metőcselédek hogy minek az a melltartó igen nem volt már melle anyámnak de arra gondoltam azért elfogadhatták volna csak ne mondják ha nem is kell mert akkor minek az egész hóbelevanc is a fekete bugyi harisnya cipő ruha úgys meztelenül megy bé oda és a többi majd kockán elosztják így csak egy melltartó maradt a kezemben a többi elhamvadt és ott van az urna egy falba bezárva kérdezte is tornaijóska-aköltő hogy micsináltál ott a temetőben amikor autóval kimentünk virágoskaposvártól direkt from hogy kaposvártól mert ezt anyám is így mondta amúgy szuloki születésű egyszóval nem hitte el senki hogy el tudom még mondani a miatyánkot meg az üdvözlégymáriát énistenemuram mit gondolnak mások az ember felől akiket nem is sujtasz annyira igaz tüzes szeke-reen nem is röpítéd őket habár illéskedni akarnak a hiszekegyet már nem szoktam elmormolni csak akkor minden a fejembe szölik annak helyébe ami elbujdosott onnét és szemem elgurítom hogy lássák anyámat mert nem volt koporsó ahol nézhettem volna de a többieket azokat láttam ahányhoz oda kellett mennem karonfogva valakit feleséget anyát hogy roska- dozzon és fölsikoltson: nem nem ő az nem nem lehet nem ő az és valóban én aki láttam tudom — nem ők voltak azok csak kisminkelt változatai valakiknek akik belenéznek a koporsóba és elszörnyednek mert hozták az ünneplőt a fekete öltönyt vagy kosztümüket nyakkendőt avagy melltartót de már a torra készülődnek fekete bugyiban fekete melltartóban mintha mindnyájan mink lennénk akik visszanézünk magunkra: a föltámadott élők akiknek cuccait kukások szedik szét lomtalanításkor és nem is mondják hogy: Ammen

Szerelmes feleim: ha előbb olvasom el — én balga ifjú — Pázmány Pétert mintsem Sartre-t akkor rájöhettem volna volt arra is: mivége föltalálni az egzisztencializmus végső szabadság elvét és tanulmányozni azt egy olyan országban amelynek címerében csak véletlenül a korona mert különben csak kard vagy kötel és megértettem kollegámat ki elég kietlen ember vala de sápadtan imbolygott be a redakcióba amikor mellé zuhant egy öngyilkos csupán a második emeletről ám majdnem agyonütötte őt is ergo könnyebb olyanoknak mint én volnék hogy már annyiszor haltak meg életük előtt is — mert képzelem — mint ahányszor utána mert ahogy mond a fordító Pázmány egy másik szövegében: a halálhoz ha ma nem vagy kész holnap mint lesz merész de nekem mégis csak azt mondja végezetül hogy: ha láttál vala halálra szánt embert: megdondold hogy azon úton kell néked is elmenned — igen győnge a rím jobb ha csak prózában a makámához érteni illik és végigélni a halált amire Arany azt rimelte: alá hát igen alámegyünk alárejtekezünk a halál szárnyas angyala költ ki bennünket is úgy röpülünk és azt hisszük ez a szabadság holott ki tudná ha nem adják ki már megholtak élőként bizonyosságul: csak halálunk árán válthatjuk meg halálunk azt mondja a századvég: ez a 22-es csapdája vagy patkányfogó én csak bezárkózom a halálba mint egy buborékba most már és úgy nézek ki mint Bosch teremtményei a holtakra akik a törekeny hejón kívül mozognak még és azt hiszik én vagyok meghalva holott semmi más nem történülhet mint hogy itt fulladok meg mint ősbogár a gyantában melyet majd borostyánnak hívnak bőrláncon fityegek két anyányi mell közt csodálkozó szememben százhetvenhétszeresen tükröződöm magam ahogy az aranyfényből visszavetődik amit látok de már akkor senki halottat és furcsa mancsaimat mint mosakodó légy dörzsölöm össze egy némajátékban mintha kiimádkoztam volna megváltásul hogy: Ammen

PÁZMÁNY PÉTER

Az halálról

(részlet)

Salamon bölcsességgel, Dávid szentséggel, Sámson erősséggel, Absolon szépséggel, Ábrahám engedelmességgel, Mózes szelídséggel, mind Isten, mind világ előtt tekintetek voltak. A pogányok között Plátó és Aristóteles elmés bölcsességgel tündöklöttek; Cicero és Demosthenész ékesen szólással egyebeket megelőztek; Hector és Hercules vitézek voltak; Alexander és Julius győzelmekkel a földet megtöltötték. Ezek és ezekhez hasonló, mindnyájan megholtak. Sem bölcsesség és szentség, sem erő és szépség, sem kincs és gazdagság, sem uraság és birodalom, sem ifjúság és hatalom senkit a halál nyilaitól el nem rejthetett; fullánkjától meg nem menthetett. Annak okáért akár mely hosszú életű atyákról is azt olvassuk, hogy végre megholtak.

Amely halotról a mai evangélium emlékezik, idejének virágzó szépségében, ifjúságának erejében volt; özvegy anyának egyetlenegye volt; nemzeti gazdag volt; azért találkozott ennyi kisérről. De sem idejének ifjúsága, sem anyai gondviselésnek szorgalmatoskodása, sem értéke és gazdagsága meg nem menthette a haláltól.

És hogy régi dolgokról ne szóljunk; akik ezelőtt száz esztendővel; mit száz esztendővel? húsz vagy harminc esztendővel ebben az országban tisztekel és értékkel fényeltek; akik ebben a városban laktak; ezeken az utcákon jártak; ezekben a házakban éltek; gazdagságot gyűjtöttek; vígan ettek, ittak; mindnyájan megholtak. Valakik most itt jelen vagytok, rövid idő forgásában egytől egyig meghaltok; úgyhogy legfeljebb negyven vagy talán csak harminc esztendő után, egy sem él közületek: száz esztendő után, pedig azt sem tudják az utánunk valók, ha voltunk-e a világon? Sőt, akik most ismernek, holtunk után úgy emlékeznek rólunk — úgymond Szent Jób —, mint álomban látott dologról. Amely házakban most laktok, mely szépséget most bírtok, amely tisztet most viseltek, azok mind másra szállanak: kik tirólatok annyit gondolkodnak, mennyit ti gondoltok azokról, kik ezeket a házakat építették, és száz esztendő előtt bírták; azaz csak neveteket sem tudják; és mintha soha sem éltek volna, feledékenységre leszek.

Tehát elvégzett, másolhatatlan rendelés, hogy egyszer mindnyájan meghaljunk. Testamentomban hagyott örökségünk az, hogy meg kell halnunk. Erre nézve a Szentírás a halált oly útnak nevezi, melyen földbe kell

menni mindenkinek, valakik földből építették.

Akik a halál képét írták, formáját úgy rendelték, hogy abból megismertetnék mindnyájunk állapotja. Szem nélkül írván a halált, azt példázták; hogy a halál méltóságra nem néz: személyválogatás nélkül pápát, császárt, ifjat, vént, szegényt, boldogot egyaránt elviszen. Fül nélkül írván, ismértették; hogy senki könyörgését, supplicálását, sírását, rívását elő nem vészi: a bölcsök okoskodásait, az ékesen szólók hitetéseit, a prókátorok mesterséges fogását fülbe nem ereszt: senki óhajta, senki jajgatása, senki könyörgő vagy hízelkedő szava nem fog rajta. Meztelen írván, jelentették; hogy semmi szépségen és gazdagságon nem kap: senki kincsét és ajándékát bé nem veszi. Végezetre kezében egy nagy kaszát vágólan írván, és a

Pázmány Péter
Magyarországi Emlék

mellé ilyen mondást függesztvén: Senkinek nem kedvezek; arra mutattak, hogy valamint a kaszás a füvekben válogatást nem téveszt, hanem, noha egyik magasabb a másiknál, egyik szebb a másiknál, de egyaránt mind levágja, egy rakásba hányja: úgy a halál nem nézi, hogy emez hatalmasb vagy gazdagb, szebb vagy ifjabb, erősebb vagy bölcsőbb; hanem egyenlőképpen lekaszál, földhöz vér, és oly egyarányúvá téveszt mindeneiket, hogy a holt csontok között megválogatható különbsége nem marad az embereknek. Azért végzésből ment ki: változatlan és múlhatatlan törvény, hogy egyszer mindnyájan meghaljunk.

Szent Pétertől fogva nyolcadik Urbán pá-

páig, úgy tetszik, kétszázharminckilenc pápa volt. Ha meg nem feledkezem a számlálásban. Julius császártól Constantinusig negyvenkilenc császár volt; Constantinustól a Nagy Károly császárig harminckilenc; Károlytól első Rodolfusig huszonhat; Rodolfustól második Ferdinandig tizenhét: egy sommában, Juliustól fogva százharminc császár volt. Ezeket mind lekaszálta és halomba rakta a halál. Mert szinte olyan minden világi felséges méltóság, mint a Nabugodonozor képe, melynek noha feje arany, keze és melle ezüst, hasa és tompora réz, ina pedig vas volt: de lába, feje és talpa, melyen állott, romlandó cserép volt, és egy kis kővecskével mindenestül földhöz veretett.

Azért ha ennyi tudós, szent, hatalmas, gazdag, nemzeti, győzedelmes emberek megholtak: méltán részegnek, azaz éstül fosztottnak nevezi Isaiás, aki azt alítja, hogy csak egy szempillantásig frige legyen a halállal.

Nemcsak akkor halunk meg, amikor életünk föttára jutunk: hanem valamíg élünk, naponként halunk; nevedésünkben fotton-fogy életünk: elveszettünk, valami üdönk elfolyt. Azért mondotta amaz okos asszony Dávidnak, hogy mindnyájan meghalunk és mint a vizek, folyton folyunk. Erre nézve ördögi családságnak nevezi Szent Gergely, hogy ennek a mi folyóvizünknek felső részét megfagylalván, azt tettet, mintha nem folyana, mintha vesztig állana: maga a vizek a jég alatt mind folynak.

A halál nem egyéb, hanem életünk elfolyása és fogyása. Mivel azért a mi életünk mindjárt kezd folyni, mihent születünk: bizonyos, hogy mindjárt halni kezdünk, mihent világra jövünk. Erre nézett Seneca, mikor a mi életünket folyó órához hasonlította, melyben folyton-foly, és a fölső üveg-ből fotton-fogy a por: akkor végződik az óra, mikor az utolsó por leesik; de az élet régen folyt. A mi életünk is mindenkor fogy: a halálon végződik utolsó szempillantása. Azért nem jó számtartók — úgymond Szent Ágoston —, akik nevedni mondják esztendőnk, mikor tovább halad halálunk: mert azt kellene mondani, hogy mennél tovább élünk, annál inkább fogynak esztendink. Mivel életünk kezdete, halálunk eleje, és ottan fogyni kezd, mihent nevedni kezd esztendőnk.

Az üdő és a halál vetten-vészi részeit életünknek. Gyermekségünk elfogy, mikor ifjúságot érünk: ifjúságunk meghal, mikor emberkorra jutunk: megállapodott emberségünk véget ér és elolvad, mikor megvénhedünk, úgyhogy ez a mindennapi fogyás nem egyéb hosszú halálnál: és mikor vége lesz egész életünknek, vagy inkább egész halálunknak, akkor szűnünk meg a halástól.

Pályázati felhívás

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Fehér-megyei szervezete pályázatot hirdet egyfelvonásos színdarab megírására a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium fennállásának 375. évfordulója méltó megünneplésére.

Pályázati feltételek:

- a színdarab témáját a Kollégium történetéből kell merítenie
- diákok és tanárok által előadható legyen

Kérjük a pályázókat, hogy műveiket jelíggel lássák el, nevüket, címüket pedig ugyanazon jelíggel ellátott lezárt borítékban mellékeljék!

A nyertes pályaművet 500.000 lejmel jutalmazzuk, a második díj 350.000 lej, míg a harmadik díjért 250.000 lej jutalom.

A kéziratokat 1996. szeptember 1-ig kérjük az EMKE Országos Elnöksége címére beküldeni:

EMKE

3400 Cluj-Napoca
str. Pavlov nr. 16/6
jud. Cluj

Az ünnepélyes eredményhirdetésre a díjnyertes pályamű bemutatója alkalmából kerül sor Nagyenyeden, melynek időpontját külön közöljük!

az EMKE Fehér-megyei szervezetének elnöksége

BÁNKI ÉVA

A tizenkettesekbe rendezett értelem Bolyai János és az Üdvtan

"Ha tanom a magyar forradalom előtt bár egy-két évvel világot látott vagy bár a forradalom kezdete előtt egy Kossuthal s az olyasokkal bár egyszer-kétszer szólhattam volna, reményem, a magyar gyászos forradalom kiütésének eleje vétetett, s a nemzet törekedése jó irányt vett volna"¹ — korholja önmagát a magyar forradalom kitörése után Bolyai János.

Milyen tanról van szó? Mikor kezdett el Bolyai az *Üdvtan*, egy társadalmi utópiát is tartalmazó enciklopédikus mű, ahogy ő nevezte, egy gonosztól megszabadító Terv gondolatával foglalkozni? Az üdvre való hivatkozás már az 1832-es német nyelvű "lemburgi fogalmazvány" szövegébe is bekerült², de Bolyainak az az elgondolása, hogy az emberi tudás egészét felölelő művet alkosson, Benkő Samu szerint csak az 1840-es évek elejétől származik³. A legjárhatóbb útnak az látszik, ha a művet először a Bolyai-geometria filozófiai következményei felől próbáljuk meg értelmezni.

I. Az ellentmondásmentes logikai rendszer — a gondolkodás keretei

"Euklidesz foltja", vagyis az V. posztulátum, a párhuzamossági axióma, amit már az ókorban sem tartottak igazi axiómának, megbízhatóságát régiesen geometriai feladat (a megoldással kísérletezők közt találjuk a perzsa költőt, Omar Khajjámot és Bolyai János édesapját, Bolyai Farkast is) — holott bizonyossá vált, hogy az V. posztulátum elhagyása nélkül is felépíthető lenne egy ellentmondásmentes geometria. Felépíthető lenne, amennyiben a vizsgáló számára logikailag és filozófiailag elfogadható volna két egymástól különböző geometriai tér fogalma. Két teljesen ellentmondásmentes geometria elfogadása — ahol a rendszer minden állítása ellentmondhat egy másik ellentmondásmentes rendszer minden állításának — az arisztotelészi logika státuszát kérdőjelezte meg, és már előrevetítette a modern matematika egyik alapfeltevését: a geometriát nem lehet többé a priori meghatározni⁴. Az euklideszi geometria törvényei többé nem az emberi gondolkodás megváltoztathatatlan törvényei. Ennek az állításnak a filozófiai és morális következményei vezettek a nem-euklideszi geometriák erkölcsi diszkriminációjához a századfordulón. Bolyait nemcsak Magyarországon nem értették meg, a nem-euklideszi geometriák létrejötté, az a priori térfogalom elvetése egész Európában elfogadhatatlan-

nak látszott. Dühring azzal vádolta Gausst, hogy a geometria a nem-euklideszi geometriák felfedezése után misztikus megvilágításba került⁵.

Hogy elmélete megalkotása során mennyiben volt tisztában Bolyai egy új, ellentmondásmentes geometria megalkotásának világnézeti következményeivel — nem tudjuk. De az Üdvtant már egy új fajta bizonyosság megszerzésének vágya hevíti:

"Általában abban a korban élünk, melyben virrad az emberiség hosszas sötétségbeni mély álomba volt merülése (álomkórása, lehangoltsága) után, a fattyú felvilágosodás helyét az igazi fölvilágosulás kezdi elfoglalni, betölteni, mindenfelé élénkebb nyüzsgés, ipar, szorgalom, új tanálmányok nyoma, jele, habár is (magamig) a legérdekesebb, — fontosb kérdések-feladatokra nézve legtöbbszörre még mind csak álomdörzsölte szemekkel homályban tapogatózás, tévelygés, zavar, chaos uralkodik a földön, melyben a jó a rossztól még nem tud különböztetni, ismertetni, választatni, nem lévén egyszerű, biztos, józan elvek..."⁶

A 19. század számos természettudósa, köztük Ampere, Bolzano is úgy döntött, hogy természettudomány vagy matematikai kutatások helyett szellemi energiákat a "biztos, józan elvek" keresésére fordítják.

Bolyai János a rend újjáteremtésének, a recreatióknak ezt a lehetőségét a nyelvben látta meg. Nagyszámú címlaptervezete szerint az Üdvtan legelső és legfontosabb alkotórésze a Nyelv, ezt követik fontosságuk sorrendjében a következő "tudományok": a Nyitán (mennységtan), a Széptan és a Jótan, Bolyai egyébként csak ezt az utóbbit tekintette filozófiának. Az Üdvtan zérussal jelzett kezdete, a "Nyölv" két fejezetre, a magyar és géber nyelvre, vagyis az algebrai szimbólumok nyelvére tagolódik. (Egy másik felosztásban idesorolja az Oktant, a logikát is). Másol Jeltan-nak is nevezi ezt a részt.⁷

Bolyai egy másik feljegyzése szerint az ideiglenes Üdvtant és a tökéletes Üdvtant épp a nyelv különbözteti meg. Az utóbbi, a még el nem készült Tökéletes Üdvtan majd a tudományok igaz eredményeit fogja közvetíteni egy tökéletes világnyelven. A szinonímák, a logikailag igazolhatatlan nyelvtani többértelműségek, a homonímák egy erkölcsileg is átláthatatlan és zavaros világba vezetnek, zeneszerzői dolgozatában Bolyai Farkas is egy olyan "akár mathézisi akár musikai lélekkel készült világnyelv" szükségességéről beszél, ahol egy

szó csak egyetlen fogalmat jelölhet. A nyelvi burjánzás vagy nyelvi pongyolaság Bolyai János szerint nemcsak jeltan-i hiba, hanem a bujaság, erkölcsi kudarc, a felesleges politikai vakmerőség melegágya. Bolyai kapcsolatot tételezett a Széptan, az éledelet (gyönyör) és a nyelvi jelölés pontatlansága között. A nyelv egykori, ősi tisztaságát az irodalmárok rontották meg, ez a "felesleges elmelegettetés"⁸, felelős a 48-as forradalom kirobbanásáért. Kifejezni valamit — jelelni — Bolyai János szerint annyit tesz, hogy akarunkat helyes módon vonatkoztatottuk a valóságra.

A közös szempontjából Bolyai a nyelvészeti vizsgálatait tartotta a legtöbbre. Hogy visszaállítsa a valamikori, logikailag egyértelmű, a Széptan és a gyönyör, vagyis a költői nyelvhasználat befolyásától meg nem rontott nyelvet, a magyar nyelv gyökérszávaiból egy univerzális, tiszta és tökéletes nyelvet akart alkotni⁹. Abafáy Gusztáv és Benkő Samu a kibernetika és a logika egyik korai úttörőjeként tartják számon Bolyait.¹⁰

Univerzális nyelv, beszélő gép, a nyelv logikai törvényszerűségeinek kutatása a 19. századi erdélyi művelődés hagyományos kérdései közé tartozott. Bolyai nyelvészeti fejtegetéseit úgy is tekinthetjük mint, egykori filozófiatanárával, a Közönséges logika szerzőjével, Köteles Sámuellel való polémia. De nyelvfelfogásában egy nagyon lényeges vonás megkülönböztette Bolyait a korszak erdélyi nyelv tudósaitól és enciklopédia-szerzőitől. Bolyai a nyelvhasználat morális kérdését nemcsak a "csínyre" és a nemzeti nyelvre vonatkozóan ítélte fontosnak, hanem a nyelv logikai tisztaságát, egyértelműségét elengedhetetlennek tartotta az üdv és a tökéletes állam létrejöttéhez...

Bolyai "egyszerű, biztos, józan elvekből", zárt, ellentmondásmentes axiómarendszerből próbálja az emberi együttélés szabályait meghatározni: így kapcsolódik a tudás alapjait rögzítő enciklopédiához egy ideális emberi együttélést szabályozó társadalmi utópia. Bolyai mindenhol a nyelvi jelek "kénytelen", valóságtól független voltát hangsúlyozza — melyek egy logikailag tökéletesen ellentmondásmentes rendszer alapköveivé válnak. Bolyai "tökéletes közállományaiban" a nyelv, a nyelvi tökéletesedés helyettesíti a technikai fejlődést és a politikát. De ezen kívül a helyes nyelvhasználat az emberi közösség és a beszélő, az Alapító létezményét is rekonstruálja.

II. Az üdv

Az utópia, egy érzelmi világot és társadalmi szokásrendszert megváltoztató Terv nagyon sokszor lehet nyelvvalapítás is, Roland Barthes a falanszterek megálmodója, Charles Fourier-t ilyen nyelvvalapítónak tekinti¹¹. Fourier kéjsóvár és vidám falanszterei és Bolyai komor, aszkétikus "közállománya" között látszólag nem sok hasonlóság van — holott mind a kettő szexuális utópia: a társadalmi tökélyesülést a nemi kapcsolatok radikális átszervezésétől várja.

Theodor Diamant, francia utópista, Fourier követője már 1834-ben, Bolyai János katonatiszt-évei alatt megszervezte Romániában az első tizenkettes csoportokból álló falansztereket. A tizenkettes szám, a tizenkettes csoportokba szerveződés megjelenik Bolyainál is, ezt tekintti Pándi Pál Fourier és Bolyai felületes összehasonlításakor az egyik legfontosabb egyezésnek¹². Holott a tizenkettes szám kultuszával kapcsolatban nem kell feltétlenül átvételre gondolni: Fourier és Bolyai érdeklődési körének hasonlósága alapján valószínűnek tartom, hogy egymástól függetlenül is vonzódtak a püthagoreus szám-misztikához.

Mind a ketten rendkívüli jelentőséget tulajdonítottak a számoknak és a számelvűségnek, szívesen kísérleteztek a hagyományos szövegvilág összefüggéseit átalakító "új jelölésekkel". A logika és filozófia iránt érdeklődő Fourier is kidolgozott egy új hangjegyírást, és foglalkozott Bolyaihoz hasonlóan az univerzális nyelv gondolatával. Bolyai János pedig nemcsak új betűtípusokért, saját maga alkotta helyesírási rendszerért lelkesedett, hanem prózai szövegeiben is gyakran használ albegrai jelöléseket. Címlaptervei láttán pedig úgy tűnik, átértelmezte a geometria és a művészi szépség között a 19. században vallott felfogást is. Bolyai címlaptervei, ezek a furcsán kicirkalmazott geometriai ábrák, talán műalkotásként felfogott geometriai bizonyítások (?), egy par excellence másik világ igazságát szemléltetik, egy kubista kép benyomását keltik.

Mind Fourier-nál, mind Bolyainál a szám-mánia, az újra meg újra előbukkanó számok (emercsorok meg számolása, összeadása, újracsorportosítása) az olvasót a hatalom, a megszervezettség és valami mágikus beavatottság érzésével tölti el. Utópiáik olyan részletesen kidolgozottak, olyan gondosan és szorgalmasan is megtervezettek, hogy úgy érezzük, a szerzők ezzel az aprólékossággal, szinte mániákus módszerességgel akarják az olvasóban "üdv" megvalósíthatóságának érzését felkelteni. Az Üdvtanban a világ, a földgolyó is számokká szerveződik: Bolyainál az üdv terjesztése érdekében a földgolyót is 12 részre kell osztani, és ennek 12 nagyvárosában kell a művelődés 12 radikális központját lét-

rehozni¹³. De ez Bolyainál csak az utópia és társadalmi "tökélyesülés" végcélja. Először a Tan kell átadni 12 tanítványnak, és ez a 12 tanítvány fog majd az üdv terjesztése céljából 12 fős csoportokat szervezni. A tizenkettes szám nemcsak a tanítványok vallási elhivatottságát jelképezi. Mivel az év hónapjainak, a nap óráinak száma is tizenkettő, a szakítás a tizes számrendszerrel birtokba veszi az időt is. Bolyainál a számelvűség a múltat és az időt is helyettesíti.

"Okosan és csinosan rendezett" terv szerint élnek Bolyainál a tökéletes Tan hívei. A gyerekek féléves korukban kerülnek a "köznevelő házakba", és ott leg gondosabb előtanulmányokat végeznek, hogy felkészüljenek a Tan tanulmányozására. A "tizenkettesekbe" szervezett idő a párválasztás időpontját, az egyéni életsorsot is meghatározza. Az ifjak huszonnégy éves korukig nem is tudnak a másik nem létezéséről. "Az így felnevelt férfiak és nők egy határozott helyen és időben megjelennek meztelenül, hogy senki testi hibáját el ne rejthes-

de még ezzel sem elégszik meg, a nyelvbe és a Tanba gyűjtött tapasztalatokat is meg akarja szabadítani az "ingerlés" minden fajtájától. Társadalmában a zenének csak a "mathe-sisi tökélytel" készült" elméletét tartotta volna meg, magát a zenét mint "ingerlőt", száműzte volna. Bolyai utópiájában a szenvedélyt, a nyelvi és esztétikai komponensnek is tekintett nemiséget épp annak nyomatókos tiltása hangsúlyozza.

A konspiráció, a több irányból induló szervezkedés célja a Gonoszról való szabadulás, az üdvösség elnyerése a Tan tanulmányozásával. A szervezkedés egyszerre indul meg a társadalom alsó és felső osztályaiban. Bolyai az első tizenketteseket az "alnépből" akarja megszervezni, de a Bolyai-hagyaték megőrizte a császárhoz intézett beadványtervezetét is. A szervezetben, a Tan megalapítóját, Bolyai Jánost kivéve, mindenki "tanász" és tanítvány egyszerre. A tizenkettes csoportokba szervezett emberiség a Tan tanulmányozására és a nyelv "tökélyesítésére" fordítja minden idejét. Az egyetlen jelrend-

tőrkív rendszerében a számok és "kényelmes jelek" diszkriminálják az időt.

Ebben a szervezkedéssel és konspirációval felépített rendben a múlt csak rossz példa, egy törvényen kívüli nyelv grammatikája, Bolyai utópiájában csak a jövő, az Üdv, a tökéletes társadalom, vagyis a jelrendszer az, ami tudományosan kutatható. Az emberek ennek a jövőnek a jelévé válnak, és életükkel, a tökéletes rendet jelképező tökéletes nyelvvel mintegy hozzáadódna a Tanhoz. A Tan a tökéletes nyelvet beszélők közössége, akik a végső, egyértelmű tudás megszerzésére törekednek.

Fourier a kombinált renddel, a vonzás és a dinamikus erők elméletével a mechanikai világkép társadalomeszményét teremti meg. A "vonzás" megszabja az egyén társadalmi helyét, emberi kapcsolatait, és összeköti a világegyetemet formáló erőkkel. Ez az "attraction", ami befolyásolja az emberi életutat, a jövőt örökös és harmonikus ismétléssé változtatja, amit a körfor-gás mintájára képzelhetünk el¹⁶.

li állapot, a természettudomány törvényei változhatnak, ezért elhanyagolhatóak — Bolyai rendszerében a jeleken kívül nincsenek mindenhol érvényes világerők, értelmes meditáció tárgyak csak a matematika és a jövő lehet. A jövő (a társadalom és nyelv) egyfajta örökké tartó igazodás a Tökéleteshez. Bolyai ezért nem fejezte be az utópiáját, és ezért nem alkotta meg soha a tökéletes nyelvet — hisz a befejezettség, a lezártág a konspirációs cél, a jövő tökéletes megszüntetése lenne. A Tan, ha alkotója létrehozza a tökéletes nyelvet, nem lehetne többé társadalmi utópia.

Az egyéni életsors, az Alapító önvallomása az egyetlen mozzanat Bolyai utópiájában, ami független a zárt és kényelmes jelek világától, a társadalmi utópia önkényesen választott axiómáitól. A zseni törvényhozó. Vallomása, életsorsának és küldetésstudatának bemutatása érvényesíti az önkényesen választott axiómarendszer, a nyelv törvényeit.

¹BENKŐ SAMU: Bolyai János vallomásai — In: BENKŐ SAMU: Apa és fiú Bp. 1978. 95-393. 264.

²SARLÓSKA ERNŐ: Bolyai János — a katona. — In: MTA Matematikai és Fizikai Osztályának Közleményei, Budapest, 1965. XV. kötet. 341-387. 369.

³BENKŐ SAMU: B. J. vall., 262.

⁴VEKERDI LÁSZLÓ: Bolyai János a matematikában és a történetírásban. — In: Bolyai-émlékfüzet (Kilátó) Budapest (Összeállította és szerkesztette Stear Gyula) 1985. 35-43. M. J. GREENBERG: Euclidean and Non-euclidean Geometries San Francisco, 1974. TÓTH IMRE: A nem-euklidészi geometria filozófiai jelentősége. — In: Korunk, 1960. 7-17.

⁵NEUMANN MÁRIA — SALLÓ ERVIN — TORÓ TIBOR: A semmiből egy új világot teremtettem. Temesvár, 1974. 30.

⁶BENKŐ SAMU: B. J. Vall., 282.

⁷BENKŐ SAMU: B. J. Vall., 282.

⁸BENKŐ SAMU: B. J. Vall., 322.

⁹Engel József, marosvásárhelyi orvos, nyelvész, A magyar nyelv gyökérszavainak a szerzője, a "gyökélmélet" híve, Bolyai kevés közeli barátainak egyike volt.

¹⁰ABAFÁY GUSZTÁV: Bolyai János nézetei a nyelvről és a gondolkodásról, az esztétikáról és a művészetéről. — In: Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1960. 15-35. BENKŐ SAMU: Nyelv és matematika (Ismeretlen fejezet Bolyai János Életművéből). Korunk, 1960. 1314-1324.

¹¹ROLAND BARTHES: Sade, Fourier, Loyola. Seuil, Paris. 10-11.

¹²PÁNDI PÁL: "Kísértetjárás Magyarországon." Az utópista és kommunista eszmék jelentkezése a reformkorban. I-II. kötet. Budapest. 1972. I. 391.

¹³BENKŐ SAMU: B. J. Vall., 359.

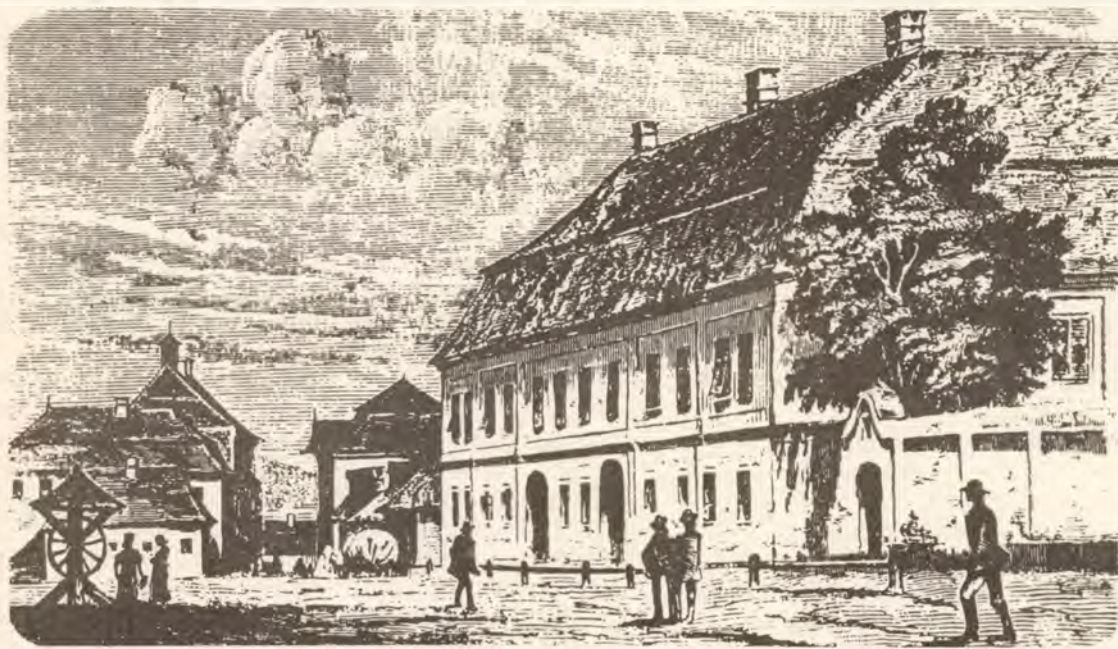
¹⁴BENKŐ SAMU: B. J. Vall.,

¹⁵BENKŐ SAMU: B. J. Vall., 282.

¹⁶CHARLES FOURIER: A négy mozgás és az általános rendeltetések elmélete. Ford. Lázár Guy. Budapest. 1977.

Befejező rész következik

A marosvásárhelyi Teleki Téka a múlt század közepén

se, és szabadon választanak élettársat magunknak. A házaspárok is 12-es csoportokban telepednek le, a számukra megépített utcákban.¹⁴ A polgárok azonosítószámokat viselnek. A tizenkettesekkel kapcsolatban nem túlzás a katonai szigor emlegetése. Bolyai nyilvánvalóan figyelembe veszi a császári hadsereg laktanyáiban szerzett tapasztalatait.

Fourier algebrai képzelőerővel szervezi számtani haladványba a különböző fajtájú nők gáláns csoportjait. Bolyai majd ugyanannyi figyelmet szán arra, hogy az az "éldelet" minden fajtáját kiirtsa a "tökéletes közállományban". A nemi élet redukálásában — mint a fenti idézetben láttuk — valami érzéken szemléletes és tablószerű mozzanat uralkodik. Máshol Bolyai részletekbe menően szabályozza a születésszabályozást, a társadalom nemi életét (ezek a részek kiadatlanok az Üdvtanban),

szerré szervezett emberiség a Tan élő konfigurációja.

Az egyetemes üveggyöngyjáték, az örökké tökéletesedő Tan legfontosabb alkotórészei, a Nyelv, a Nyitan, a Jótan és a Szeptannak nevezett esztétika. Ezek a tudás örök és megváltoztathatatlan alapelemei. A Meltant, a természettudományt Bolyai azért nevezi csak Melléktannak, mert ebben kívánja összegyűjteni a "korkívánat szerint" változó ismereteket. Ezek a változás miatt nem is tarthatnak igényt a "tökéletes" nyelvi megformáltságra. A Multant, vagyis a történelmet (amit Bolyai gyakran "Melmeltan"-nak, kétszeresen is mellékes tannak nevez) a múlttal, a törvényen kívüli idővel foglalkozik, ezért Bolyai nem is tekinti igazi "tudománynak". Itt nem is logikus rend, hanem eszmetársulás szerint követik egymást az ismeretek.¹⁵ Mint említettük, Bolyai axiomatikus és ellentmondásmentességre

Fourier utópiája deskriptív jellegű, arra törekszik, hogy az életvilág minden létező tényét és a "világerőket" is egyetlen rendszerbe foglalja.

Bolyai "közállománya" zárt rendszer, az ő utópiájában nyelven kívüli világerők nincsenek. Normatív jellege (és szenvedélyes puritanizmusa) az Alapító, Bolyai János kiindulópontjából adódik, aki a "kényelmesen" választott axiómákból egy tökéletesen rendezett és ellentmondásmentes társadalmi rendet akar megalapozni. Az önkényesen megválasztott "okos és kényelmes jelek" tökéletes és ellentmondásmentes rendszerhez vezetnek, ez a rendszer fogja majd megszabni egy szép és jó életforma, egy tökéletes társadalmi rend alapjait.

Így a Tan társadalma egy kiszámítható és kényelmes jelekből felépült aszimptóta, örökös közeledés az igazán Tökéleteshez, Istenhez. A múlt törvényen és rendszeren kívü-

Korondi Jenő szobra

TAMÁS TÍMEA

Száz sor magány

elvesztegettem az idődet
cédrusfák alatt pihentem
szerettem volna szólni de
mindig szólt valaki helyettem

roskátag lettem és vén már
várnlak még de nem lehet
hó hull s az ablakom alatt
szürke verebtollacska lengedez

kint hull a hó a Te havad
érzem a szegénység szagát
látom fagyott patakok tükrét
ropogós kenyér illatát
elhozza hozzám a szeled
nagyon szeretnék szólni
de se itt se most nem tehetem
elmondta helyettem valaki

tél van és jó hogy szeretnek
jó a kemence mellett nagyon
vörös paraszak világolnak
káposzta van az asztalon
békésen rágcálnak odalenn
a cickányok s az egerek
s a gyereksírás felébreszti
az ablakon a verebet

a Te havad hull rám most is
tán minden Tetőled vagy
de akár megszületsz vagy meghalsz
el vagy Te feledve nagyon
senki sem várja jöttöd
nincs látvány s a tegnapi ének
nem száll az árkádok alól
rég halottak a zenészek
senki sem várja jöttöd
tanításod is rég feledve
s azok kik dicsőítettek
nem Rád emlékeznek csak Nevedre

egyél velünk egy töltött pulykát
s igyál utána valamit
gyere nézd — mi nem imitáljuk
a teremtés féltett titkait

magát a teremtést se ugyan
ez a gond — a Tied maradt
műanyagfenyőfák alatt
rég elaludt a gondolat

sokan nem értik mért van az
hogyan egyik percben süt a nap
a másikban varjak tépázzák a tetőt
a tejed elapad

sír a csecsemő
miért ugrál a gondolat
mért nem jár okosan, simán
mért nem szól úgy, mint az imám
reggel és este és egykoron
mért nem követhető s mi okon
botlik meg a húrokon
a szél

Hazádnak rendületlenül

Ki tud hasznos tanácsot adni

Hazájának?

nem hiszitek ugye, hogy bárki?
uraim jó volna a beszéd ormairól
leszállni
a pocsolyába
a mindennapok porába
a háziasszonyok mellé
kik elmondhatják hogy egykoron
fiat szültek, leányt neveltek
kivitték a tyúknak a kevertet
s hallgatták amint a harokály
felhasogatja a fát
nem szokás számbavenni őket
hősök töltik meg a temetőket
két gyereksírás között nincsen élet
s kit érdekel, hogy a hős dédanyja
épp melyik fiát szoptatja
hogy fáj a dereka s a melle
hogy a verejték rég kiverte

rendületlenül

hasznos tanácsot

szónoknak kéne lenni
önjelöltnek

olyannak

akit mindig idéznek

szól

jó lenne hallani

tudni

hogy akar mondani

valamit

valamikor

volt egy gesztenyebokor

aztán fa lett

alatta édesbús melódiát

játszott egy verklis s odaát

szemközt a padon

nagyapám csókolta nagyanyát

piros pruszlíkon babrált az ujjá

s szelet ígérő ég alatt

vörösen csak szólt tovább

a nóta

Májusi évfordulók

- 1 - 75 éve született Vladimir Colin román író
- 2 - 100 éve született Gottfried Benn német költő
- 220 éve született John Galt skót író
- 3 - 25 éve halt meg Sidonia Drăgușanu román író
- 390 éve született Lorenzo Lippi olasz író
- 130 éve született Malonyai Dezső író
- 4 - 220 éve született Johann Friedrich Herbart német pedagógus
- 590 éve halt meg Coluccio Salutati olasz humanista
- 5 - 200 éve született William Epps Cormack kanadai író
- 20 éve halt meg Richard Hughes angol író
- 150 éve született Henryk Sienkiewicz lengyel író
- 6 - 210 éve született Ludwig Börne német író
- 140 éve született Sigmund Freud osztrák tudós
- 60 éve született Gyárfás Endre író
- 125 éve született Christian Morgenstern német költő
- 7 - 220 éve született Berzsenyi Dániel költő
- 230 éve született Budai Ézsaiás tudós
- 800 éve született Abú 'l Haszan Ibn Matrúh arab költő
- 570 éve született Giovanni Pontano olasz író
- 8 - 70 éve született Mitja Mejak szlovén író
- 9 - 30 éve halt meg Gara László műfordító
- 10 - 475 éve halt meg Sebastian Brant német költő
- 120 éve született Ivan Cankar szlovén író
- 300 éve halt meg Jean de la Bruyère francia író
- 11 - 80 éve született Camilo José Cela spanyol író
- 12 - 80 éve született Constantin Ciopraga román irodalomtörténész
- 75 éve halt meg Emilia de Pardo Bazán spanyol író
- 200 éve halt meg Johann Peter Uz német költő
- 13 - 40 éve halt meg Alekszandr Alekszandrovics Fagyeyev orosz író
- 190 éve halt meg Samuil Micu román tudós
- 2030 halt meg C. Sallustius Crispus római történetíró
- 80 éve halt meg Sólem Aléhem jiddis nyelvű író
- 14 - 80 éve született Méhes György romániai író
- 225 éve született Robert Owen angol szociológus
- 15 - 175 éve született Thalès Bernard francia író
- 110 éve halt meg Emily Dickinson amerikai költő
- 16 - 90 éve született Libero Bigiaretti olasz író
- 250 éve halt meg Mose Vita Luzzato héber költő
- 17 - 110 éve született Emil Isac román költő
- 80 éve született Magda Isanos román költő
- 18 - 240 éve született Ignaz Aurel Fessler osztrák író
- 19 - 100 éve született Várkonyi Nándor irodalomtörténész
- 20 - 190 éve született John Stuart Mill angol filozófus
- 21 - 160 éve halt meg Barbu Mureșanu román költő
- 22 - 40 éve halt meg Ion Călugaru román író
- 90 éve született Gábor Béla író
- 140 éve halt meg Augustin Thierry francia történész
- 23 - 125 éve született Garabet Ibrăileanu román kritikus
- 90 éve halt meg Henrik Ibsen norvég drámaíró
- 110 éve halt meg Leopold von Ranke német történész
- 60 éve halt meg Henri Régner francia író
- 24 - 250 éve született Claus Frimann norvég költő
- 90 éve halt meg Tábori Róbert író
- 25 - 40 éve halt meg Supka Géza író
- 26 - 20 éve halt meg Martin Heidegger német filozófus
- 30 éve halt meg Tamási Áron író
- 27 - 25 éve halt meg Victor Chereșteșiu román tudós
- 125 éve született Heinrich Mann német író
- 28 - 80 éve halt meg Ivan Franko ukrán költő
- 29 - 130 éve született Akon Akopjan örmény költő
- 30 - 210 éve született Fáy András író
- 31 - 30 éve halt meg Alexandru Cazaban román író

Kódex—

Luther Márton 450 éve halt meg. A harmadik évezred küszöbéről visszatekintve, a kereszténység második félidejében. Miközben e sorokat írogépeken kopogtatok, kitekintek szobám ablakán, s egy-egy percre megpihentem szemem az élém táruló tájon. Onkéntelenül is Vörösmarty halhatatlan sora tolul fel bennem: "Most tél van és csend és hó és halál".

Posztmodern világunkban már-már sikk: se hidegnek, se melegnek lenni, hanem elegánsan langyosnak maradni. Ha Lutherre gondolok, ő indulatokról fűtötten forró, sissertető személyiség volt. Olyasvalaki, akiről a zsoldos — a Vulgáta fordításában — így ír: "mély titok az ember, örvénylő titok a szíve" (64,7b).

Számomra Luther Márton "mély titok". Honnan vette a bátorságot, az erőt, hogy a "kizökkent időt" helyre tolja? Sőt, örvénylő szívű titok. Mert a késő középkor végén megrendítő kísértések malomkövei között őrlődve felfedezte a megigazulás Biblia megfogalmazta titkát (vö. Róm. 1,17).

E felismerés és belőle sarjadt megvilágosodásai az elmúlt évszázadokban hatalmas viharokat keltettek katolikusok és evangélikusok között. Ám e viharok ma már úgy-ahogy elültek. Nem kis részben az ökumenikus eszmecseréknek köszönhetően, és nagymértékben a II. Vatikáni zsinatnak.

E szerföltött örvendetes kölcsönös közeledést — mindkét részről — csak üdvözölni lehet. Kiderült, hogy a kezdeti rivalizálás egymás mellett való együttéléssé szelídült. Olyan co-egzisztenciává, melyből az Isten ígéjére figyelő és hallgató hívő csak gazdagodhatik.

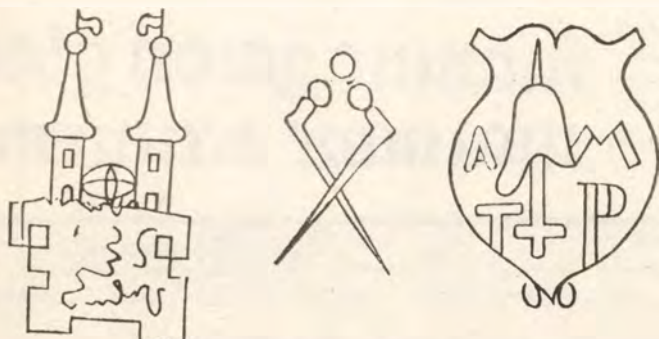
Mint bencés szerzetes, természetesen csak arra reflektálhatok, amit a lutheri reformáció nekem és nekünk, katolikusoknak adott. Persze, e néhány sorban egy-két szempont felvillantására szorítkozhatom csupán.

Tisztázódott: a re-formáció (újja-alakítás) nem re-volúció (felforgatás) volt, hanem a folytonosság jegyében fogant megfőtisztulási folyamat, amely a teológiai gondolkodás és a gyakorlati vallásosság középpontjába került "perem" jelenségek sarokba szorítását, netán kisöprését tűzte ki célul. Úgy is mondhatnám, a para-katolikus szokások (consuetudines) felszíne alatt a hiteles katolikus igazságokat akarta felmutatni. E buzgóság a forrásokhoz (ad fontes) kívánt visszatalálni. Szemléltetésére csak egy példát idézek. Tertullianus latin atya már a második században "nagyyszerű merészséggel" (Ratzinger) így fogalmazott: "Krisztus Igazságnak, nem Szokásnak nevezte magát".

Az utóbbi idézet fényt vet a lutheri reformáció jó értelemben vett konzervatív jellegére, vagyis a keresztény értékek megőrzésére és állandó újra értelmezésére (re-interpretációjára). A reformáció, a megújulás lényege ugyanis — hadd idézzem Ildefons Herwengen Maria-Laachi bencés apát tömören szép szavait: — "ősi forrás — új erő".

Sulyok Elemér OSB
EVANGÉLIKUS ÉLET, 1996. II. 18.

— Index

PARAMUZIKOLÓGIA 22.

A (bele)képzelt zene

A hatvanas évek elején nálunk is divatba jött enyhe dodekafon zenék meghallgatása után tűnt fel számunkra az utólag beleképzelt zene áldásos hatása. A hangversenyen legtöbbször alig jelentkezett valami zenei élmény. Szinte kínosnak mondható erőlködéssel próbáltunk belemagyarázni egyfajta élménytartalmat a felhangzó moderneskedésbe. A hangverseny után viszont szabadon csaponghatott a fantáziánk és ..., amit nem kaptunk meg a hangversenyen, azt megszereztük magunknak mi, hallgatók. Ez a "tornamutatvány" — mert az volt a javából a lélek szintjén! — vérrükké vált. Már a hangverseny előtt gondoltunk rá. Beleértük magunkat a különleges helyzetbe: pótoljuk, amit nem sikerül átélünk a zene hallgatásával párhuzamosan.

Ezeket a zenéket bőven kellett magyarázni. Sok mindent elmondtak a szerzők vagy az elhivatott muzikológusok. Megtudtuk, hogy miről is szól a darab, és, hogy a címre oda se kell figyelünk, mert az úgyis csak amolyan hangulatkeltő dolog (pl. FRAGMENTI !?). Aztán arról is tudomást szereztünk, hogy a zeneszerző milyen technikákat használt és azokat hogyan ("lásd": mennyire egyénien). És így tovább. Azután meghallgattuk a darabot és beleképzeltük a művészi (zenei!) élményanyagot — mindenki tudása és "szorgalma" szerint.

Erre a gyakorlatra hamar jött a lázadás NEM-et kiáltó gesztusa. Ha a zenét így kell magyarázni, akkor az a zene nem is érdemi meg, hogy meghallgassák. A magyarázatok gyorsan kivesztek a hangversenytermekből és helyettük betörték az igazi zenék. De ezzel nem ért véget a beleképzelt zenék kora. Újra kivirágzott a szent zenék, a szent hangok formájában.

A HANGOK MEGSZENTELÉSE hosszú előzményre tekinthet vissza az európai zene történetében.

A megszólaló hang mindig is égi jelenség volt, legyen az zene, vagy a beszéd hangzói. A zene mitológiája vaskos köteteket töltötte meg, ha egyszer valaki arra szánna el magát, hogy ezt a csodálatos témát feldolgozza. A hangközők mitológiája, középpontjában a legkülönfélébb hiedelmekkel a tritonus (bővített kvárt) ördögi voltáról, a disszonánsnak vélt hangközők lassú befogadásáról rendkívül érdekes fejezete lehetne a beleképzelt zenének. A hangnemethosz valósa-

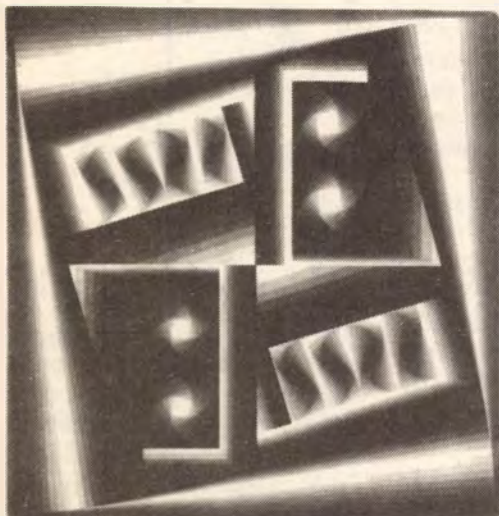
gos tárháza a szín és hangsor, az érzélem és hangsor, az emberi karakterek, temperamentumok és a hangsorok elképzelt megfeleléseinek. A HANGNEMMITOLÓGIA megírása is még várat magára. E fantasztikus zenei könyv fejezeteinek felsorolását még könnyűszerrel folytathatnánk, de talán ennyiből is kiválglik az a hatalmas fantázia és élményanyag, ami a zenét évszázadokon keresztül napjainkig lelki röntgensugarakkal átpásztázza... és ezzel együtt kívülről rávitt energiával töltötte fel. A zene önmagában is transzcendens jelenség; az általunk rávitt, beleképzelt mítoszvilág ezt még tovább fokozza: DIVINIZÁLJUK A ZENÉT.

A zenének mindig is szüksége volt képzeletünk "segítségére". A beleképzelt jelensége mint egy elektromos kábel köti össze a zenét az emberrel. Ha remekmű áramlik felénk ezen a csodálatos vezetón, a zene befogadása tökéletes lehet, legfeljebb képzeletünk elektromos hullámhosszán jelentkező zavarok akadályozhatják meg a zenei jelek szabad áramlását. A zavaró körülmények egész sora merülhet fel, a zenei hallástalanságtól a fantázia feltűnő hiányáig. (Hol vagyunk még attól, hogy ezen zeneterápiás kezeléssel megkíséreljünk segíteni!) De létezik a másik lehetőség is: a zenei forrás felől nem érkeznek jelek. Ebben az esetben hiába működik bennünk a legtökéletesebben kimunkált beleképzelt (áram)erő. Ilyenkor azután magunkból sugárzunk vissza (a zenére!) élményanyagot. De ez olyan, mintha mi magunk komponáltuk volna a meghallgatott művet — belső, magánhasználatra, titokban.

TERÉNYI EDE

HOL-

Megalakult a Páskándi Géza Művészeti Alapítvány, amelyet az író özvegye hozott létre. A kuratórium elnöke Szakonyi Károly, tagja: Nagy Gáspár, Páskándiné Sebők Anna, Pomogáts Béla és Szilágyi István. Az alapítvány feladata nem csupán a Páskándi-életmű ápolása. Jutalmazni fogják a világ bármely részén alkotó, a kisebbségben élő magyarság kérdéseivel foglalkozó magyar és külföldi írók tevékenységét, vala-

mint a magas irodalmi szintű magyar művek fordítóit. Az író nevét viselő irodalmi és művészeti díjat minden évben május 19-én, Páskándi Géza halálának napján adják át. Pályázati rendszerben fiatal szerzőket, irodalmi esteket, műveket kívánnak támogatni.

A Hitel árilisi számában olvasható egyebek mellett Páskándi Géza *Begyűjtött vallomásaim* című írása, valamint Fekete Vince két verse.

A budapesti Kossuth Klub október 6. és május 10. közötti rendezvénysorozatának vendégei: Kányádi Sándor, Tózsér Árpád, Grendel Lajos, Ladik Katalin, Papp Tibor, Gion Nándor, Lászlóffy Aladár és Ferdinandy György.

A kolozsvári Magyar Irodalomtudományi Tanszék március 29-30-án tartotta meg a magiszter- és doktorjelöltek konferenciáját, amelyen részt vett Józsa T. István, Gábor Csilla, Bálint Annamária, Egyed Emese, Plettl Rita, Mihály Emőke, Gergely Zsuzsa, Hubbes-Rombauer László, Orbán Gyöngyi, Berszán István, Sántha Attila, Szilágyi N. Zsuzsa, Ungvári Zrínyi Ildikó, Vég Balázs, Szakács István Péter, Horváth Andor, Cseke Péter, Tapodi Zsuzsa, Szász László és Lázok János.

A kolozsvári Dávid Ferenc Egylet március 24-én tartott felolvasó ülést az Unitárius Egyház dísztermében. Amerikai tanulmányutam élményeiből cím alatt Kovács István teológiai professzor tartott előadást. Tellemann V. a-moll szvitjét az Aulos trió (Dănuț Mesaros - oboa, Liviu Gocan - klarinét, Orlando Corabian - fagott) adta elő. Szavalt Nyitrai Mónika.

A Kortárs 4. számában olvasható egyebek mellett Csiki László *Imágó* című versfüzére, valamint Lászlóffy Aladár *Fasor vonatból* című verse. Magyar Zoltán *Érték és emlékezet* címmel ír Lászlóffy Aladár költészetéről, Szakolczay Lajos pedig a *Fagyöngy* című kortárs romániai magyar költők antológiáját recenzálja.

A Tiszatáj 4. száma Bogdán László *Átiratok múzeuma* című versét hozza.

A Forrás 4-es számában olvasható Borcsa János *Modern és posztmodern között (Észrevételek Méliusz József késői prózájáról)* című tanulmánya.

Az Alföld áprilisi számában olvasható egyebek mellett Láng Zsolt *Bestiárium Transylvaniæ (Pernyemadarak)* című prózai írása.

-MI

Tavaszi eső zenéje

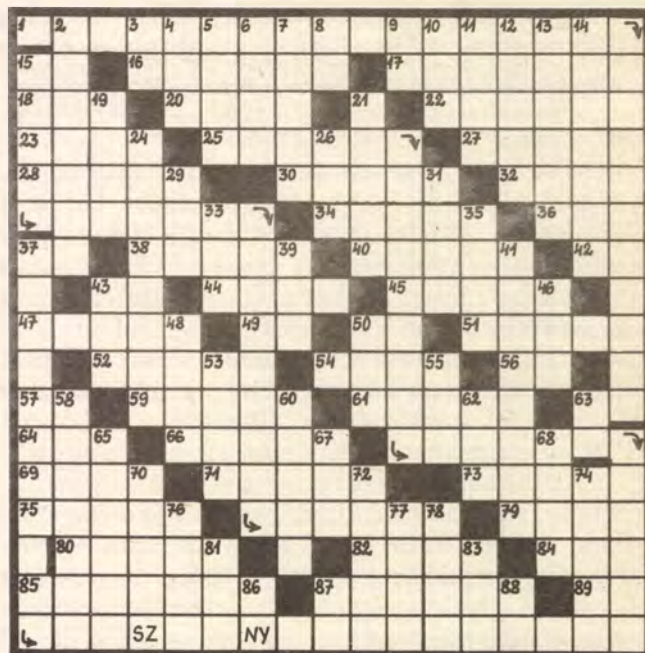
Tompa László verséből idézzük a vízszintes 25., függőleges 15., vízszintes 1. és függőleges 37. számú sorban.

VÍZSZINTES: 1. Az idézet harmadik sora (zárt betűk: S, L, T, Y, O, A). 15. Brassói Lapok. 16. Az úrmérték. 17. Költő, esztéta, Kölcsey barátja (Pál, 1785-1861). 18. Becézett női név. 20. Pozitív töltésű elektród. 22. Vigadó neve régen, névelővel. 23. Ez a bor a hegynek. 25. Az idézet első sora (zárt betűk: M, I, D). 27. Fejlődési irányzat angol eredetű szóval. 28. Légies. 30. Átmeneti kabát. 32. ...mos, illendő. 34. Nem szabad. 36. EOM. 37. Üres lélek! 38. Övezetek. 40. A vörös postakocsi szerzőjének személynéve. 42. Körülbelül. 43. Latin kétjegyű magánhangzó. 44. Indo-európai nyelvű, ókori nép. 45. Ez a kedvtelésből végzett gyaloglás. 47. Csente. 49. ... absurdum, a képtelenségig. 50. Közlekedünk rajta. 51. Durva gyapjuszövetből varrt férfikabátok. 52. Folyóvíz a Bánátban. 54. Tó, a Szífr-Darja és az Amu-Darja ömlik belé. 56. Tudniillik. 57. Kiejtett mássalhangzó. 59. Sétány. 61. Idejétmulta. 63. Hangtalan séta! 64. Majális kezdete! 66. Kén, asztáncium és molibdén vegyjele. 69. Olasz, luxemburgi és ghanai gépjárművek nemzetközi betűjele. 71. Az '50-es évek híres jugoszláv futballkapusa volt (ék. f.). 73. Becézett női név. 75. És az omladék. 79. Richard szerelme A kőszívű ember fiaiban. 80. Vissza: feljegyez. 82. Átkarol. 84. Kinek-minek a közepe! 85. Sorvégi összecsengés. 87. A kimosott ruhaneműt tiszta vízben áztatja.

89. A múlt idő jele magánhangzó után.

FÜGGŐLEGES: 2. Vivátot mondanak rá. 3. Román nőnemű személyes névmás. 4. Dal kevert betűi. 5. Cassian román költőnév személynéve. 6. Vissza: ... dal, Vörösmarty-verse címe. 7. Leheveredik. 8. Nagy víztömeg. 9. Vanádium és kén vegyjele. 10. Két határozott névelő. 11. Ütlegelt. 12. A harmadik személynéve van hozzá bátorsága. 13. Vissza: élelem. 14. Játéztérek. 15. Az idézet második sora (zárt betűk: M, T, S). 19. Kőrszelet alakú. 21. Egy bizonyos időpontig. 24. Levélerek összessége. 26. ... fut, szaladgál. 29. A betűvetés művésze. 31. Mi, franciául. 33. Loccsant. 35. Szél kevert betűi. 37. Az idézet utolsó sora (zárt betűk: E, K, É, Z, A, G). 39. Fürdőszobai alkalmatosság. 41. Vajon a bűn elkövetője? 43. Alkalmos, románul. Vonatkozó névmás. 48. Jan ... Komensky, Comenius (1592-1610), cseh pedagógus. 50. Eb ... farkó, szóolás. 53. Ez a fogoly. 55. Andalúzia összefüggő betűi. 58. Trópusi betegség román neve. 60. Állam az USA-ban. 62. FZ. 63. Fésű fele! 65. Német meseíró (1785-1863), elől személynévének kezdőbetűjével. 67. ...ás, hatalmas természet. 68. Vég nélkül lódit! 70. Téli csapadék fog hullani (két szó). 72. Ami szám szerint meghaladja az elégségest, névelővel. 74. Csala..., ravasz. 76. Elgondolkozó, elmélázó (ék. cse-re). 77. P-vel a végén: joggal elutaladonit. 78. A teában található alkaloid. 81. El..., elegendő helyet talál. 83. Előtte egymemű hangzói. 86. Néma Sanyi! 87. Féltucatnál kevesebb. 88. Kilo páros betűi.

SALLÓ LÁSZLÓ

A HELIKON 7. számában közölt *Áprilisi ezüst eső* című rejtély megfejtése: *Piros a síró égnek arca, /s a lány eső vígan pörög le, /mint fiatal, szelíd leányok/itkos szerelmű, enyhe könnye.*

flumine goron glaci
nico more accimriun

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős kiadó: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
SZÓCS ISTVÁN: K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószervező
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számlógépes hirdetés: NAGY MARIA: nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE